

APASOL

Bi Jiysis Minim Dand Amemb Gok

Yerer Giyak Kesim

Minim Nind Niñep

Baybol buk day “Apasol” apun biy, bi Luk, bi Jiysis minim dand amemb gok, giyak giyak rek kesim dey niñrep gak rek tikak. Nuk nep Jiysis Krays minim tep “Luk” apun ak kunep tikak.

Minim Ar Keykey Mindip Rek:

Jiysis Nop ker amniñg añañak minim ak mindip, chapta 1:1-14.

Jiwdas kumek bi kisen bap tip nup dak minim ak mindip, chapta 1:15-26.

Jerusalem mindeyak Gor Kawnan nuk yokek kuyip ker owak minim ak mindip, chapta 2:1-8:3.

Jiysis nup minim ak miñmon Jiwdiya yip, Samariya yip añañiyak minim ak mindip, chapta 8:4-12:25.

Pol Gor nup wong gak minim ak mindip, chapta 13:1-28:31.

A. Pol nind girançyiñg Gor minim añañak minim ak mindip, chapta 13:1-14:28.

B. Pol, Banabas yip, bi biyimb Krays ker Jerusalem kond mindeyak gok sek mitiyn yomb ak giyak minim ak mindip, chapta 15:1-35.

C. Pol namb ak girançyiñg Gor minim añañak minim ak mindip, chapta 15:36-18:22.

- D. Kisen am giraŋgyiŋ Gor minim aŋgñak minim ak mindip, chapta 18:23–21:16.
- E. Pol Jerusalem amek, nup kalambis ay dand Sisariya amey kor ninjy, kisen dand Rom amniyak minim ak mindip, chapta 21:17–28:31.

¹⁻² Mam Tiyopiylas. Yand nip minj nind tiknik ak; Jiysis nup tikey yomb giy, tikjak wong gi mind dand amiy, wong yerip yerip gak, minim yerip yerip biynimb gok kuyip aŋgñak ak, nip aŋgnik. Kisen nuk Nop miñmon amning, Nop Kawnan ak gos ñaknij, bi minim nup dand amemb gok kuyip aŋgñirep giy amnak. ³ Pen kumiy tikjakiy, binuk gok mindyaknij, ñin kuŋaynep miseŋ giy, kuyip Gor biynimb diy kond mindeninqamb minim ak aŋgñiyiŋgip. Pen nuk yerer gak ak ninjy, ak Jiysis nep kumiy tikjakip aŋgiy, niŋrep giyak. Pen kumiy tikjakiy, ñin jiwiy andikiy onep kaŋgol piskind (40) ak man ar biy mindiy, aranjak semb biyon amnak.

⁴ Pen kumiy tikjakiy, man ar biy mindiŋgip ñin kun gok, ñin bap ap binuk gok yip mindiy aŋgak, “Nimbip nind aŋgnik rek, Bapiy Kawnan nuk ak nimbip yokniŋgamb ak mey; miñmon Jerusalem biy nep kond mindenimimb. ⁵ Jon bi ñiŋg pikñemb ak, nimbip ñiŋg anep pikñak ak pen; Bapiy nimbip Kawnan nuk ak yokniŋgamb. Ñin kun ak maŋ mindip, kond mindenimimb aŋgak.”

Jiysis Nop Miñmon Aranjak Amnak

6 Pen ñin bap, Jiysis binuk gok mindeyak siŋak miseŋ gek, nup aŋgak, “Biyomb. Nand miňiy kiŋj chin mindey, miňmon Yisrel biy tip ak key kond mindiy, miňmon gunap kond mindiy giniŋgambun?”

7 Aŋgeyak, kuyip aŋgak, “Kond mindeyngambim ñin kun ak, tap nimbik niŋep rek niŋnimimb; Bapiy nuk key gek niŋniŋgambim.

8 Pen Bapiy Kawnan ak ap nimbiŋp kond mindaknij; nimbiŋ am Jerusalem biynimbiŋ, Jiwdiya biynimbiŋ, Samariya biynimbiŋ, biynimbiŋ miňmon okok mangiysek, yand yerer gipiyn ak kuyip aŋginiŋgambim aŋgak.”

9 Kun aŋgaknij, Nop nup dand aranjak semb biyon amnak. Binuk gok niŋmindyaknij, semb band ak ap nup yiwgak.

10 Pen kun giy kuyonjig niŋmindyaknij, bi chech tund tep yimb yimrik omiŋal ap mindeyak maŋ siŋak miseŋ giy, aŋgrik, **11** “Galiyliy biynimbiŋ. Yenen semb biyon niŋmindpim? Jiysis andkind winiŋgamb ñin ak, giy amimb rek nep winiŋgamb aŋgrik.”

Jiwdas Kumek Matayas Nup Diyak

12 Bi omiŋal kun ak, kun aŋgiy amniriknij, kiyk miňmon Oliyp dum mindeyak ak kirgiy, Jerusalem amniyak. **13-14** Am mindiy, Gor nup aŋgninjiniŋ, kinyingipay korip ar biyon miŋgan ak nan-giy, Gor nup aŋgninjinyingipay. Biynimbiŋ kun gok mey: Piyta, Jon, Jemis, Enjriw, Piyliy, Tomas, Batlomiyiw, Matyiw, Alpiyas ñinuk Jemis ak, Saymon Selot ak, Jemis ñinuk Jiwdas ak, Jiysis

nonim Mariya ak, Jiysis numam sikop ak, biyn gunap sek.

¹⁵ Pen ñin kun siňak, biynimb wan handret ti-wendiy rek ap nan-giyakniň, Piyta tikjakiy kuyip aňgak, ¹⁶ “Mam ay sikop niňim. Gor Kawnan ak wosrey Depiyt nup gos ñek, Jiwdas bi Jiysis nup mimuňg niňak anup giniňgamb rek aňgiy tikek, miňiy aňgak aňgak rek nep gisap. ¹⁷ Jiysis bi Jiwdas kun ak dek chin yip mindiy, Gor wörj ak jimňiy giyinçipun ak pen; ¹⁸ kisen nuk Jiysis nup mimuňg niňiy, maniy dak ak dand amiy, mankumb bap tawiy, mind dand amiy, ñin bap apyap pikek, kongiy nup ak pikjakiy, simbwur gok limiňg mis amek kumak. ¹⁹ Kun giy kumek, Jerusalem biynimb mangiysek niňiy, mankumb tawiy kumak kun ak, yimb Akeldama aňgyak. Akeldama aňgyak minim kiňiň ak, likaň yowak miňmon aňgiy aňgyak. ²⁰ Pen Piyta aňgak, “Depiyt wosrey Baybol buk day Sam apay ak tikiy aňgak, ‘Biynimb gunap miňmon nuk kun ak, ma am mindençiy aňgak.’” Minim bap pen aňgak, ‘Wörj nuk ak, bi bap pen dinimuň aňgak.’ ²¹⁻²² Aňgak kun ak, chin bi bap niňiy dinjun. Bi kun ak bi yikop bap mer; bi chin yip per taňgiy, Jon Jiysis nup ñiňg pikňak ak niňiy, mind dand amiy, Jiysis kumiňtikjak semb biyoň amek niňak bi bap niňiy dinjun. Bi kun ak rek don mey, Biyomb Jiysis kumiňtikjakak minim ak, aňgňirep giniňgamb aňgak.”

²³ Piyta kun aňgek, binak Matayas yip, Josep Jastas yip kuyip aňgayak. Pen Josep nup ñin gunap ‘Basabas’ aňgyinçipay. ²⁴⁻²⁵ Bi omiňal kun

ak, kun giy aŋgay, Jiysis nup aŋgniŋiy aŋgyak, “Biyomb. Jiwdas nind timey giy kumak ak, tip nup ak an dinimuŋ aŋgiy bi omiŋal biy aŋgäypun. Kun ak nand biynimb maŋgiysek gos ninjy gipay rek niŋban ak mey, nip aŋgniŋsipun! Nand key ‘Bi ak aŋgey,’ ninjy dinjun aŋgyak.” ²⁶ Kun aŋgiy, sandiw rek giy, Matayas wiyn giy, Jiwdas tip nup ak dak.

2

Gor Kawnan Owak

¹ Biynimb Jiysis nup gosimb ninjyak gok, Pendiykos ñin yomb ak miňiy wip aŋgiy, ap korip miŋgan nokom bap mindeyak. ² Kun giy mindyakniŋ, giw yomb ak semb ar biyon aŋgiy, yingen rek diy, korip mindeyak ak apek, maŋgiysek ninjyak. ³ Pen won kun anep mon maŋlaŋ biň rek ak apiy, kuyip jun ar keykey amnakniŋ, ⁴ Gor Kawnan ak kuyip bak ayek, minim yimb ar keykey aŋgyak.

⁵ Ñin kun ak, Jiwda biynimb wikan keykey ap Jerusalem nan-gi mindeyak ak mey, ⁶ giw yomb kun ak aŋgek ninjy, yergip aŋgiy, biynimb kuŋaynep kasek korip kun ak apiy niŋyak: minim yimb ar keykey yipund giy nep aŋgeyak. ⁷⁻⁸ Kiyk ninjy, wal aŋgiy aŋgyak, “Biynimb guniy maŋgiysek Galiyliy nimb ak pen; yergiy minim yimb chin keykey apun rek yipund giy aspay? ⁹ Chin gunap Patiya nimb, gunap Miydiya nimb, gunap Yilam nimb, gunap Mesopotemiya nimb, gunap Jiwdiya nimb, gunap Kapadosiya nimb, gunap Pontas nimb, gunap Esiya nimb, ¹⁰ gunap

Priysiya nimb, gunap Pampiyliya nimb, gunap Yijip nimb, gunap miñmon yomb Liybiya, Sayriyniy gol okok nimb. ¹¹ Chin gunap Jiwda yipund giy yimb; gunap miñmon Rom nimb winuk ak pen, Jiwda biynimb gipay rek ak gipun. Gunap Kriyt nimb, gunap Areybiya nimb. Pen Gor kuyip key yimb gek, minim yimb chin keykey mindip rek ak angey nijsipun angyak.” ¹² Kun angiy, gos kuñay niñying, pen angnijek, pen angnijek giy angyak, “Key yimb gisap kun ak yergininq gisap angiy,” gos kuñay yimb niñyak. ¹³ Pen biynimb gunap angyak, “Ak ñiñg wayn kuñay ñimbiy, sakiy ay aspay angyak.”

Piyta Minim Anđgñak

¹⁴ Kun angeyak, Piyta bi Jiysis minim dand amemb gunap yip tikjakiy, menç miñgan dand araniy anđgak, “Nimb Jiwda biynimb diy, Jiwda biynimb mer gok diy, Jerusalem mindpim gok, minim aspiyn ak ninjim. ¹⁵ Chin minim yimb keykey aspun ak, ñiñg wayn ñimbiy ma aspun. Ñiñg wayn ak pumb kisen owip won ak ma ñimbay; dunjep won anep ñimbay. ¹⁶ Chin pen minim yimb keykey anđgambun nijsipim kun biy, bi Gor minim anđep Jowel, wosrey angiy tikak rek nep gip. ¹⁷ Nuk minim kun ak tikiy anđgak:

‘Gor anđip, “Ñin kisen ak biynimb mañgiysek okok biyn piñ, bi paranj, biyn yomb, biyomb gok kuyip; Kawnan yand ak yokniñgayn. Bi paranj gok day niñniñgambay. Biyomb gok wisin niñniñgambay. Ñi, pañ gok, minim tep

yip ak misen aŋyikniŋgambay. ¹⁸ Ñin kun ak, biyn bi yip woŋ giñimbay gok kuyip, Kawnan yand ak yoken, minim tep yip ak biynimb okok kuyip aŋgniniŋgambay. ¹⁹ Pen semb biyon tap key yimb gunap giy, man ar biy tap mageprek gunap key giniŋgayn. Pen likaň giy, mon yiniy, sikum yomb giy giniŋgamb. ²⁰ Takin ak likaň giy, pumb ak melik ma giniŋgamb. Kun gek, kisen mey, ñin yand Biyomb yimb mindiy winiŋgayn ak winiŋgamb. ²¹ Pen biynimb yip aŋgniniŋgambay gok, kuyip diniŋgayn aŋgip” aŋgak.’

²² Piyta Jowel tikak minim kun ak aŋjiwiy aŋgak, “Nimb Yisrel biynimb. Minim aŋgniniŋ gispiyn biy niŋnimimb. Jiysis bi Nasaret nimb ak, bi yikop mer; Gor nep nup yokek owak. Ñiyand ak yoken, tap mageprek gek niniy, Gor Ñinuk nep aŋgniniŋgambay aŋgiy, yokek apiy, tap mageprek gok gek niŋbim. ²³ Nuk giniŋgambim rek niŋiy, Ñinuk Jiysis nup di ñin ar nimbip ak ayek; dam biynimb Gor minim ma niŋbay gok kuyip ñembik, mon kiros bak biyon ñaŋgbirik ayey kumak. ²⁴ Yiwur yomb diy kumak ak pen, pisnep lum namb okok mindiy, kuyiŋ yownimuŋ rek ma ayak. Nop gek tip ak tikjakak. ²⁵ Pen Depiyt wosrey Jiysis nup minim ak tikiy aŋgak:

‘Bapiy yand. Yip per aymindpan rek, tap bap yip ginimuŋ rek ma ayip. ²⁶ Kun gip ak, yip tep gek, miñmiñ yimb gipiyn. Kumniŋ kuneŋ ma pirikpiyn.

²⁷ ‘Yip aŋgiy “Ñi suŋ-tep yand ak biynimb kumbay

gok yip mindiy ma kuyinq yowninqamb apan” ak, yip tep gip. ²⁸ Permindep kinjen ak yip yomnak rek, nand yip perper mindiy, miñmiñ giniñgayn aŋgak.’”

²⁹ Piyta minim kun ak aŋgiy aŋgak, “Mam ay sikop. Nimb key niŋrep gipim. Basind yes chin Depiyt, bi minim tikak kun ak kumek, komyak kaw miñgan ak, miñiy kunep niŋbun. Kun ak nuk key ma aŋgak. ³⁰ Pen nuk bi Gor minim aŋgep ak mey, nuk niŋak: Gor nup niŋind yimb aŋgiy aŋgak, “Ni nand tikey, kiy tikey amiy apiy giniñgamb gok, kisen ni bap nand kiyŋ mindpan rek mindiy, biynimb kond mindeninqamb aŋgak.” ³¹ Gor aŋgak kun ak mey, Depiyt niŋak: kisen Krays kumiñ pisnep kuyinq yownimuñ rek ma ayak. Gor gek tip ak tikjakniŋgamb rek ninjy minim kun ak aŋgak.

³² Gor gek, Jiysis tip ak tikjakek, windin chin key niŋiy aspun. ³³ Nuk tikjakek, Nop Ni tep yand aŋgiy, dand amiy, niñ yipund kind okok ken ayek, nuk yip mindiy, Nop nind aŋgak rek Kawnan ak yoker mey; ap giw yomb aŋgek, minim keykey aspun biy niŋsipim. ³⁴ Pen Depiyt minim aŋgak kun ak, nuk key ma aŋgak. Nuk biy mindiy, semb ar biyon ma amnak. Pen nuk minim gunap tikiy aŋgak:

‘Biyomb ak Biyomb yip ak nup aŋgak, “Niñ yipund kind yip okok ken mindenimin mey; ³⁵ yand gen biynimb nip yiruk niŋbay gok, talak miñgan nand okok mindeninqambay aŋgak.’

³⁶ “Depiyt minim aŋgak kun ak, nimb Yisrel biynimbi njrep ginimimb. Jiysis bi mon Kiros bak biyon ñaŋgbirik aypik ak nup, Gor gek Biyomb yimb mindip. Nuk nep Kiŋ yomb key yimb per kond mindyiŋipun ak aŋgak.”

³⁷ Piyta minim kun ak aŋgek, biynimbi mindeyak gok gos kuŋay yimb ninjy; Piyta sek, Jiysis minim dand amemb binuk gunap sek kuyip aŋgyak, “Kun ak mam sikop: chin miňiy yerginjun?”

³⁸ Aŋgeyak, Piyta aŋgak, “Nimb nokom nokom mindpim rek, tap siy tap timey gipim ar ak kirgiy, Jiysis nup gosimb ninjy, ñiŋ piknimimb. Kun geniŋgambim, Gor tap siy tap timey gipim ak ninjy kirgiy, Kawnan nuk ak nimbip yokniŋgamb. ³⁹ Gor wosrey aŋgak, ‘Kawnan yand ak nimbip Yisrel biynimbi yokiy, ñaŋan nimb tikayniŋgambim gok yokiy, biynimbi okok kuyip yokiy giniŋgayn aŋgak.’ Kun ak niŋbun. Gor biynimbi nuk diniŋ gip gok kuyip maŋgiysek, Kawnan nuk ak yokniŋgamb aŋgak.”

⁴⁰ Piyta kuyip simb ninjy, minim gunap aŋgiy aŋgak “Nimb biynimbi gunap monmon gipay rek kirgiy, mindrep ginimimb. Mer ak, yiwrur yomb diniŋgambim aŋgak.” ⁴¹ Piyta ñin kun ak, kun giy aŋgek, biynimbi kuŋaynep, chiriy tawsin (3000) rek, Jiysis nup gosimb ninjy, ñiŋ pikyak. ⁴² Kun ak bi Jiysis minim dand amemb minim aŋgñiyiŋgipay ak niŋrep gun aŋgiy, aŋg amiy apiy giyinŋ, biret tipaŋ jimñiy ñimbyinŋ, Gor nup aŋgniŋyinŋ mindyiŋgipay.

Jiysis Biynimbi Nuk Gok Giyinŋipay Rek

43 Gor bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip kond mindakniŋ, tap mageprek gunap geyak, biynimb maŋgiyek jel pirikyak. **44** Biyimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok jimniy mindiy mey, biynimb an tap kuyip tikdak gok, biynimb gunap monmon ŋiyak. **45** Mankumb, tap okok kunep yokyinŋ, maniy diy, biynimb tap ma mindek gok kuyip bilok ŋiyak. **46-47** Minek minek, Gor nup yimb ak dand araniŋ; Gor aŋgnijep korip ak am nan-giyinŋipay. Pen korip kiyk okok kunep nangi, Gor nup yimb dand aranyinŋ, biret tipaŋgiy, miňmiň giyinŋ, tap jimniy ŋimbyinŋipay. Biyimb yikop gok kuyip niŋey tep gak. Gor gek minek minek biynimb gunap sek apey, Jiysis nup gosimb niŋiy, ap biynimb nuk nindnimb gok yip jimniyinŋipay.

3

Bi Tomb Timey Gak Ak Suŋ Ayak

1-3 Bi nonim tikak ŋin anep tomb timey gak bap nup, minek minek dand apiy; Gor aŋgnijep korip kinjeŋrumb yomb, kil tep giyak gol siŋak aye, bisiŋ mindyinŋip. Mindyinŋ, biynimb Gor aŋgnijep korip minjan apiy amyinŋipay gok kuyip, maniy nen asimb aŋgiŋip.

Pen minek bap, Piyta yip, Jon yip pumb kuyim gak won ak, Gor nup aŋgnijenŋ, apiy pandikrikniŋ, bi tomb timey gak kun ak kuyipmiŋay niŋiy aŋgak, “Yip tap gunap ŋiyr aŋgak.” **4** Aŋgek, kiymenŋay nup niŋyinjsek ay mindyinŋ, Piyta aŋgak, “Chirupmiŋay niŋjan aŋgak!” **5** Aŋgek, yip tap ŋiniŋ gispiyr aŋgiy,

niñmindek, ⁶ Piyta anjak, “Maniy yand ma mindip; pen tap nokom bap nip giniñgayn. Jiysis Krays Biyomb Nasaret nimb ak mindip rek, nip aspiyn, ‘Tikjakiy sanđan!’ ” ⁷ Kun aŋgiy, ñin yipund kind nup ak diy, di jakñakniŋ, won kun anep, ñin tomb nup gok sun ayek, ⁸ Gor nup tep yimb aŋgying, talak talak giying, kiyminjäy yip Gor aŋgnihep korip miñgan ak amnak. ⁹⁻¹⁰ Kun gek, biyimb mindeyak gok, bi tomb timey per ap kinjeñrumb kil tep giyak gol siňak mindyinq, maniy tap gok nen asimb aŋgip ak, yergiy tomb yimb tawiy asaw aŋgiy, gos kuŋay niŋyak.

Piyta Minim Aŋgñak

¹¹ Won kun ak, bi kun ak nuk, Gor aŋgnihep korip mis ar; Solomon korip bandak band aŋgyingipay miñgan ak mindiy, Piyta yip, Jon yip kuyip namb namb dakinjäy, biyimb kuŋayneper kasek ap niňiy, gos kuŋay niŋyak. ¹² Kun geyak, Piyta aŋgak, “Yisrel biyimb. Chirup yenen niňiy wal aspim? Kiyminjäy bi sun-tep ominjal kun ak key yimb ak mey; gambiyr, bi kun biy kinjen tasap aŋgiy gos ak niňsipim? ¹³ Ak mer. Basind chin Ebrahim, Aysek, Jekop bi gok aŋgniheping Gor ak nep gek sun ayip. Nuk gip kun ak, Ñinuk Jiysis yimb ak dand araniyan aŋgiy gip. Nimb pen, Ñinuk kun ak nup ma dipik. Nup mon kiros bak biyon ñaŋgbirik ayninq giyak ñin ak, gapman biyomb Paylat wisik yokiyn aŋgek, ¹⁴⁻¹⁵ nimb nup kirgiy, bi biyimb pikayep ak nup wisik yokiyn, bi tap siy tap timey ma giy, biyimb gek perper mindpay ak nup pisnep pikayepik. Kun

gipik ak pen; Gor gek tip ak tikjakiy kim mindip ak, chir niñiy aspur.

16 “Bi tomb timey per niñbim biy, miñiy suñ ayamb niñbim. Bi Jiysis kun ak nep chirupmiñay gos ñek, gek suñ ayningamb aŋgiy di jakñiruknij, gek suñ ayip.

17 “Pen mam ay sikop. Nimb biyomb nimbik gok yip, sakiy sek mindembik ak mey, Jiysis nup kun gipik. **18** Pen Gor, bi minim nup aŋgep gok kuyip wosrey gos ñek aŋgyak, ‘Kisen Kiñ yomb key yimb ak yiwrur yomb yimb diy, kumniñgamb aŋgyak’ ak mey; aŋgyak rek nep gipik. **19** Pen tap yerip yerip timey gipim ak, Gor niñmindip. Kun ak tap siy tap timey gipim ak kirgiy, gos kisenimb ar ak niñenningambim; Gor tap siy tap timey gipim gach ak wiykyokek mey, nuk yip jimñiy mindiy tep gaknij mindenningambim. **20** Kun giy mey, Ņinuk Jiysis ‘Nimbip nen yokiyn aŋgiy’ kond mindip ak yokningamb. Kiñ yomb key yimb ak, Jiysis nep. **21** Pen bi Gor minim aŋgep gok wosrey aŋgyak rek, nuk semb biyoŋ mindip rek mindiy, kisen tap mankumb biy mindip gok tip ak girep gining winingamb. **22** Bi Gor minim aŋgep Mosis aŋgak, ‘Gor kisen bi minim nup aŋgep yand rek bap yokek, minim aŋgniningamb ak niñrep ginimimb. **23** Biyimb ma niñenningambay gok, biyimb nuk yimb gok yip jimñiy ma mindenningambay aŋgak.’

24 “Bi Gor minim aŋgep Samwel sek, bi Gor minim aŋgep kisen wiyak gok sek minim aŋgyak gok, miñiy mindpun ñin namb biy aŋgyak. **25** Bi minim aŋgyak kun gok, ñapan tikey, kiy pen tik

dand amiy, tik dand amiy tikey mey, chin mind-pun. Kun ak minim chinup bap Gor basind Ebra-ham nup giniñgayn aŋgiy minim aŋgayak. Nup minim aŋgay aŋgak, ‘Ñapan nand tikey, kiy tik dand amiy apiy giy tikniñgambay gok, bap min-dek mey; biynimb okok maŋgiysek tep giniñgamb aŋgak.’²⁶ Pen, Gor Ñinuk ak yokning aŋgak, Yisrel biynimb kuyip nind yoken maŋgiysek mindpay rek tap siy tap timey gipay ak kirgiy, mindrep giniñgiy aŋgiy’ yokek awak aŋgak.”

4

Piyta Yip Jon Yip Kuyip Kor Giyak

¹⁻³ Piyta yip, Jon yip Jiysis kumiyl tikjakak minim ak aŋgñirikniŋ, bi Gor nup simboŋgep yomb gok sek, bi Sanjiwsiy gok sek, Jiwda poliys kond mindep yomb ak sek minim aŋgrik kun ak niŋiy, biynimb gunap kumiyl ma tikjakpay ak yenen minim kun ak aŋgñispıyr aŋgiy, miňuk yapek di kalambis ay; miňiy duŋgep won biy mer, toy kor gep aŋgyak.⁴ Pen minim aŋgrik ŋin kun ak, biynimb kuŋay yimb nep, Jiysis nup gosimb niŋyak. Biyn gok sek mer, bi gok nep mey; payp tawsin rek amnak.

⁵⁻⁶ Pen minek, Jiwda kanjsol nan-giniŋ, per giyinçipay rek, bi low tiysa gunap, bi Gor nup tap simboŋgep yomb gunap, bi kanjsol yikop gunap ap nan-giyak. Pen Anas ak, Kayapas ak, Jon ak, Aleksanda ak, Anas biynimb nuk gunap sek minim aŋgeyak namb kun ak, ap niŋmindeyak.⁷ Kun giy niŋmindyakniŋ, Piyta yip, Jon yip kuyip dap namb siŋak ay aŋgyak, “Bi tomb timey gak ak

yergiy ger suŋ ayip? Tap yerip ak aŋgnijy, tap mageprek kun ak gipiyr?”

⁸ Aŋgeyak, Piyta Gor Kawnan yip mindek ak mey aŋgak, “Nimb Yisrel biyomb gok sek, ⁹ bi kanjsol yomb gok sek chirup bi tomb timey gak anup, yergiy ger suŋ ayip aŋgiy, aŋgnisipim? ¹⁰ Nimb Yisrel biynimb maŋgiysek, minim aspiyn ak niŋrep ginimimb. Jiysis Krays bi Nasaret nimb ak nup, mon kiros bak biyon ñaŋgrimbikaypik ak pen; Gor gek tip ak tikjakak. Bi kun ak nep aŋgnijor, bi tomb timey gak kun biy nup gek pisnep suŋ ayek, tangrep gisap. ¹¹ Bi Jiysis kun anup mey, Baybol buk tikiy aŋgyak,

‘Kamb par bi korip gep gok yiruk gek kirgiyak ak, miňiy korip sap nambyan ak piŋiyňi mindip aŋgyak.’

¹² Nop Ñinuk kun ak nep chinup aŋgak ak mey; nup don, nuk gek, Gor biynimb nuk min-doniŋgambun. Pen biynimb gunap chinup di Gor yip jimňiy ayniŋgiy rek ma mindip aŋgak.”

¹³ Piyta kun giy aŋgek, biyomb kun gok niŋiy aŋgyak, “Bi omiňal biy sikul ma aŋgrik ak pen, minim kun biy ma pirikiy, monmon aspiyr. Jiysis yip taŋgiŋipay ak mey, kun gispiyr aŋgyak.”

¹⁴⁻¹⁶ Bi tomb timey suŋ ayak ak, biynimb windin yirik ar ak mindakniŋ, kuyipmiňay aŋg giniŋgiy rek ma ayek aŋgyak, “Kanjsol korip biy kirgiy, mis biyan amnimiy aŋgyak.” Kun aŋgey, mis amerik, kiyk key aŋgnij aŋgnij giy aŋgyak, “Bi omiňal biy tap mageprek ak ger, Jerusalem biy-nimb maŋgiysek niňbay. Kun ak kuyipmiňay yesek gipiyr aŋgiy, aŋgjun rek ma ayip. ¹⁷⁻¹⁸ Pen minim

kun ak, biynimb gunap kunep aŋger niŋniŋgiy rek ayip ak, kuyip mer aŋgjun aŋgyak.” Kun aŋgiy, kuyipmiŋay aŋgey aper aŋgyak, “Jiysis nup yimb ak kisen ma yimb aŋgnimiyr aŋgyak.”

¹⁹ Kun aŋgey, pen aŋgrik, “Chir Gor minim nup ak kirgiy, minim nimbip ak niŋor, Gor nup tep giniŋgamb akaŋ; nimb key niŋim. ²⁰ Pen Jiysis yerer gak, minim yerip yerip aŋgak ak kirginjur rek ma ayip; biynimb gok kuyip aŋgñinŋgambur aŋgrik.”

²¹⁻²² Kun aŋgerik, Kanjsol biyomb gok gos key niŋiy, bi biy simiy ñin jiwiy ñin jiwiy mindiy, kisen sun ayip ak; biynimb gok Gor nup tep aspay. Bi omiŋal kun biy kuyip, tap bap go-niŋgambun; kaljiwniŋgambay aŋgiy, kuyipmiŋay yikop minim yomb aŋgiy, aŋg mis yokya.

Biynimb Jiysis Nup Gosimb Niŋyak Gok Gor Nup Aŋgnijyak

²³ Piyta yip, Jon yip kuyipmiŋay kun giy aŋg mis yokey, kiyk am, Jiysis biynimb nuk gunap kuyip niŋiy, bi kanjsol yomb gok, minim yerip yerip aŋgyak ak aŋgñirik. ²⁴ Aŋgerik niŋiy, maŋgiysek Gor nup aŋgnijiy aŋgyak, “Nand Biyomb! Semb biyon gay, man biy gay, ñiŋ solwara gay, tap yerip yerip mindip okok maŋgiysek gaynak. ²⁵ Wosrey Kawnan nand ak basind Depiyt nup gos ñek, minim nip ak aŋgiy aŋgak:

‘Jiwda biynimb gok sek, Jiwda biynimb mer gok sek kaljiwiy, Gor apiymiŋay yip penpen gun apay ak pen; kuyip apiymiŋay tap bap giniŋgiy rek ma ayip. ²⁶ Kiŋ miňmon okok nimb gok sek, Jiwda biyomb gok sek minim

aŋg jimñiy, Gor apiyminay yip penpen gin-jun aŋgiy, minj moka giy mindpay aŋgak.’

²⁷ Basind Depiyt, minim nip tikak kun ak niŋjind yimb aŋgiy tīkak. Gapman biyomb Herot ak, Ponsis Paylat ak, biynimb okok nimb gunap, Yisrel guniy nimb gunap ap minim aŋg ar nokom ay; Ni nip Jiysis nup timey giyak miňmon Jerusalem biy. Bi yikop bap mer; Ni tep nand Krays nup kun giyak. ²⁸ Pen nind ‘Krays nup kun giniŋgambay aŋgnak’ ak mey, yaw aŋgey giyak; yikop ak kun ma gipyap.

²⁹ “Bapiy yomb. Miňiy chinup minim kilis timey yimb aspay. Pen ak yikop aspay; nand mindpan. Chin biynimb nak yimb. Chinup kond mindenimin, ma pirikiy, minim nand ak biynimb okok kuyip monmon aŋgñinjun. ³⁰ Aŋgñiying, Ņinak suŋ-tep ak chin yip nep mindiy, biynimb tap gip gok gon suŋ ay, tap mageprek gunap sek ginjun aŋgyak.”

³¹ Pen Gor nup kun giy aŋgniŋ mindyakniŋ, korip mindeyak ak monmon rek diy, Gor Kawnan ak ap kuyip bak ayek, ma pirikiy, Gor minim ak monmon yimb aŋgñiyak.

Biynimb Tap Pikasik Tep Guyak

³² Pen biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak kun gok, minim ar nokom aŋgiy, gos ar nokom niŋiy, tap kiyk yerip yerip mindek gok, tap chin asiy aŋgiy ma niŋyak; tap chin jimñiy aŋgiy niŋyak. ³³ Bi Jiysis minim dand amemb gok, kilis giy aŋgyiŋgipay, “Jiysis nup ūŋg ayey kumiy tik-jakek, nup niŋnuk aŋgyiŋgipay.” Gor kuyip direp yimb gak. ³⁴ Kiyk bap tap gunap tikdek

ma mindeyak; mañgiysek tap mindek. Biynimb mankumb akan korip gunap mindek gok, bap yokiy maniy diying, dam bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip ñiyinqipay. ³⁵ Kiy pen diy, biynimb tap ma mindek gok kuyip bilok ñiyinqipay. Kun gey mey, biynimb gunap yimgeprek ma mindeyak; tap yerip tikdak ak mindek.

³⁶ Pen bi Liypay kiñiq tik dand amiy tikyak bi bap, yimb nuk Josep. Miñmon nuk Saypras nimb. Bi kun ak nuk minim aŋgñirep giyingip rek, bi Jiysis minim dand amemb gok, nup Banabas aŋgyak. ³⁷ Josep miñmon nuk wikan bap aŋgek tawyakniq, maniy kun ak dap bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip ñak.

5

Ananayas Ber Yesek Aŋgrik

¹⁻² Pen biber bap minderik. Nunjumi yimb ak Ananayas, biynuk yimb ak Sapayra. Kiykber mankumb bap yoker, tawyakniq, maniy kun ak piskind ak ay piskind ak nunjumi dand ami, bi Jiysis minim dand amemb onep wimiñqan ak kuyip ñak.

³ Pen nunjumi maniy ak kun giy dap ñek, Piyta aŋgak, “Ananayas. Yenen Seytan yip mindiy, yesek aŋgiy apan, ‘Maniy mañgiysek dand opiy apan?’ Yesek apan kun ak, yip nep ma apan; Gor Kawnan ak nup kunep apan. Maniy nip mankumb tawpay kun ak, piskind ak weygiy opan. ⁴ Mankumb kun ak, mankumb nak. Yokning yokpinap; kirgining kirgipnap. Pen yokey maniy tawembiyap; mañgiysek dand

winiŋg dand opnap. Piskind ak korip kiriŋg winiŋg; kiriŋg opnap. Nak yesek apan ak, chinup nep ma apan; Gor nup kunep apan aŋgak.”

⁵⁻⁶ Piyta kun aŋgek, Ananayas won kun ak nep pisnep kumi, apyap lum biyaŋ pikak. Kun giy kumek, biynimb gok gak kun ak ninjy, jel pirikyak. Pen bi paranj gok apiy, nup chech kom kom giy, dam komyak.

⁷⁻⁸ Biynuk, nuŋgumi y nup kumek dam komyak kun ak ma niŋak. Nuk yep takiy won bap mindiy apchakek, Piyta nup aŋgak, “Mankumb nirber ak yoker, yerip yerip tawyak?”

Aŋgek aŋgak, “Mey bi ak dand wip rek tawyak aŋgak.”

⁹ Kun aŋgek, Piyta nup aŋgak, “Nirber yenen minim ayniŋ ayniŋ giy, yesek apiyr? Gor Kawnan ak minim kun ak ma niŋniŋgamb aŋgiy kun apiyr? Niŋjan! Naŋgumi y kumamb, dam kombay bi gok, mindpay kinjenrumb biy. Nip kunep, dand amniŋ gispay aŋgak.”

¹⁰ Kun aŋgakniŋ, won kun anep, pisnep kumi, Piyta tomb aŋgiŋ siŋak apyap pikak. Bi paranj tiwin nuŋgumi y nup dam komyak kun ak apiy niŋyak; biynuk kunep pisnep kumek, nup dand amiy nuŋgumi y nup komyak gol siŋak komyak.
¹¹ Biynimb Jiysis ker mindeyak gok sek, biynimb yikop gok sek tap gak kun ak ninjy, pirikyak.

Tap Mageprek Gunap Keykey Giyak

¹² Bi Jiysis minim dand amemb onep wimiŋgan ak, tap mageprek gunap biynimb namb okok giyinŋ mindeyak. Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok maŋgiyek ap nan-giyinŋipay; Gor

aŋgnijep korip mis ar “Solomon korip bandak band aŋgiŋipay ak. ¹³ Biynimb yikop gok, kuyip niŋej tep gak ak pen, Gor yip mindpay kun ak yergiy am kiy yip yinŋoŋ ginjun aŋgiy pirikyak.

¹⁴ Pen minek minek biynimb gunap sek Jiysis nup gosimb ninjy, biynimb nindnimb gok yip ap yinŋoŋ giyiŋipay.

¹⁵ Jerusalem biynimb bi Jiysis minim dand amemb gok giyak rek ninjy, biynimb tap gak gok dand kinjeŋ yomb gol ak apiy, minj dam miŋgan miŋgan par ay aŋgyak, “Piyta pandikek, pumb kawnan nuk ak, kuyip piknineniŋamb, suŋ ayningamb aŋgyak” ¹⁶ Biynimb miňmon yep maŋ kun okok mindeyak gok kunep: biynimb tap gak gok diy, kichekiy malñiluk sek mindeyak gok diy, dand wiyak. Dand apeyak, Piyta kuyip gek maŋgiysek suŋ ayak.

Bi Jiysis Minim Dand Amemb Gok Kuyip Kalam-bis Ayak

¹⁷ Pen Piyta kun gek ninjy, bi Gor nup simbonjep yomb yimb ak sek, bunjiy nuk Sanjiwsiy gok sek bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip miluk niŋjy, ¹⁸ miň ay, dam gapman kuyip ñeyak; kalambis ayak.

¹⁹ Kuyip kun giy dam kalambis ayak ak pen, ñin kun anep kisyim biyan, Gor aŋgek, enjol bap apiy, kinjeŋ ak yikiy, kuyip aŋgek mis amniyak. ²⁰ Amey aŋgak, “Nimb Gor aŋgnijep korip ak amiy, biynimb gok kuyip, yerip gey Gor gek perper mindeniŋgambay minim ak, aŋgninimb aŋgak.” ²¹ Aŋgek, miňmon tikakniŋ, Gor aŋgnijep korip ak amiy, enjol ak aŋgak rek, biynimb gok

kuyip minim aŋgñiyak. Kun giy aŋgñiyakniŋ, Gor nup simboŋgep yomb yimb ak binuk gok sek, Jiwda biyomb gunap sek kuyip suk aŋgek, ap kanjsol miytiŋ ak nan-giy, Jiwda poliys gok kuyip aŋgyak, “Bi Jiysis minim dand amemb kalambis aypun ak, miňiy am ponjind owim aŋgyak.”

22 Aŋgeyak, bi Jiwda poliys kun gok amiy niŋyak: bi Jiysis minim dand amemb kun gok, ma mindeyak. Kun gek andkind apiy aŋgyak, **23** “Chin amiy niŋbun; kinjeŋ ak giňiyak rek mindamb; bi poliys gok kuneŋ kinjenrumb ak niŋmindambay ak pen, kinjeŋ yikiy, korip miňgan biyan amiy niŋbun; bi bap ma yimb mindambay aŋgyak.”

24 Kun aŋgeyak, Jiwda poliys kond mindep yomb ak sek, Gor nup simboŋgep yomb gok sek niŋiy, yergip aŋgiy, gos kuŋaynep niŋyak. **25** Kun giy niŋmindyakniŋ, bi bap apiy, kuyip aŋgak, “Bi kalambis aypik gok, kiyk am Gor aŋgnijep korip miňgan ak mindiŋ, biynimbi gok kuyip minim aŋgñispay aŋgak.”

26-27 Kun aŋgek, Jiwda poliys kond mindep yomb ak, poliys gunap ponjind, bi Jiysis minim dand amemb kun gok dining amniyak. Amiy, Jerusalem biynimbi chinup kamb jiw pikniŋgambay aŋgiy, kuyip ma aŋg giyak; kapkap ponjind kanjsol ap nan-gi mindeyak ak wiyak. Ponjind apeyak, Gor nup simboŋgep biyomb yimb ak kuyip aŋgak, **28** “Nimbip Jiysis minim ak ma aŋgnimimb aŋgiy, kilis giy apun ak pen; aŋg mer niŋiy kirpun! Nimb Jerusalem biynimbi kuyip maŋgiysek Jiysis minim ak aŋgñiŋ apim, ‘Kiyk nep nup pikayak aŋgiy aŋgñimbim’ aŋgak.”

²⁹ Kun anjek, Piyta binuk gunap yip angyak, “Biynimb minim apay ak ma diniñgambun; Gor minim ak diniñgambun. ³⁰⁻³¹ Jiysis nup mon bak biyon ñaŋgbirik ayenimbik kumak ak pen, apis basind sikop angnijyinqipay Gor anep gek, tip ak tijkakiy, semb biyon amiy, Nop ñin yipund kind okok ken mindip. Kun ak niñbun; nuk nep mey Biyomb chin, chinup Gor ker diniñgamb. Nuk chinup Yisrel biynimb simb niñimb ak mey; tap siy tap timey yerip yerip gipun ak kirgiy, nup angnijon, chinup dip. ³² Gor gip kun ak niñrep gipun rek, biynimb gok angnimbun. Gor Kawnan ak kunep niñrep giy, minim kun ak rek nep anjip angyak.”

³³ Kun angeyak, bi kanjsol ap nan-gi mindeyak kun gok, kaljiwiy angyak “Kuyip pisnep pikayjun angyak.” ³⁴ Kun angyak ak pen, namb kun ak, bi bap mindek. Yimb nuk ak Gameliyel. Nuk bi Peresi low tiysa kiyk bap. Jiwda biynimb maŋgiysek nup niñey tep giyinqip. Bi Gameliyel kun ak tijkakiy angak, “Bi tiwin biy kuyip angem mis amey, nimbiп minim bap angiyn angak.” Kun anjek, ang mis yokyakniј, ³⁵ kuyip angak, “Yisrel bi guniy. Kuyip yerer gining gispim ak, gos niñrep giy ginimimb. ³⁶ Nimb niñbim; nind bi Tiyyidwas yand biyomb angiy anjek mey, minim nuk angyinqip ak biynimb kuñaynep niñyinqipay. Pen kisen gapman biyomb gok nup pisnep pikayeyak; biynimb minim nup niñyak gok, keykey amniyak. ³⁷ Pen kisen, yimb diyak ñin ak kunep, bi Jiwdas Galiyliy nimb ak angak, ‘Yand biyomb yimb mindpiyn. Minim apiyn rek

nep giniŋgamb.' Chin gapman gok yip penpen giy, kuyip aŋgyokniŋgambun aŋgakniŋ, biynimb kuŋaynep minim nup kisen guyak ak pen; mind dand amiy, bi kun ak nup ñaŋgeyak kumek, biynimb minim nuk aŋgek niŋyak gok, keykey amniyak.

³⁸ "Kun ak mey, nimbip aspiyn: bi kor gispun guniy kuyip, gi timey ma ginimimb. Minim kiyk keynep aŋgniŋgambay ak, yomb giniŋ rek giy apyowningamb. ³⁹ Pen Gor nep aŋgek giniŋgambay ak, kuyip tap bap ginimimb rek ma ayniŋgamb. Kuyip timey giniŋ, kiyk yip ma penpen giniŋgambim; Gor yip penpen giniŋgambim aŋgak."

⁴⁰ Gameliyel kun aŋgek, aŋgak rek niŋiy, bi Jiysis minim dand amemb gok kuyip aŋgey apey, miň diy tapin pikiy, Jiysis minim ak kisen ma yimb aŋgnimimb aŋgiy, kuyip aŋgyokeyak amniyak.

⁴¹ Kiyk pen, chinup yenen kun gipay aŋgiy ma niŋyak; Gor chinup Jiysis binuk yipund giy aŋgiy gek mey, chinup kun gispay aŋgiy, tep gakniŋ amniyak. ⁴² Amiy, minek minek, korip okok amiy, Gor aŋgnijep korip mis ar ak amiy, minim tep ak aŋgñiŋiŋ, Jiysis nep mey, Kiŋ yomb key yimb ak aŋgiŋipay.

6

Tap Bilok Ŋemb Bi Onep Ar Ak Aŋgayak

¹ Pen mind dand amiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuŋay yimb amek, Jiwda biynimb Griyk minim nep niŋyak gok; Jiwda minim

yipund giy niňyak gok kuyip aňgjiwyi aňgyak, “Biyn yandiw kiyk gok kuyip, maniy keňmaňgiy tap okok bilok ſirep gipay ak pen; yenen biyn yandiw chinup gok kuyip kun ma gipay aňgyak.”

²⁻³ Kun aňgeyak, bi Jiysis minim dand amemb gok, biynimb Jiysis nup chingiyak gok maňgiysek suk aňgey apey aňgyak, “Mam ay sikop. Chin Gor minim aňgňimbun ak kirgiy, biynimb gok kuyip tap bilok ſininqambun ak, yipund ma giniňgamb. Kun ak, nimb bi onep ar ak niňiy dem, kuyip woňg kun ak aňgayjun. Bi yikop gunap ma dinimimb; Bi Gor Kawnan yip mindiy, gosimb niňrep giy, biynimb niňey tep gip gok nep dinimimb.

⁴ Kun giy dem mey, kuyip tap bilokep woňg ar kun ak aňgay, chin pen, Gor nup aňgniňyin, biynimb gok kuyip minim tep ak aňgňiyin gi mindeninqambun aňgyak.”

⁵⁻⁶ Kun aňgeyak, niňey kuyip tep gek, bi onep ar ak aňgay, dand bi Jiysis minim dand amemb gok mindeyak ak apey, ſin jun ar ay aňgyak, “Gor. Nand bi guniy kuyip kond mindenimin aňgyak.” Bi kun gok mey, Stiypin bi Gor nup chingiy, Gor Kawnan yip nep mindek ak; Piyliyp ak; Prokoras ak; Naykena ak; Tiymon ak; Pamiynas ak; Niykolas ak. Bi Niykolas kun ak, nuk miňmon Antiyok nimb ak pen; nind Jiwda lotiw minim ar ak kindik giy, kisen Jiysis nup chingak. ⁷ Pen bi Jiysis minim dand amemb gok, kiyk Gor minim ak aňgňey amnakniň, Jerusalem biynimb kuňay yimb nep niňyak. Bi Gor nup simboňgep yomb gok kunep; kuňaynep, Jiysis nup gosimb niňyak.

Stiypin Nup Dand Kor Amniyak

⁸ Stiypin, bi Gor Kawnan yip mindek ak, tap mageprek gok, biyimb mindyinqipay namb okok giyinqip. ⁹ Pen Jiwda bi miñmon keykey okok nimb gunap ap nan-giy, minim ar nokom aŋgey niŋiy kuyip “Priyman” aŋgyinqipay. Bi kun gok, gunap Sayriyniy nimb, gunap Aleksandriya nimb, gunap Siyliysiya nimb, gunap Esiya nimb. Kiyk Stiypin gak rek ninjy, nup minim kilis yimb giy aŋgyak ak pen, ¹⁰ Gor Kawnan ak nup gos tep yimb ñakniŋ, minim yerip aŋgyak ak, gosimb niŋrep giy pen kunep aŋgek, nup pen aŋgninqiy rek ma ayak.

¹¹ Pen kiyk Stiypin nup aŋ mer niŋiy, am bi minim yesek aŋgep gok kuyip kapkap aŋgrep gey, kiyk apiy aŋgyak, “Chin niŋbun; bi biy Mosis minim tikkak ak aŋgjifi, Gor nup aŋgjifi gip aŋgyak.”

¹² Kun aŋgiy, bi low tiysa gok diy, bi kanjsol gok diy, biyimb yikop gok diy simbwur kuyip ak timey gek, Stiypin nup kor giniŋ, dand kanjsol kay mindeyak ak amniyak. ¹³ Dand amiy, bi yesek aŋgep gunap sek dand apey, kiyk aŋgyak, “Chin niŋbun: bi kun biy per Gor aŋgninqep korip ak aŋgjifi, chinup Jiwda kay low minim apun ak aŋgjifi gip aŋgyak. ¹⁴ Pen nuk minim bap aŋgek niŋnuk ak aŋgak, ‘Jysis bi Nasaret nimb ak, kisen Gor aŋgninqep korip biy timey giy, Mosis minim aŋgek gipay ak aŋgek, kirgiy giniŋgambay aŋgak’ aŋgyak.” ¹⁵ Pen bi kun gok, bi kanjsol gok yip niŋmindyakniŋ, Stiypin jomluk nup ak, enjol jomluk rek ayak.

7

Stiypin Kanjsol Kay Kuyip Minim Añgak

¹ Pen bi Gor nup simboñgep yomb yimb ak, Stiypin nup añgak, “Minim nip apay kun ak, ninjind apay akañ?”

² Añgek, Stiypin añgak, “Bapiy mam sikop. Niñim! Basind yes chin Ebrahim, wosrey miñmon Haran ma amnak, miñmon Mesopotemiya nep mindakniñ, Gor Biyomb tep yimb chin ak nup añgak, ³ ‘Miñmon nak biy kirgiy, biynimb kanj kayn nak gok kirgiy, miñmon yand nip añgñiningayn ak amnimin añgak.’ ⁴ Añgek, Ebrahim miñmon yomb Kaldiya mindyinqip ak kirgiy, miñmon Haran am mindyinqip. Kisen nop kumek, Gor angek, ap mindyinqip miñmon Jiwda biy. ⁵ Ñin kun ak, Gor Ebrahim nup, mankumb wilan bap ma añgak; yikop ap mindyinqip.

“Pen ñin kun ak, Ebrahim ñapan bap ma tikak, yikop nep mindek. Gor Ebrahim nup añgak, ‘Kisen mankumb kun biy, nand dininqamban. Ñapan nand tikeninqamban tikey amniinqamb gok, mankumb kun biy kunep diy mindeninqambay añgak.’ ⁶ Pen Gor minim bap añgak, ‘Ñapan nand tikeninqamban tikey amniinqamb gok, am biynimb gunap miñmon okok mindey, kuyip mañgiysek miñ ay, timey yimb giy, kalambis woñg rek añgayey giyaknij; simiy pow handret (400) yiniñgamb. ⁷ Biynimb nip gok kuyip kun giniñgambay ak, yand kuyip timey giniñgayn. Biynimb nak gok, miñmon kun ak kirgiy, ap yip lotiw gi mindeninqambay miñmon biy añgak.’

⁸ “Pen Gor Ebraham nup minim bap aŋgay aŋgak, ‘Ñapan nand tikeniŋgamban tikey amniŋgamb gok, nimbip maŋgiyek kond mindenŋgayn ak mey, kumbak tiknimimb aŋgak.’ Aŋgek, kisen Ebraham ñinuk Aysek nup tikiy, ñin onep jiy ak mindiy, kumbak nup ak tikak. Aysek pen Jekop nup tikak. Jekop nund pen, ñi onep wimiŋgan ak kuyip tikek mey, chin Jiwda biyimb kiñij keykey mindpun. ⁹ Basind kun gok, numam Josep nup niŋey yiruk gek, bi gunap kuyip ñeyak, taw dand miñmon Yijip amniyak. Dand amey, mindrep ma gak ak pen, Gor Josep nup sakiy ma gak; nuk yip nep mindiy, ¹⁰ Yijip biyomb Perow nup gos ñek aŋgak, ‘Bi Josep biy, niŋrep yimb gip aŋgiy’ nup aŋgek, korip tap nup gok sek, miñmon Yijip sek kond mindiŋgip.

¹¹ “Kisen ñin bap yiwan yomb sikerek ak, miñmon Yijip sek, miñmon Keynan sek apek, basind chin tap keñmaŋgiy piyow niŋiy, ñiŋniŋgiy rek bap ma mindek; gos par yimb ayak. ¹² Jekop minim bap niŋak; tap keñmaŋgiy kuŋay mindek miñmon Yijip ak mey, ñinuk sikop kuyip aŋgek, keñmaŋgiy tawning amniyak. ¹³ Am taw dand apiy, ñimb diy, tip ak pen tawning amniyak. Amjakey, numam Josep kuyip aŋgak, ‘Mam sikop, nimb yip an aŋgiy niŋbim? Yand namam nimbik Josep nep aŋgak.’ Aŋgek, Yijip biyomb Perow, minim kun ak niŋiy aŋgak, ‘Ak Josep numam sikop-ey aŋgak.’ ¹⁴ Josep pen, bapiy Jekop, biyimb nuk gok yip kasek winiŋgiy aŋgiy, minim yokek, nop Jekop biyimb ñin jiwiy ominjal nokom rek diy, yip wiyak. ¹⁵ Ap miñmon Yijip

mindiy nuk kumak. Mind dand amiy, basind sikop kun gok mañgiyek kumdiyak. ¹⁶ Kuyip komniñg; dand andkind miñmon Sekem amiy, komyak. Miñmon Sekem kun ak, basind yes Ebraham, binak Hemow nup tawiy, ñinuk sikop kuyip aŋgak.

¹⁷ “Pen Gor Ebraham nup nind giniñgayn aŋgiy aŋgayak rek giniñg gakniñ, biynimb chin gok, tikey amiy apiy giy, kuñay yimb mindeyak. ¹⁸⁻¹⁹ Ñin kun ak Yijip biynimb kiyn yomb kiyk kisenimb bap diyak. Kiyn kun ak, basind Josep nup ma niñak ak mey, biynimb chinup gok timey yimb giy, minim kilis aŋgek, ñapan kiyk gok tikiy, mis okok yokey, key mindiy kumyiñgipay.

²⁰⁻²² “Kun giyak ak pen, ñin kun ak, biber bap ñi tep yimb bap tikiy, yimb nup Mosis aŋgrik. Ñi kun ak nup takin omiñal nokom, korip miñgan okok nep weyger mindyiñgip. Kisen dam mis akyan ayerik, kiyn panuk ak ap nup niñiy, dand amiy, ñapan yand aŋgiy yimaŋgiyip. Nup kun giy yimaŋgiyek yomb gek, Yijip biynimb kiyk yerer giyiñgipay ak, nup aŋgnirep giyak. Nuk bi minim kilis giy aŋgiy, woŋ kilis giy giyiñgip.

²³⁻²⁴ “Pen Mosis simiy nuk kuñaynep yinek aŋgak, ‘Biynimb yand Yisrel kuyip am niñiy wiyn aŋgak.’ Pen ñin kun ak niñak; Yijip bi bap, Yisrel bap yip penpen gerik. Mosis niñiy, Yijip bi anup pisnep yimb pikayek kumak. ²⁵ Pen, Mosis gosimb nuk niñak ak: Biynimb yand Yisrel biynimb gok aŋgnin̄gambay, ‘Gor Mosis nup gosimb ñek, ap chinup kond mindniñg gisap ak mey;

kisen mindrep giniŋgambun aŋgniŋgambay aŋgiy' niŋak ak pen, gos kun ak rek kiyk ma niŋyak.

²⁶ “Pen minek ap niŋak; Yisrel bi omiŋal penpen gerik. Niŋiy aŋgak, ‘Mam omiŋal. Nir omiŋal penpen gispiyr ak kirgyyr aŋgak.’ ²⁷ Aŋgek, numam bap Mosis nup diyokiy aŋgak, ‘Nip an aŋgek, biyomb mindiy, chinup kond mindpan? ²⁸ Toyrık Yijip bi bap pikaynak ak; miňiy pen yip pikayniŋ ap aspan?’

²⁹⁻³⁰ “Kun aŋgek, bi pikaypiyn kun ak niŋbay aŋgiy, Mosis pirik miňmon Miydiyen ami, bi yikop bap rek mindek, simiy ŋin jiwiy omiŋal rek yinak. ŋin namb kun ak, nuk biyн diy, ŋi omiŋal tikak. Kisen minek bap, am miňmon nep Saynay dum maŋ okok mindiy niŋak: enjol bap ap mon bind ak mindiy, mon maŋlaŋ rek gak. ³¹⁻³² Kun gek, Mosis niŋiy, tap kun ak yerip gip aŋgiy, maŋ siŋak apiy niŋakniŋ, Gor aŋgak, ‘Nasind yes Ebrahim, Aysek, Jekop, Gor kiyk mey yand nep aŋgak.’ Kun aŋgek, ‘Ak Gor nep aŋgip aŋgiy,’ pirikiy kuyaŋgak. ³³ Pen Gor Mosis nup aŋgak, ‘Yand Biyomb sunj-tep yimb ak; wikan biy opan rek, tomb tirup nand ak tuŋgasikan. ³⁴ Yand niŋbiyн: Yijip biyimb gok, biyimb yip Yisrel kay kuyip timey yimb gey, siy apay. Kun ak niŋiy, kuyip ap dand amniŋ gispiyn. Nand Yijip amnimin aŋgak.’

³⁵ “Gak kun ak mey, bi Yisrel biyimb nup nind, an aŋgek chinup kond mindniŋ gispan aŋyak ak nep; Gor mon maŋlaŋ rek giyиŋ aŋgek, biyomb kiyk mindiy, kuyip dining andkind Yijip amnak. ³⁶ Yijip ami, tap mageprek gunap kuŋay

yimb nep giy, biynimb nuk Yisrel kuyip dand
 ñiñg solwara ‘Likañ’ apay ak, tikiy kind bindon
 ameyak, tap mageprek gok gi mindyiñgip. Kun gi
 mindek, simiy ñin jiwiy omiñal yinak. ³⁷⁻³⁸ Nuk
 kun okok mindiy, enjol minim aŋgek niñiy,
 biynimb gok kuyip aŋgñiyiñgip. Nuk nep mey,
 minim bap aŋgak, ‘Kisen Gor namam nimbip bap
 deningamb, nimbip Gor minim aŋgñimbiy rek ak
 aŋgñiniñgamb aŋgak.’

³⁹ “Nuk Gor minim tep ak chinup maŋgiysek
 aŋgñak ak pen, basind chin gok minim aŋgak ak
 ma niñyak. Kiyk Mosis nup kirgiy, andkind Yijip
 amnun aŋgiy gos ak niñiy, ⁴⁰ Mosis numam Eron
 nup aŋgyak, ‘Namam chinup Yijip nimb dand
 owak ak, akay amimb ak ma niñbun. kun ak
 nand tap chin aŋgninjun gunap gayey, chinup
 kond mindyakniñ, andkind Yijip amnun aŋgyak.’

⁴¹ “Kun aŋgiy, kaw ñiluk rek bap gay, kuyip tep
 gakniñ, tap ñiñemb pik dap simboñg ñiyak.

⁴² “Kun geyak, Gor kuyip kirgiy aŋgak, ‘Kun gi-
 pay ak, pumb, takin, gap gok monmon aŋgninjan
 aŋgak.’ Ñin kun ak kiyk tap kun gok nep
 aŋgninjak ak mey, bi Gor minim aŋgep bap, Gor
 aŋgak rek, buk ak tikiy aŋgak:

Yisrel biynimb. Nimb nind simiy ñin ji-
 wiy omiñal rek, miñmon nep namb okok
 taŋgiñgipim ñin ak, kanj kaw siy়psiyp tap
 okok pikiy yip simboñgipik? Ak yip ma
 simboñgipik. Nimb pen tap yesek omiñal,
 key gaypik ak aŋgninjanipim. ⁴³ Tap kun
 ak, bap Molok aŋgyiñgipim. Bap gap rek
 gay, Repan aŋgyiñgipim. Tap gor yesek

omiŋal kun ak nep, ser korip gi dand taŋgiŋg, lotiw gi mindiŋgipim. Gipik kun ak, yand nimbip aŋgoken, am kalam-bis mindenŋgambim miñmon Babiyon bak okok aŋgak.’”

44 Stiypin kun aŋgiy, minim bap pen aŋgak, “Wosrey basind sikop miñmon nep namb okok mindiŋgipay ñin ak, Mosis Saynay dum biyon amek, Gor nup minim gunap aŋgiy aŋgak, ‘Sel korip yip gosimb niŋniŋgiy bap kun kun giy giniŋgiy aŋgek,’ Mosis ap kuyip aŋgek, korip aŋgak kun ak rek giyak. **45-46** Geyak, pernep mindiŋgip. Pen Mosis kumek, basind Josiwa kuyip poŋind, ser korip kun ak dand wiyakniŋ, biynimb kind akniy mindeyak gok, ñawil di mindiŋgip, kuyip pisnep yuk yokiyak. Ser korip kun ak mindiy, mind dand amiy, kisen kiŋ Depiyt, bi Gor ninék tep gak ak, Gor nup aŋgninjy aŋgak, ‘Yand korip nip tep bap gen, chin Jekop ñapan nuk gok ap korip kun ak nip aŋgninjun?’ **47** Aŋgek, Gor aŋgak ‘Mer. Ni nand Solomon nep korip yip ak giniŋgamb aŋgak.’ Aŋgek, kisen ñinuk Solomon Gor aŋgninjep korip aŋgak kun ak gak.

48 “Pen Biyomb Gor tap okok maŋgiysek gayak ak, biynimb ñin maŋgiy diy korip giniŋgambay ak, nuk ma mindenŋgamb. Bi Gor minim aŋgep bap minim kun ak aŋgiy aŋgak:

49 ‘Semb biyoŋ gay, yand mindpiyn. Man biy gay, tomb yand aypiyn. Yip yerip korip tep ak giy, aňiŋ ayaŋ aŋgiy apim? **50** Tap gok maŋgiysek ñin maŋgiy yand ak ma gaypiyn akaŋ aŋgak.’”

⁵¹ Stiypin minim kun ak kun giy aŋgiy aŋgak, “Nimb minim ma niŋiy, timey yimb nep gipim. Gor Kawnan ak nimbip gos tep ñek niŋbikip ak pen, per mer apim. Nasind sikop giyŋipay rek nep gipim. ⁵² Nasind sikop bi Gor minim aŋgep gunap kuyip ma kirgiyak, maŋgiysek timey giyak. Gor Nī tep ak winiŋgamb aŋgyak gok kuyip maŋgiysek pikayak. Nimb pen; Niňuk tep ak apek, mimuŋ niŋiy ñapik. ⁵³ Pen Gor low minim nuk, enjol gok kuyip aŋgek dand wiyak ak, niŋiy ma dipik aŋgak.”

Stiypin Nup Kamb Diy Pik Ayey Kumak

⁵⁴ Stiypin minim kun ak aŋgakniŋ, kuyip milukrimey yimb yapek, meŋ siwbirikiy kaljiwyak. ⁵⁵ Pen Gor Kawnan ak Stiypin yip mindek ak mey; semb ar biyoŋ niŋak: Gor melik tep ak sek mindiy, Jiysis bak siŋak mindek. ⁵⁶ Niŋiy aŋgak, “Niŋim! Yand niŋsipiyn; semb biyoŋ miŋgan sek mindip. Gor Niňuk ñin yipund kind okok ken jakiy mindip aŋgak.”

⁵⁷⁻⁵⁸ Stiypin kun aŋgek, timund kiyk ak pilgiy, nup minim yomb yimb aŋgiy, maŋgiysek tikjakiy, ap nup chichiy diy, dand mis akyan ken amniyak. Dand amiy, bi nup minim yesek aŋgyak gok, kaljiwiy, tiŋgliys kiyk gok tuŋgasik, bi paranj Sol mindek maŋ siŋak ayey, nuk kond mindakniŋ, kiyk Stiypin nup kamb jiw pikyak.

⁵⁹ Nup kun giy pikyakniŋ, aŋgak, “Jiysis! Kawnan yip ak dan aŋgak.” ⁶⁰ Kun aŋgiy konjim piŋiy, meŋ miŋgan dand araniy aŋgak, “Biyomb. Yip

pikaysipay biy, tap siy tap timey gispay ak ninjy kirginimin aŋgak.” Kun aŋgiy kumak.

8

Biynimb Jiysis Nup Gosimb Niňyak Gok Miňmon Okok Amiy, Minim Aŋgñiyak

¹⁻³ Stiypin kumek, bi Jiysis nup gosimb niňyak gunap, simb gek siy aŋgyiňg, dam komiyak. Nup pikey kumak kun ak, binak Sol panj aŋgak. Ñin kun ak, Jerusalem kay, biynimb Jiysis nup gosimb niňyak gok kuyip, timey giniňg nep giyak. Sol nuk korip korip giyiňg, biynimb gok kuyip monmon nep pik lipiňg dam miň ayingip. Kun gek, gunap pirik, Samariya amniyak; gunap pirik miňmon Jiwdiya tiňgoň okok amniyak. Bi Jiysis minim dand amemb onep wimiňgan ak, kiyk Jerusalem nep mindeyak.

Piyliyp Minim Aŋgñak Miňmon Samariya

⁴ Biynimb Jiysis nup gosimb niňy, pirik am miňmon okok mindeyak gok, biynimb kun okok kuyip, Jiysis minim tep ak aŋgñiyak. ⁵⁻⁶ Binak Piyliyp pen, am miňmon Samariya mindiy, biynimb gok kuyip, Biyomb per kond mindyingipun ak wip aŋgiy, aŋgñiňg, tap mageprek gok gak. Minim nuk yerip yerip aŋgak ak, timund pil niňrep yimb giyak. ⁷ Biynimb kichekiy malňiluk sek mindeyak gok, gosimb niňyan aŋgiy, tap kun gok aŋgek, wal aŋgyiňg mis amniyak. Biynimb ñin tomb kalaw gak sek, biynimb ñin tomb timey gak sek gek, sun ayak. ⁸ Kun gek, biynimb maŋgiysek miňmiň yimb giyak.

⁹ Pen miñmon yomb kun ak, bi bap mindyinjip. Yimb nuk Saymon. Nuk kunj giy, tap mageprek gunap giy, yesek aŋgiy aŋgyinjip, “Yand biyomb.” Aŋgek, Samariya biynimb gos kuŋay yimb niŋyinjipay. ¹⁰ Biyimb yimb mindek gok, biyimb yimb ma mindek gok, Saymon minim aŋgak rek nep niŋyak. Niŋiy aŋgyak, “Bi kal timey kun biy, bi bap key mer; mey biyomb kond mindyinjipun anep aŋgyak.” ¹¹ Tap mageprek gok per gakniŋ, biyimb gok gos kuŋay niŋiy; minim aŋgak rek nep niŋyinjipay. ¹² Pen kisen Piyliyp apiy, kuyip Gor biyimb diy kond mindenŋgamb minim tep ak aŋgniyinj, Jiysis mey, bi Kiyŋ yomb key yimb per kond mindpun ak aŋgek, Jiysis nup gosimb niŋiy, niŋg pikiyak. ¹³ Saymon kuneŋ, Jiysis nup gosimb niŋiy, niŋg pikiy, Piyliyp nup kisen gakniŋ, nuk tap mageprek gok kuŋay yimb nep gek niŋiy, Saymon gos par yimb ayak.

¹⁴ Bi Jiysis minim dand amemb onep wimiňgan ak, Jerusalem mindey, kuyip minim bap aŋgyak, “Samariya biyimb Gor minim niŋsipay aŋgyak.” Kun aŋgeyak niŋiy, Piyta yip, Jon yip kuyip aŋgyokey, Samariya amnirik. ¹⁵⁻¹⁷ Amiy, Gor nup aŋgniyinj aŋgrik, “Biyimb guniy Jiysis nup gosimb niŋyak ak pen, Kawnan nip ak diy niŋg ma pikiyak aŋgrik.” Kun aŋgiy, kuyip diniŋyinj aŋgrik, “Kawnan nand ak kuyip nokom nokom yoknimin aŋger,” Gor Kawnan nuk ak kuyip keykey yokak.

¹⁸ Kiykminjay kun giy Gor nup aŋgnijer, Kawnan nuk ak biyimb gok kuyip yokak ak, Saymon niŋiy, yand kuneŋ ginim aŋgiy, kuyipmiňay

maniy yomyinq aŋgak, ¹⁹ “Gor niripmiňay kond mindakniň, biynimb gok yikop diniňer, Kawnan nuk kuyip ker amimb ak, nirip tawiy yand kunep ginim aŋgak.”

²⁰ Kun aŋgek, Piyta aŋgak, “Gor Kawnan nuk yikop ŋimb kun ak, yenen tawniňg gispan? Maniy kun ak nak yip key kuyinq yownimuň! ²¹ Wong chir gipur ak nak yip mer. Gosimb nand niňban ak, Gor niňek tep ma gip. ²²⁻²³ Yand niňbiyn: gos timey niňban kun ak, nip miň ay wos giniňg gisap. Tap siy tap timey ginim aŋgiy gos niňban ak kirgiy, miluk niňban ak kirgiy, Gor nup aŋgniňeniňgamban, timey yimb gipan kun gok niňiy kirginiňgamb aŋgak.”

²⁴ Aŋgek, Saymon aŋgak, “Nirmiňay biyomb anup aŋniňer, tap yip ginimuň aŋgiy aspiyr kun ak ma ginimuň aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek girik.

²⁵ Pen Piyta yip, Jon yip biynimb okok kuyip, Jiysis kuyipmiňay yerer gak minim ak aŋgňiy, andkind Jerusalem amning, kinjeňnamb okok amyiňg, Samariya biynimb wikan gunap kuyip, Gor minim tep ak aŋgňiňg amnirik.

Piyliyp Bi Yitiyopiya Nimb Bap Nup Minim Aŋgňak

²⁶ Pen Gor enjol bap apiy, Piyliyp nup aŋgak, “Jerusalem nimb Gasa ambay kinjeň par ak amnimin aŋgak.” ²⁷ Aŋgek, Piyliyp kinjeň aŋgak par kun ak amiy niňak: biyomb bap, kanj hos lipinq dand taňgip tap band ar ak bisgiy, kinjeň ar kun ak amek. Bi kun ak nuk, kiwiyn biyn yomb miňmon Yitiyopiya kond mindep ak nup wong giyiňg, maniy nup ak kond mindyiňgip. Pen

nuk Jerusalem Gor aŋgniŋep korip ak amiy, lotiw mindiy, ²⁸ andkind miňmon Yitiyopiya amniŋg, Baybol buk band, Asaya tikak ak diy, niŋyinŋ amek.

²⁹ Pen Gor Kawnan ak Piyliyp nup aŋgak, “Hos tap band lipiŋg dand amjap bak siŋak amiy, yip amnimiyr aŋgak.”

³⁰ Aŋgek, Piyliyp aŋgak rek amiy niŋak: biyomb Yitiyopiya nimb kun ak, bi Gor minim aŋgep Asaya buk band tikak ak, niŋyinŋ amek. Piyliyp niŋiy aŋgak, “Buk niŋyinŋ amjipan kayaŋ ak, minim kiňiŋ ak aspiyn kun aŋgiy niŋsipan akaŋ mer?”

³¹ Aŋgek aŋgak, “Biynimb gunap yip minim kun ak aŋgney niŋiy rek, niŋnim aŋgak.” Kun aŋgiy, Piyliyp nup aŋgak, “Ap ar biy bisgey amnur aŋgak.” Aŋgek, am ar kun ak bisgak. ³² Pen Baybol buk band Asaya tikak kun ak aŋgak: “Kanj siy়psiyp ŋiluk pikniŋg; yikop porjind amiy pikpay. Pen kas kuyip gok tifyakniŋ, wal ma apay. Kun ak rek nup kunep gey, minim ma aŋgniŋgamb. ³³ Tap timey bap ma yimb giniŋgamb ak pen; nup yesek aŋgiy, pikniŋgambay ak, kisen bi an rek mindiy kun kun giyiŋgip aŋgniŋgamb? Nuk ŋi paŋ gunap tikayek ak, kun apyap aŋgak.”

³⁴ Asaya minim aŋgiy tikak kun ak niŋiy, biyomb Yitiyopiya nimb ak Piyliyp nup aŋgak, “Anup aŋgak? Nuk key akaŋ, biyimb gunap kuyip aŋgak?”

³⁵ Aŋgek, Piyliyp bi kun anup, Asaya minim tikak kiňiŋ kun ak aŋgiy, Jiysis nup minim tep ak aŋgñirep gak.

³⁶ Pen kun giy minim aŋg dand amyiŋ niŋrik, niŋg bap mindek. Bi kun ak Piyliyp nup aŋgak, “Niŋg mindip biy, yip niŋg pik niŋgamban?”

³⁷ Aŋgek aŋgak, “Nand Krays nup gosimb niŋiy mey, niŋg pikniŋgamban aŋgak.”

Kun aŋgek aŋgak, “Yand niŋbiyn; Jiysis Krays mey Gor Niňuk yimb aŋgak.”

³⁸ Aŋgek, hos tap lipiŋ dand taŋgip ar bisgiy aperik ak, hos ak sek kun siŋak ay, niŋg biyan ami, Piyliyp bi kun anup, niŋg pikniak. ³⁹ Kun giy niŋg pikniy, kumb biyon wirikni, Gor Kawnan ak, Piyliyp nup dand wikan bap amek, bi kun ak nup ma niŋak. Nuk pen miňiy Jiysis yip mindpiy aŋgiy, tep gakni, Yitiyopiya amnak.

⁴⁰ Pen Gor Kawnan ak Piyliyp nup dam miňmon Esdot ayek, biynimb miňmon kun okok mindeyak gok kuyip, Jiysis minim tep ak aŋgñiŋ aŋgñiŋ, gi dam dam miňmon Siysariya amjakak.

9

Bi Sol Jiysis Minim Niňak

¹ Pen Sol biynimb Jiysis minim niňyak gok kuyip pikayin aŋgiy, per kilis yimb giyinçip. Minek bap am bi Gor nup simbonjep yomb yimb anup aŋgak, ² “Yip minj gunap tikñenimin; dand Jiwda nan-gep korip keykey mindip miňmon yomb Damaskas ami, kuyip niňiŋgayn. Minj kun ak tikiy aŋgnimin, ‘Nimb biynimb Jiwda nan-gep korip miňmon Damaskas nimb opim gok, biynimb Jiysis nup gosimb niňbay gunap mindenŋgiy

ak; Sol nup aŋgem, miñ ay, dand Jerusalem winimuŋ aŋgiy,’ tiknimin aŋgak.”

³ Kun aŋgek, minj keykey tikñäknij, dand Damaskas maŋ maŋ gakniŋ; melik yomb ak, semb biyoŋ nimb nup niŋak. ⁴ Niŋek, Sol kanj hos ar biyoŋ nimb apyap man biyaŋ pikakniŋ, minim bap aŋgak, “Sol! Sol! Yip yenen per pikniŋ gipan?”

⁵ Aŋgek aŋgak, “Biyomb. Nand an?”

Aŋgek aŋgak, “Yand Jiysis, yip per pikayniŋ gipan ak nep nip aspiyn aŋgak.” ⁶ Kun aŋgiy aŋgak, “Nand tikjakiy, miñmon yomb Damaskas amiy, bi bap ap nip minim aŋgnimuŋ rek ninjy ginimin aŋgak.”

⁷ Pen bi Sol yip wiyak gok, nuk apyap pikakniŋ, minim maŋgiy anep niŋiy, bi nonim ak ma niŋiy, gospar ay minim gunap ma yimb aŋgyak.

⁸ Nuk kun giy apyap pikiy, tikjakiy niŋak; windin nup ak pisnep koy gak. Kun gek, binuk yip wiyak gok, ñin kind nup ak diy, poŋind Damaskas amniyak. ⁹ Nup kun giy windin koy gek; ñiŋ, keñmaŋgiy tap gok ma ñimbiy, ñin omiŋal nokom, yikop nep mindek.

¹⁰ Pen bi bap miñmon kun ak mindek. Yimb nuk ak Ananayas. Nuk day niŋak; Jiysis nup aŋgak, “Ananayas!”

¹¹⁻¹² Aŋgek, Jiysis aŋgak, “Sol bi miñmon Tasas nimb ak, day niŋimb: nup am diniŋamban, windin koy gak ak sun ayip. Nuk miñiy yip aŋgniyiŋ mindip Jiwdas korip ak. Kun ak nand kinjeŋ ‘Yipund’ apay ak amiy, Jiwdas korip

amjakiy kuyip aŋnimin, ‘Sol nup niŋniŋ aswiyn aŋnimin’ aŋgak.”

¹³ Jiysis kun aŋgek, Ananayas aŋgak, “Biyomb. Yand niŋbiy়: biyimb kuŋay yimb nep apay, ‘Bi Sol kun ak biyimb nip ker mindpay gok kuyip, per timey yimb gip miňmon Jerusalem apay.’ ¹⁴ Nuk miňiy wip biy, yikop ma wip: biyomb Gor nup simboŋgipay gok, minim kuyip ak niŋiy, chin lotiw mindiy yimb nip apun gok, miň ayin aŋgiy wip aŋgak.”

¹⁵ Ananayas kun aŋgek, Jiysis aŋgak, “Amnimin apiyn kun ak, ma piriknimin. Bi kun anup woŋ gunap pisnep aŋgaypiyn. Nuk minim tep yip ak Yisrel biyimb guniy aŋgñiy, biyimb okok kuyip aŋgñiy, biyomb gunap aŋgñiy, giniŋgamb. ¹⁶ Pen yand gen nup aňiŋ yapiy, miker yomb diying, woŋ kun ak giniŋgamb aŋgak.”

¹⁷ Pen Ananayas kun giy day niŋiy, Jiwdas korip ak amiy niŋak: Sol mindek. Nup diniŋying aŋgak, “Mam Sol. Bi Jiysis kinjeŋnamb miseŋ gek niŋnak ak, yip aŋgyokamb aswiyn. Windin ak tip niŋiy, Gor Kawnan ak kunep dinimin aŋgak.” ¹⁸ Kun aŋgakniŋ, tap aŋoy band rek windin nup yiwigiy mindek ak, waniŋgyowakniŋ, day windin niŋak. Won kun anep, Ananayas Sol nup ſiŋg pikňak. ¹⁹ Pen Sol ſiŋ omiŋal nokom yikop kinak rek; tap ſimbek nup giy aŋgak.

Sol Minim Aŋgñak Miňmon Damaskas

Pen Sol nuk Jiysis biyimb nuk gok yip Damaskas mindiy, ²⁰ Jiwsda nan-gep korip okok taŋgiy, Jiysis minim ak, biyimb gok kuyip aŋgñiy aŋgak, “Jiysis, Gor ſiŋuk yipund giy yimb aŋgak.”

21 Kun giy aŋgñek, ninjy jiw di giyinq aŋgyak, “Bi biy mey, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip girimey giyinqip miňmon Jerusalem rek? Miňiy gunap sek miň ay, dam Jerusalem biyomb gok kuyip ŋiyn aŋgiy wip rek ayip aŋgyak.” **22** Sol Jiysis minim aŋg dand amiy, bi kiyŋ yomb key per kond mindyinqipun ak mey, Jiysis nep aŋgiy, yipund giy yimb nep aŋgek, bi Jiwda Damaskas mindeyak gok, minim bap pen aŋgniŋgiy rek ma ayak.

23 Pen kisen mind dand amiy, Jiwda kay ap nan-giy, minim aŋg ar nokom ay aŋgyak, “Sol nup pikayjun aŋgyak.” Minim aŋgyak kun ak Sol niňjak.

24-25 Miňmon yomb kun ak, kamb wariy nep gi kus kus guyak ak mey, kinjeŋ tam taŋgyinqipay taŋgyinqipay gok, Sol nup ŋaŋgun aŋgiy, pumb-namb kisyimken ŋiluk aymindyinqipay. Kun geyak minek bap, kisyimken biyaŋ Sol minim aŋgek bi minim nup niŋyinqipay gok, nup wand miŋqan yomb ak yiŋgiy, miň tiwnergiy, lipiŋ wiyndiw miŋqan biyoŋ nimb lum biyaŋ yokeyak, pirik amnak.

Sol Jerusalem Am Mindek

26 Pen Sol Jerusalem amiy, biynimb Jiysis ker mindeyak gok yip jimniy mindon aŋgek, kiyŋ ninjy, bi biy Jiysis nup ma chinqip; chinup pikayniŋ nep wip aŋgiy, pirikyak. **27** Kun geyak Banabas, Sol nup dand, bi Jiysis minim dand amemb gok mindeyak ak amiy, kuyip aŋgak, “Bi kun biy nup ninjy ma piriknimimb. Minim tep chin niŋbun rek niŋimb. Minek bap miňmon

Damaskas amniŋ, kinjeŋnamb ak amek, Jiysis miseŋ giy nup minim gunap aŋgek niŋak. Kisen am Damaskas biynimb kuyip, ma pirikiy, Jiysis minim tep ak monmon yimb aŋgňak aŋgak.” ²⁸ Banabas kun aŋgek, Sol nup deyak, kiy yip Jerusalem mindiy, Jiysis minim tep ak ma pirikiy, monmon yimb aŋgňak. ²⁹ Pen bi Jiwda, Griyk minim aŋgyak gok, nuk yip penpen aŋ amiy apiy giy, pisnep pikayun angiy gos ak niŋyak. ³⁰ Pen bi Jiysis nup gosimb niŋyak gunap, minim kun ak niŋiy, nup pojind dam Siysariya amiy, yokey miňmon nuk Tasas amnak.

³¹ Ñin kun ak, miňmon Jiwdiya, Galiyliy, Samariya, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, mind tep giy, Gor minim ma kirgiy; direp yimb ginjun aŋgyak. Gor Kawnan ak, kuyip kond mindakniŋ, mindrep giy, biynimb kuŋaynep Jiysis nup diyak.

Piyya Yiniyas Nup Gek Jak Amnak

³² Piyya biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, miňmon keykey niŋraŋgyingip. Kun giy niŋraŋgiy, minek bap biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip, niŋiyen aŋgiy miňmon Liyda amnak. ³³ Miňmon kun ak, bi ñin tomb kalaw gek, minj ar nep kin mindek simiy yin jiy ayak bap mindek. Yimb nuk Yiniyas.

³⁴ Piyya bi kun anup aŋgak, “Yiniyas. Tap nip gip ak, Jiysis gek suŋ ayniŋamb. Jakiy, minj ak par tep gan aŋgak.” Kun aŋgakniŋ, nup suŋ ayek, ³⁵ girangakniŋ, Liyda biynimb gok sek, Saron biynimb gok sek nup niŋyak rek, Jiysis nup gosimb niŋyak.

Tabiyta Kumek, Piyta Gek Tip Tikjakak

³⁶ Pen Piyta miñmon Liyda nep mindakniŋ, biyn Jiysis nup gosimb niŋak bap kumak, yep miñmon yomb Jopa. Biyn kun ak yimb nuk Tabiyta. Pen Griyk minim aŋgiy, nup Dokas aŋgyak. Nuk biynimb okok kuyip kond mindrep giy, biynimb simbgeprek gok kuyip woŋg giňiyiŋgip. ³⁷ Biyn kun ak kumek, nup niŋg pikniy dam ayak korip miňgan ar akyoŋ. ³⁸ Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, minim bap niŋyak; Piyta ap mindek miñmon Liyda. Kiyk niŋiy, bi ominjal yokey, amiy aŋgrik, “Nand chir yip kasek apey amnun aŋgrik.” ³⁹ Aŋgerik, Piyta tikjakiy, kiymiňay yip Jopa amiy, nup pojind Tabiyta kumek, dam ayak korip ar biyoŋ amniyak. Pen biyn kaŋil ap mindeyak gok, biyn kumak kun ak, nind kim mindyiŋ chech tap kuyip yikop niyiŋgip gok, Piyta nup yomyiŋ, siy aŋgyak. ⁴⁰ Nuk pen biynimb ap mindeyak gok kuyip, aŋg mis biyaŋ yokiy, koŋgim yimi, Gor nup aŋgnijiy, tuŋgandikiy Tabiyta nup niŋyin aŋgak, “Tabiyta. Tikjakan!” Aŋgek, Tabiyta Piyta nup niŋiy, tikjakiy bisgak. ⁴¹ Piyta niň kind nup ak diy, di jakniy, am biyn palpal gok sek, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok sek kuyip, aŋgek apey, “Tabiyta biy aŋgak.”

⁴² Pen Piyta kun gek, minim kun ak Jopa biynimb manjiysek niŋiy, biynimb kuŋaynep, Jiysis nup gosimb niŋyak. ⁴³ Pen Piyta nuk miñmon Jopa kun ak, bi kaw wak woŋg giyiŋgip bap yip, niň gunap tapin mindyiŋgipir. Bi kun ak yimb nuk Saymon.

10

Enjol Bap Ap Bi Konliyas Nup Minim Aṅgak

¹⁻² Pen bi amiybi gok kuyip kond mindyinjip biyomb bap, miñmon Siysariya mindyinjip. Yimb nuk ak Konliyas. Amiybi nuk kond mindyinjip gok kuyip “Yitaliy amiybi,” aŋgyinjipay. Biyomb Konliyas kun ak, biynimb korip nup ap mindyinjipay gok yip, Gor nup lotiw giyinjipay. Nuk Jiwda biynimb tap gunap ma mindek; maniy tap gok monmon ñiyinjip. Pen nuk Gor nup minek minek aŋgniŋyinjip.

³ Minek bap pumb kuyim gak won ak, day niňak: Gor enjol bap yokek apiy aŋgak, “Konliyas!” ⁴ Aŋgek, pirikiy aŋgak, “Biyomb. Yip yenen aŋgak.”

Aŋgek, enjol ak nup aŋgak, “Nand Gor nup aŋgniŋying, biynimb simbgeprek gok kuyip tap monmon ñiyinjip gipan ak; nip sakiy ma gip.

⁵ Nand bi gunap aŋgey, am miñmon Jopa amiy, bi Saymon Piyta apay ak nup, am aŋgey winimuŋ.

⁶ Nuk Saymon, bi kaw wak woŋg gip ak yip mindpiyr, ñiŋg solwara gol ak aŋgak.”

⁷ Pen enjol ak minim kun ak aŋgiy amnakniŋ, Konliyas bi nup woŋg giñirik omiňal ak sek, amiybi Gor nup gosimb niňak bap sek aŋgek apeyak, ⁸ kuyip enjol ak minim yerip yerip aŋgak ak aŋgñi tep giy, aŋgyokek, Jopa amniŋ sañdiyak.

⁹ Am am kinjeňnamb ak kinyak. Minek am am, pumbnamb yomb yoŋ won ak, miñmon Jopa maŋ maŋ giyak. Won kun ak Piyta, Gor nup aŋgniŋniŋ amnak, korip miňgan ar biyon.

¹⁰⁻¹¹ Amiy, Gor nup aŋgniŋ mindakniŋ, nup yiwan

yomb yimb ak gak. Pen biynimb nuk gok, tap dañgiy giyakniŋ, nuk day niŋiy niŋak: semb biyon mingan yikiy, wand yomb bap kun biyon nimb lum biyaŋ owak. ¹² Wand mingan kun ak kanj, kimin, yakir, siyŋ, saraw, Jiwda biynimb ma ñimbay tap gok keykey kuŋaynep mindek.

¹³ Minim bap pen aŋgak, “Piyta. Tikjakiy tap niŋemb kun kayan gok pik dañgiy niŋan aŋgak.”

¹⁴ Aŋgek, pen aŋgak, “Biyomb. Mer! Yenen niŋan aŋgiy apan? Chin Jiwda biynimb tap asik kun gok ma ñimbun aŋgak.”

¹⁵ Aŋgek, minim kun ak tip aŋgak, “Tap yerip yerip yand gen suŋ mindip gok, asikep aŋgiy ma aŋgnimin aŋgak.”

¹⁶ Day niŋak kun ak, tip ak niŋiy, tip ak niŋiy gak. Kisen mey, tap wand yomb kun ak, andkind semb biyon amnak. ¹⁷⁻¹⁸ Kun gek, Piyta “Day niŋbiy kun ak yerginiŋgamb aŋgiy,” gos kuŋay niŋmindakniŋ, bi Konliyas yokek nup aŋgniŋ wiyak bi kaw ak, kinjeŋrumb ak amjakiy aŋgyak, “Bi Saymon, yimb nuk bap Piyta apay ak, biy mindip akan aŋgyak.”

¹⁹⁻²⁰ Pen Gor Kawnan ak Piyta nup aŋgak, “Bi omiŋal nokom, yand key aŋgen, nip piyowsipay ak; kuyip gos kuŋay ma niŋiy; biyaŋ ami, kiy yip minim aŋgnimimb aŋgak.”

²¹ Aŋgek, biyaŋ ami, kuyip niŋiy aŋgak, “Bi piyowniŋsipim ak mey, yand nep. Yip minim bap aŋgniŋ opim?”

²² Aŋgek aŋgyak, “Biyomb Konliyas, amiybı gok kuyip kond mindip ak, chinup aŋgyokek opun. Nuk Gor nup gosimb niŋek, Jiwda kay nup niŋey

tep gip. Nuk day niŋak: enjol bap apiy nup aŋgak, ‘Nand bi gunap yokey, am Saymon Piyta nup pojind apey, minim aŋgnimuŋ ak niŋnimimb aŋgak.’ Enjol ak kun aŋgek mey, Konliyas niŋiy, chinup aŋgyokek aswun aŋgyak.”

Piyta Konliyas Korip Amnak

23-24 Kun aŋgey, Piyta kuyip aŋgek korip miŋgan amiy kinyak. Minek Piyta, bi Jopa nimb Jiysis nup gosimb niŋak gunap diy, Konliyas yokak biriwin ak yip am am kinjeŋnamb ak kinyak. Minek mey, Siysariya amjakiy, Konliyas korip ak amniyak. Pen Konliyas nuk Piyta asaw aŋgiy, biynimbi nuk gok sek, numiy numam nuk gok sek kuyip suk aŋgek ap nan-giy mindeyak. **25** Piyta amiy, korip miŋgan amniŋ gakniŋ, Konliyas nup tep gek, am tomb kiňiŋ siŋak koŋgim yimak. **26** Kun gek, Piyta nup di jakniy aŋgak, “Yand Gor mer; yand bi yikop nen, Jakan aŋgak.”

27 Aŋgek jakakniŋ, minim aŋgyiŋ korip miŋgan biyaŋ amnirik. Amiy, Piyta niŋak: biynimbi kuŋaynep ap nan-giy mindeyak. **28** Niŋiy, kuyip aŋgak, “Nimb key niŋbim: chin Jiwda biynimbi gok asik tep gipun. Korip miňmon gunap ma ambun sek; Jiwda mer gok yip yiŋgoŋ giy ma tapun. Pen yand day niŋnik; Gor yip minim bap aŋgak ak mey, biynimbi gunap asin mindpay aŋgiy, kuyip asiknim rek ma ayip. **29** Kun ak niŋiy mey, Konliyas minim aŋgip ak niŋiy ma kirpiyn; aŋgip rek niŋiy opiyn. Kun ak yip yerginiŋ aŋgem opiyn?”

30 Piyta kun aŋgek, Konliyas aŋgak, “Yand menikarik namb siŋbiy pumb kuyim gip won

biy rek, korip miñgan biyan Gor nup aŋgnij mindyinj niñnik: bi chech tund yimb yimak bap, ap mindenik siňak misen giy aŋgak, ³¹ ‘Konliyas. Nand Gor nup aŋgniŋying, maniy tap gok biynimb yimgeprek gok kuyip monmon ñimban ak, Gor niñimb. ³² Kun ak mey, bi gunap aŋgyokey, miñmon Jopa amiy, bi Saymon yimb nup bap Piyta apay ak, pojind winiŋgiy. Nuk Saymon, bi kaw wak woŋg gip ak yip mindpiyr solwara gol ak aŋgak.’

³³ “Enjol ak yip kun aŋgek, yand kasek bi yand gunap aŋgenik, nip am pojind apey mey, yip tep gip. Biy Gor yip mindpun rek, minim kuyip aŋgnimin aŋgiy nip aŋgip ak, chinup aŋgey niñun aŋgak.”

Piyta Konliyas Biynimb Nup Gok Kuyip Minim Aŋgak

³⁴ Konliyas kun aŋgek, Piyta aŋgak: “Yand miñiy niñbiyn. Gor chinup Jiwda nep diyn aŋgiy gos ak ma niñimb; biynimb miñmon okok maŋgiysek diniŋgamb. ³⁵ Miñmon okok maŋgiysek, biynimb an siskoy diy, minim nup diniŋgambay gok kuyip diniŋgamb. ³⁶ Pen Gor chinup Yisrel biynimb diniŋ, minim tep aŋgak ak niñbim. Nund yip jimniy mindeyan aŋgiy, biyomb chin kond mindyinjipun Jiysis Krays nup yokek owak. Nuk nep mey, biynimb okok maŋgiysek Biyomb chin yipund giy yimb mindip. ³⁷ Nimb key niñbim! Wosrey, Jon bi ñiŋg pikñemb ak ñiŋg pikñiyinj, minim tep kun ak kiñiŋ giy aŋgak miñmon Galiyliy. Kun giy aŋgek, aŋg dand amiy, aŋg dand amiy, biynimb Jiwdiya mindpay

gok mañgiyek niñyak. ³⁸ Pen niñbim! Bi Jiysis miñmon Nasaret nimb apun ak; Gor yip mindiy Kawnan nuk ak nup yokek kond mindakniñ, miñmon okok tañgiy, biynimb yikop gok direp giyinç, biynimb Seytan gek kosyam mindeyak gok kuyip gek, suñ ayak.

³⁹⁻⁴⁰ “Pen Jiysis, Jiwda miñmon okok girañgiy, miñmon yomb Jerusalem girañgiy gak gak rek, chin key niñnuk rek aspiyn. Nup mon kiros bak biyon ñañgbirikayey kumak ak pen, ñin omiñjal nokom mindiy, Gor gek tip tikjakiy, ap miseñ gek niñnuk. ⁴¹ Biynimb mañgiyek nup ma niñyak; Gor chinup biynimb nuk niñayak gok nep, Ñinuk nup yomek miseñ niñnuk. Chin mey nuk kumiñ tikjakek, yip jimniy tap niñnuk. ⁴² Chinup añañgak, ‘Minim tep yand ak biynimb okok kuyip añañirep giyinç añañimimb. Kisen Gor añañek, Ñinuk Jiysis, biynimb kumyak gok sek, biynimb kim mindeñgambay gok sek kor niñniñgamb. ⁴³ Pen ar kun ak, bi Gor minim añañep gok mañgiyek añañyak, “Krays nuk apiy giniñgamb rek Nop biynimb nup gosimb niñniñgambay gok kuyip tap siy tap timey gipay ak wiokyokniñgamb’ añañyak.””

Jiwda Mer Gunap Gor Kawnan Ak Diyak

⁴⁴ Pen Piyta kun giy minim añañ mindakniñ, Gor Kawnan ak kuyip bak ayek, ⁴⁵⁻⁴⁶ Gor yimb nup dand aranyinç, minim yimb keykey añañyak. Kun geyak, bi Jiwda Jiysis nup gosimb niñiy, Piyta yip wiyak gok niñiy añañyak, “Gor Kawnan nuk ak, biynimb Jiwda mer guniy kuyip monmon yokek ap bak ayek, minim keykey yimb aspay añañyak.” Piyta pen añañgak, ⁴⁷ “Gor Kawnan chinup yokak

rek ak, miñiy biynimb guniy kuyip kunep yokip. Kun ak ñiñg pikniñg aŋgey, biynimb gunap kuyip mer aŋgniñgiy rek ma ayip aŋgak.” ⁴⁸ Kun aŋgiy, binuk gunap aŋgek, Jiysis ker mindpay aŋgiy, kuyip ñiñg pikñeyak aŋgyak, “Piyta! Ñin kaw bap chin yip mindenimin aŋgyak.” Aŋgeyak, ñin kaw bap, kiy yip mindek miñmon kun ak.

11

Piyta Jerusalem Amek Nup Minim Aŋgyak

¹⁻³ Pen Piyta biynimb Jiwda mer gok kuyip, Gor minim ak aŋgñek diyak kun ak, bi Jiysis minim dand amemb gok sek, biynimb Jiysis ker mindeyak gok sek niñyak. Kun ak kisen Piyta Jerusalem amek, Jiwda bi kumbak tikniñgiy aŋgiñgipay gok, nup kunøy aŋgiy aŋgyak, “Nand yenen amiy, biynimb kumbak ma tikpay gok yip tap jimñiy ñimban?”

⁴ Kun aŋgeyak, Piyta Jopa mindiy, day niñak kesim ak kuyip aŋgñiñgiy aŋgak, ⁵ “Yand miñmon yomb Jopa mindiy, Gor nup aŋgnij mindiy, day niñnik: wand yomb yimb ak semb biyon nimb yip ker owak. ⁶ Apek, yand wand kun ak mindek maŋ siŋak amiy niñnik: siyŋ saraw, yakir kimin, kanj kayn, tap chin Jiwda kay ma ñimbun gok, maŋgiysek mindek. ⁷ Minim bap pen semb ar biyon nimb apiy, yip aŋgak, ‘Piyta! Nand tap kun gok pik ñiñjan aŋgak.’”

⁸ “Aŋgek, pen aŋgnik, ‘Biyomb. Mer! Yand tap kun gok asik tep giy, ma ñimbiyn aŋgnik.’”

⁹ “Aŋgen, minim kun ak tip aŋgak, ‘Gor tap yerip yerip gek suŋ ayip gok, tap asikep aŋgiy ma

aŋgnimin aŋgak.’ ¹⁰ Day niŋnik ar kun anep, tip ak niŋiy, tip ak niŋiy ginik. Pen kisen tap wand yomb kun ak, tip ak semb biyon amnak. ¹¹ Won kun ak, bi ominal nokom korip chin mindonuk ak apchakyak. Bi kun gok biyomb Konliyas, miňmon Siysariya nimb ak aŋgyokek, yip pondining wiyak. ¹² Gor Kawnan ak yip aŋgak, ‘Gos kuŋay ma niŋnimin, kiy yip monmon amnimin aŋgak.’ Kun aŋgek, yand mam Jiysis minim niŋbay kaw biy kuyip diy, kiy yip Konliyas korip ak amninuk. ¹³ Amjakon, Konliyas aŋgak, ‘Enjol bap apiy yip aŋgak, “Bi gunap aŋgenimin, miňmon Jopa amiy, bi Saymon Piyta apay ak nup poŋind apey, nip Jiysis minim tep ak aŋgñiniŋgamb. ¹⁴ Gor nuk biynimb korip nand yip mindpim gok maŋgiysek dek, biynimb nuk mindingambim aŋgak.” Enjol ak kun aŋgek mey, nip suk aŋgen opan aŋgak.’

¹⁵ “Konliyas yip kun aŋgek, yand kiňiŋ giy minim aŋgnikniŋ, Gor Kawnan nuk ak chinup nind yokak rek, biynimb kun gok kuyip kunep yokek, ¹⁶ Jiysis chinup aŋgak minim ak gos niŋnik. Nuk aŋgak, ‘Jon nimbip yikop ŋiŋg band anep ŋiŋg pikňak; pen maŋ mindip, Gor nimbip Kawnan nuk yipund giy ak yokniŋgamb aŋgak.’ ¹⁷ Pen chin Biyomb Jiysis Krays nup gosimb niŋnuk ŋin ak, Gor Kawnan nuk ak chinup yikop yokak rek, kuyip kunep yokak. Kun ak yergiy, Gor nup kirgan apnip aŋgak.”

¹⁸ Piyta kun aŋgek, bi nup kuŋay aŋgyak gok niŋiy aŋgyak, “Gos nand key niŋiy, biynimb Jiwda mer gok kuyip ker ma amninak. Gor kuyip diniŋ, nip aŋgek amninak ak, minim

ma mindip aŋgyak.” Kun aŋgiy, Gor nup tep aŋgiŋg aŋgyak, “Chinup nep mer; biynimb Jiwda mer gok kunep: yenen tap siy tap timey gipun aŋgiy, nup aŋgnijenengambay, kuyip gek perper mindenengambay aŋgyak.”

Antiyok Biynimb Jiysis Minim Niŋyak

¹⁹ Pen Stiypin nup pikayak ñin ak; Jerusalem biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, pirik keykey amniyak. Gunap pirik Saypras amniyak; gunap Piniysiya amniyak, gunap Antiyok amniyak. Amiy, Jiysis minim tep ak biynimb Jiwda mer gok kuyip ma aŋgñiyak; Jiwda biynimb jiw am kun okok mindyengipay gok kuyip nep aŋgñiyak. ²⁰ Pen biynimb Gor nup gosimb niŋyak gok gunap Saypras nimb, gunap Sayriyniy nimb pirik miňmon Antiyok amiy; Jiysis minim tep ak, Jiwda biynimb sek, Jiwda mer gok sek kuyip aŋgñiyak. ²¹ Jiysis kiy yip mindaknij, minim aŋgñeyak mey, biynimb kuŋaynep, nind niŋyengipay ar ak kirgiy, Jiysis nup gosimb niŋyak.

²² Pen Jerusalem biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, minim kun ak niŋiy, bi kiyk Banabas nup aŋgey Antiyok amnak. ²³⁻²⁴ Nuk bi tep, Gor Kawnan nup bak ayek, Gor aŋgip rek nep giniŋgamb aŋgiy niŋyengip ak mey, Antiyok amjakiy niŋak: Gor biynimb Jiwda mer kun gok yip nep mindek niŋiy, nup tep gaknij, kuyip minim gunap sek aŋgñirep giyeng aŋgak, “Gor nup dipim ak, ma kirginimimb; nup chingiy nep mindenimimb aŋgak.” Kun giy aŋgñaknij, biynimb kuŋaynep, Jiysis nup gosimb niŋyak.

25-26 Banabas pen, Sol nup am dand wiyn aŋgiy, miñmon Tasas amiy piyow niŋiy, pojind and-kind apiy, simiy nokom kun ak, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip, Gor minim tep ak aŋgñiying minderik. Antiyok biynimb yikop gok, biynimb Jiysis Krays nup gosimb niŋyak gok kuyip niŋiy aŋgyak, “Krays biynimb nuk” aŋgyak.

27 Ņin kun ak, bi Gor minim aŋgep Jerusalem nimb gunap, Antiyok wiyak. **28** Apey, Gor Kaw-nan ak bi kiyk Aŋgabas nup gos ūek aŋgak, “Yiwan yomb yimb ak, miñmon biy maŋgiysek giniŋ gisap aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek yiwan yomb sikerek ak, gapman biyomb Kilodiyas kond mindyiŋgip ūin ak owak. **29** Kun giy yiwan yomb gakniŋ, Antiyok biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, aŋgyak, “Mam ay chin Jiwdiya mind-pay gok, yiwan mindpay rek, chin nokom nokom kuyip maniy gunap ūinjun aŋgyak.” **30** Kun aŋgiy, maniy ay nan-giy, Banabas yip Sol yip kuyip ūiy aŋgyak, “Dand amiy, biyomb Gor minim aŋgñimbay gok kuyip ūer; kiy pen, biynimb gok kuyip bilok ūiniŋgiy aŋgyak.”

12

Herot Jemis Nup Pik Ay, Piyta Nup Kalambis Ayak

1-2 Ņin namb kun ak, gapman biyomb Herot, Krays ker mindeyak biynimb gunap kuyip timey giyiŋ, dam kalambis ayiŋ gak. Amiybi nuk gok kuyip aŋgek, Jon numam Jemis nup, baynat diy pisnep piŋiy ayey kumak. **3** Herot aŋgek kun geyak, Jiwda biynimb gok tep aŋgiy niŋyak.

Pen kun giy niňyak rek, Herot Piyta nup kuneⁿ angek, di kalambis ayak. Giyak kun ak, Jiwda biyimbiret yiys sek ma ňimbay ňin namb siňak giyak. ⁴ Herot Piyta nup kun giy dam kalambis ay, amiybi onep jiy piskind ak kuyip bilok tingawip tingawip ay, pumbnamb kisyimken kond nep mindenimimb aňgak. Herot gos nuk niňak ak; pasopa ňin ak apiy pandikek ker, kisen nup dand biyimb mindeninqambay namb ak amiy, kor giniňgambun aňgiy niňak. ⁵ Pen Piyta kun giy kalambis mindakniň, biyimb Jiysis nup gosimb niňyak gok, nup nen aňgiy, Gor nup aňgniň mindeyak.

⁶ Pen gapman biyomb Herot nup kor ginim aňgiy niňak ňin ak; kisyimken biyaň nup sen omiňal tiwniňgiy, amiybi omiňal bindoň bindoň niňmindrikniň, Piyta namb biyaň kinek. Amiybi gunap mis akyar mindiy, kinjeňrumb ak niňmindeyak. ⁷ Pen Gor enjol bap aňgyokek mon melik rek gakniň, kalambis korip miňgan ak amnak. Amiy, Piyta nup pik niňiy aňgak, “Kasek tikjakan!” Aňgek tikjakakniň, sen nup tiwniňgiyak ak wisikak. ⁸ Enjol ak nup aňgak, “Simbaň nand ak poňgay, sendol ak ay gan aňgak.” Aňgek, aňgak rek gek; enjol ak aňgak, “Chech paryomb ak ayey amnur aňgak.”

⁹ Aňgek, chech paryomb nuk ak ay, korip miňgan mindek ak kirgiy, enjol ak yip saňdirik. Enjol gak kun ak, Piyta nuk aňgniňak-eň, “Ak day niňsipyň aňgiy niňak.” ¹⁰ Pen amiybi niňmindeyak kinjeňrumb omiňal ak silgiy, kinjeň kilis timey mis biyaň ak key yikakniň, mis

amnirik. Amiy, kinjeñnamb okok amyiñg, Piyta niñak; enjol ak ma mindek. ¹¹ Kun gek, ninjiy aŋgak, “Miñiy niñrep gispiyn. Ak Bapiy yomb nep, enjol nuk ak aŋgyokek, ap gapman biyomb Herot yip miñ kilis ayip ak wisikip. Gapman biyomb Herot sek, Jiwda biyimb gok sek tap yip giniñg gipay ak, giniñgiy rek ma ayip aŋgak.”

¹² Kun aŋgiy, gos kun ak niñrep giy, binak Jon Mak nonim Mariya korip ak amnak. Korip kun ak biyimb kuŋaynep apiy, Gor nup aŋgnij mindeyak. ¹³ Piyta apiy, kinjeñ ak pik giygiw gek, pañ Ronda, korip kun ak woŋgiyngip ak, kinjeñ ak yikniñg owak. ¹⁴ Apiy niñak, Piyta meñg miñgan anep aŋgek niñiy, miñmiñ yimb giyng kinjeñ ak sakiy giy ma yikak; am biyimb gok kuyip aŋgak, “Piyta ap mindip mis bikyan aŋgak.” ¹⁵ Aŋgek aŋgyak, “Nip sakiy ayamb aspan aŋgyak.” Kun aŋgeyak, kilis yimb giy aŋgak, “Yesek ma apiyn. Niñind yimb apiyn. Piyta mindip mis bikyan aŋgak.” Aŋgek, “Ak kawnan nuk ak rek ayip aŋgyak.”

¹⁶ Pen kinjeñ ak tip pik giygiw gek, am kinjeñ ak yikiy niñyak; Piyta nep ap mindek niñiy, wal yimb aŋgyak. ¹⁷ Wal aŋgyakniñ, kuyip ñin tuŋ milich giy aŋgak, “Ma yimb aŋgnimimb aŋgak.” Kun aŋgiy, kalambis korip mindek, Gor enjol bap yokek apiy, nup yerer giy dand owak minim ak, kuyip aŋgnij aŋgak, “Nimb Jemis nup aŋgnij, bi Jiysis ker mindpay gunap kuyip aŋgnij ginimimb; yand wikan bap key amjipiyn aŋgiy,” amnak.

¹⁸ Minek miñmon tikakniñ, amiybi gok Piyta ma mindek niñiy, yergip aŋgiy aŋg apran apyan

gi mindeyak. ¹⁹ Gapman biyomb Herot, kun ak ninjiy, nup kasek piyow ninjiy dand wim aŋgek, piyow mer niŋeyak; kuyip kor giy aŋgek, amiybı kun gok kuyip pisnep yimb pik ayak.

Herot Kumak

Kisen gapman biyomb Herot Jiwda kirgiy, am Siysariya mindyinjip. ²⁰ Mindiy, Taya biynimb gok sek, Saydon biynimb gok sek niŋek, nup miluk yowak. Pen Taya-Saydon biynimb ap bi Herot korip nup kond mindep, Blastas nup siy aŋgiy aŋgyak, “Chinup per yiwan gek, ap Herot miňmon nuk biy, keňmaŋgiy taw dand ambun sek. Kun ak chinup miluk ma niŋnimuŋ; kapkap jimniy mindenjun aŋgyak.” Aŋgeyak, bi Blastas kun ak aŋgak, “Ak niŋind apim aŋgak.”

²¹⁻²² Herot minim kun ak ninjiy, ñin bap minim aŋgniŋgayn aŋgiy aŋgayak. Ñin kun ak apek; bi kiyŋ kay aypay chech tep tep yimb gok ay siya kiyŋ yomb nuk ar ak bisgiy, biynimb gok kuyip minim aŋñeŋek aŋgyak, “Ak bi rek ma asap, gor rek bap asap aŋgyak.” ²³ Pen Gor nup kirgiy, yimb nuk ak key dand aranak rek, Gor enjol bap yokek, ap nup gek tap yomb giy, kisow ayek kumak.

²⁴ Pen Gor minim ak aŋŋey amnakniŋ, miňmon okok kind kind amnak. ²⁵ Banabas yip Sol yip Jerusalem mindiy, giniŋ orik ak gindipur aŋgiy, Jon Mak nup poŋind andkind Antiyok amniyak.

13

Banabas Yip Sol Yip Minim Aŋgniŋ Amnirik

1 Miñmon Antiyok kun ak, bi Gor minim aŋgep gunap, bi Gor minim aŋgñiyiŋcipay tiysa gunap mindeyak. Bi kun gok mey, bap Banabas; bap Sol; bap Simiyon. Bi Simiyon kun anup bi mosimb aŋgyiŋcipay. Bap mey, Liwsiyas. Nuk miñmon Sayriyni nimb. Bap Maneyen, nuk mey biyomb Herot buŋgiy nuk ak. **2** Pen bi Gor minim aŋgñemb kun gok, tap ma ñimbiy, Gor nup nep aŋgniŋ mindyakniŋ, Gor Kawnan ak kuyip aŋgak, “Nimb Banabas yip, Sol yip kuyip aŋgenimimb, wong kuyip aŋgnik ak ger amnimuŋ aŋgak.” **3** Kun aŋgek, tap ma ñimbiy, Gor nup nep aŋgniŋ mindiy, Banabas yip, Sol yip kuyip ñinjiy, bilesiyim giyিng, Gor nirmiŋay yip mindeniŋgamb aŋgiy aŋgokeyak; **4-5** Gor Kawnan ak kuyip kond mindakniŋ, binak Jon Mak nup wong chinup siskoy gunap ginimuŋ aŋgiy poŋind, Seliwsiya biyaŋ ami, siyip diy, miñmon ñiŋ timb kusgak Saypras amniyak. Amiy, miñmon yomb Seliwsiya ami, Sol yip, Banabas yip Jiwda nan-gep korip gok ami, biyimb gok kuyip Gor minim aŋgñirik.

6-8 Pen biyimb miñmon kun okok, Gor minim aŋgñi dam dam; miñmon yomb Pepos amjakyak. Miñmon Pepos kun ak, gapman biyomb kiyk ak yimb nuk, Sesiya Polas. Bi kun ak nuk bi gos kind yimb aŋgiy niŋyiŋcip. Nuk Banabas yip, Sol yip kuyip, yip Gor minim tep ak aŋger niŋiŋ aŋgiy, aŋgek apiy, minim tep ak aŋgñirik. Aŋgñer niŋiŋ, buŋgiy nuk Jiwda nimb, kunj tap gok nep giyিng, ‘Yand bi Gor minim aŋgep aŋgyiŋcip ak aŋgak,’ ‘Bi omiŋal kun ak, minim aspiyr ak ma dinimin

aŋgak.” Bi kun ak yimb nuk Bajiysis. Pen Griyk minim aŋgiy, Eliymas aŋgyak. Eliymas aŋgyak minim kiňiň ak; koyimb sek aŋgiy aŋgyak.

⁹ Sol nup yimb bap mey, Pol aŋgyiŋgipay. Gor Kawnan ak Pol nup gos tep ñäkninj, Bajiysis nup ninjyinjsek aymindiy aŋgak, ¹⁰ “Nip kichekiy tikak; timey nep gipan. Gor minim tep apay ak ma nep niňban. Tap yerip yerip tep mindip ak kirgiy, biynimb gok kuyip tom nep gipan. Yerip ñin ak niňningamban? ¹¹ Kun gipan ak Gor gek, ñin kaw bap windin koy giy nep mindeningamban aŋgak.”

Pol minim kun ak aŋgakniň, Eliymas niňak; semb gach rek band bap, ap windin nup ak yiwgak. Kun gek, bi bap yip kinjeň yomaň aŋgiy, tungrirkoy gaknij, ¹² gapman biyomb Sesiyas Polas niňiy, wal yimb aŋgiy, Jiysis nup gosimb niňak.

Miňmon Antiyok Yimb Along Bap Pen Amnirik

¹³ Pen Pol binuk gok yip siyip diy, Pepos kirgiy, miňmon Pega, Pampiyliya propens ak amniyak. Am mindiy, Jon Mak nuk, kuyipmiňay kirgiy, andkind Jerusalem amnak. ¹⁴ Kiyk pen Pega kirgiy, miňmon Antiyok, Pisiydiya propens ak amnirik. Am mindiy, Jiwda lotiw ñin ak apek, Jiwda nan-gep korip ak amiy, bisiň mindrikniň, ¹⁵ bi lotiw kond mindyingipay gok tikjakiy, Mosis minim tikak gunap, bi Gor minim aŋgep tikyak gunap, riytiym giy, ap Pol yip, Banabas yip kuyip aŋgyak, “Mam omiňal. Biynimb guniy niňdiniňgiy rek minim ar gunap mindonimun; kuyip aŋgňinimiyr aŋgyak.”

16 Añgeyak, Pol tikjakiy minim añgniñg, ñin dand araniy añgak, “Nimb Jiwda biynimb gok sek, Jiwda biynimb mer gok sek Gor nup niñjem tep gip gok, minim añgniñg gispiyn biy, timund pik niñmindenimimb.

17-18 Chin Jiwda biynimb miñiy mindpun biy, wosrey apis basind chinup gok, Gor niñek tep gek añgak, ‘Biynimb kun gok rek diniñgayn añgak.’ Kun añgiy kuyip dak ak mey, kisen kiyk miñmon Yijip am mindeyak, kuyip kond mindrep gek; ñi pañ gay, kuñay yimb mindeyak.

Ñin kun ak, biyomb Perow kuyip ma amniñgiy añgak ak pen, Gor tap mageprek gunap giy, kuyip dand miñmon nep namb Saynay owak.

Kiyk keñmañgiy tap gok nen, yiruk marik añgyingipay ak pen; kuyip kond mindrep gek, simiy yin ñin jiwiy, andikiy ar piskind ak amnak.

19 Pen kisen kuyip dap miñmon Keynan biy, miñmon onep ar ak wikan keykey ayniñg, apis basind sikop kuyip kond mindek, biynimb nind mindeyak gok gunap pik ay, gunap yuk yokiy, ap tip kun ak diyak.

20 “Kiyk Yijip mindey simiy yinak ak ñin pañgiy, miñmon nep namb okok mindey simiy yinak ak ñin pañgiy, biynimb yuk yokiy, miñmon kun ak diyak simiy yinak ak kuneñ ñin pañgiy gey mey, simiy yin ñin jiwiy onep tiñgawip piskind rek amnak.

“Pen Gor kuyip dap miñmon kun okok ay, bi minim tunjasikep gunap añgayek, kuyip kond mindyingipay.

Kisen bi minim nup añgep Samwel mindek ñin ak,

21 kiyk añgyak, ‘Chin kiyñ, biyomb miñmon chinup mañgiysek kond mindeninqamb bap dinjun añgyak.’

Añgeyak,

Gor binak Kiys ñinuk Sol nup aŋgayek, kiyŋ kiyk mindyŋip. Nup Benjamen kiñiŋ ak tik dand amiy tikyak. Nuk kuyip kond mindek, simiy yin ñin jiwiy, andikiy onep ar piskind ak amnak. ²² Pen kisen Gor Sol nup kirgiy, Jesiy ñinuk Depiyt nup dek, kiyŋ mindiy, kuyip kond mindyŋip. Kun giy kond mindakniŋ, Gor aŋgak, ‘Jesiý ñinuk Depiyt bi tep yimb; apiyn rek nep giniŋgamb aŋgak.’ ²³ Kun aŋgiy kisen aŋgak, ‘Yand gen, Depiyt tikek tik dand amiy tikniŋgambay bi bap, Yisrel biynimbiyomb kiyk mindiy, kuyip di Gor yip jimñiŋ ayninggamb aŋgak.’ Aŋgek mey, Jiysis Krays nup tikeyak; aŋgak rek nep gak.

²⁴ “Pen Jiysis Krays tikjak woŋ ma gak ñin ak, Jon bi ñing pikñemb ak ap Yisrel biynimbiyomb kuyip aŋgak, ‘Gor nup yenen timey gipun aŋgiy, tap siy tap timey gipim ak kirgem, nimbiy ñing pikñiniŋgayn aŋgak.’ ²⁵ Jon biynimbiyomb okok kuyip Gor minim aŋñi dand amiy, kisen ñin bap aŋgak, ‘Nimb yip an aŋgiy gos niŋbim? Biyomb per kond mindpun ak mey, wip aŋgiy niŋbim? Yand biyomb yimb kun ak mer; Nuk kisen wininggamb. Yand bi tep mer; tomb tirup nup ak tuŋgasikyinŋ, tap nup gok marik ginim rek ma ayip aŋgak.’

²⁶ “Pen nimbiy Abraham kiñiŋ ak sek, biynimbiyomb okok nimbiy Gor nup aŋgninbim gok sek Jiysis chinup aŋgiy kumak minim ak, minim chin yimb.

²⁷ “Jerusalem biynimbiyomb gok sek, biyomb kiyk gok sek minek minek Jiwda nan-gep korip ak amiy, Krays kisen wininggamb aŋgiy tikyak minim ak, niŋrep giyak ak pen; Jiysis apek, biyomb chin per kond mindpun ak, mey wip biy aŋgiy nup

ma kirgiyak; nind bi Gor minim aŋgep gok nup pisnep pik ayniŋgambay aŋgyak rek nep giyak.

²⁸ “Nuk tap timey bap gip akaŋ aŋgiy, piyow mer niŋyak ak pen; gapman biyomb Paylat nup aŋgyak, ‘Nup ŋaŋgbirik aynimin aŋgyak.’ ²⁹ Aŋgey, nup dam mon kiros bak ak ŋaŋgbirik ay, bi Gor minim aŋgep gok giniŋgamb aŋgiy aŋgyak rek nep giyak. Pen kun giy geyak, biyimb nuk gok ap nup tuŋgasik dam kamb miŋgan ak komey, ³⁰ Gor gek tip ak tikjakiy, ³¹ kim mindakniŋ, Galiyliy biyimb nuk yip Jerusalem wiyak gok, nup minek kuŋaynep niŋyak rek, Yisrel biyimb gok kuyip aŋgney niŋsipay.

³²⁻³³ “Miňiy mindpun namb biy, Jiysis nup gek tip tikjakip minim tep ak, nimbip aspur. Pen minim kun ak kisenimb mer; Gor wosrey apis basind sikop kuyip aŋgek, kond mindyiŋgipay minim anep aspur. Baybol buk day sam namba tiw apay ak tikiy aŋgyak,

‘Niýand. Yand miňiy Nap nand mindpiyn aŋgip’ aŋgyak.

³⁴ “Gor aŋgak kun ak, Ŋinuk kumek, tip gek tikjakak ak mey, kisen kumiŋ kuyiŋ yownimuŋ rek ma ayip. Gor Ŋinuk Jiysis nup gek pisnep tikjakniŋgamb minim ak aŋgniŋ aŋgak:

‘Yand Depiyt nup; kuyip direp giniŋgayn aŋgiy minim aŋgayanik rek, nimbip giniŋgayn aŋgak.’

³⁵ “Ar kun ak nep mey, baybol buk ‘Sam’ apay ak, minim gunap tikiy aŋgyak:

‘Ni suŋ-tep nand, nip wong giñimb ak, ma kuyiŋ yowniŋgamb; nand gey tip tikjakniŋgamb aŋgyak.’

³⁶ “Pen nimb gunap aŋgniŋgambim, Gor minim aŋgiy tikyak kun ak, Depiyt nup aŋgiy tikyak aŋgniŋgambim ak pen; Depiyt nup aŋgiy ma tikyak. Depiyt Gor nup gosimb niŋiy aŋgak rek, biynimb nup gok kuyip wong giňi dand amiy kumek, nop nusind sikop kuyip komyiŋgipay okok dam komeyak, kuyiŋ yowak. ³⁷⁻³⁸ Kun ak mam ay sikop niŋim! Depiyt nup ma aŋgyak, bi aŋgyak kun ak kumek, Gor gek tikjakak ak mey, ma kuyiŋ yowak. Bi kun ak Jiysis nup nep aŋgyak. Kun ak mey, Gor tap siy tap timey gipim ak niŋiy kirginiŋgamb aŋgiy, nimbip aspur. ³⁹ Chin Jiwda low minim ar anep niŋiy goniŋgambun; Gor tap siy tap timey gipun ak niŋnep mindeningamb. Pen Jiysis nup gosimb niŋoniŋgambun; tap siy tap timey ginuk ak, niŋiy kirgiy, ‘Biynimb suŋ-tep yand gok aŋgniŋgamb.’ ⁴⁰ Pen nimb bi Gor minim aŋgep gok, wosrey aŋgyak rek ginimimb rek ayip ak, niŋrep ginimimb. Kiyk aŋgyak:

⁴¹ ‘Biynimb niŋiy sik nep apim gok niŋim! Nimb mindpim won biy, tap giniŋgayn ak nimbip nind aŋgñembiyap, “Yesek apay” apkip rek ayip. Kun ak gos kuŋay niŋyinŋ kumnimb aŋgyak.’ ”

⁴² Pol yip, Banabas yip minim kun ak aŋgiy mis amniríknij, biynimb gok aŋgyak, “Lotiw ñin kisen ak tip apiy, chinup minim kun ak gunap sek aŋgñinimiy aŋgyak.” ⁴³ Jiwda nan-gep korip

ak kirgiy, keykey amniyakniŋ, Jiwda biynimb yipund giy gunap, biynimb okok nimb, Jiwda biynimb niŋyak rek niŋyak gok gunap Pol yip, Banabas yip kuyip kindik giy amniyak. Kinjeŋnamb ak amyiŋj, kuyip aŋgerek giy aŋgrik, “Gor chinup simb niŋimb rek dip aŋgiy, gos ak niŋyiŋ nep mindenimimb aŋgrik.”

⁴⁴ Jiwda lotiw ñin kisen ak, biynimb miñmon yomb kun ak mindeyak gok maŋgiyek rek, Gor minim niŋniŋ ap nan-giyak. ⁴⁵ Kun geyak, Jiwda biyomb gok Pol yip, Banabas yip kuyip niŋey, milukrimey yimb yapek, biynimb gok kuyip minim yerip yerip aŋgrik ak aŋgiwiy, kuyipmiňay aŋgiwiy giyak.

⁴⁶ Kun giy aŋgiwewayak, Pol yip, Banabas yip kuyip aŋgrik, “Minim kun ak, nimbip Jiwda biynimb nind aŋgep rek ak apur ak pen; nimb key permindep ma diningambun apim ak; miñiy Jiwda biynimb mer gok kuyip aŋgñiniŋgambur. ⁴⁷ Kun ak, Gor wosrey aŋgek tikyak rek giniŋgamb. Nuk aŋgak:

‘Yand apiyn ak mey, nimb Jiwda biynimb gok, Jiwda mer gok kuyip melik kiyk ak mindiy, minim yip ak miñmon okok maŋgiyek aŋ ñem mey; biynimb minim yip niŋiy diningambay gok kuyip, di yand yip jimñiniŋgayn aŋgak.’”

⁴⁸ Jiwda mer gok minim kun ak niŋeyak, kuyip tep yimb gek, Gor minim nuk ak tep yimb aŋgyak. Kun ak biynimb Gor perper mindenŋgiy aŋgiy niŋayak gok maŋgiyek, nup gosimb niŋyak.

⁴⁹ Pen Jiysis minim ak, miñmon Antiyok okok maŋgiyek tapin nep amnakniŋ, ⁵⁰ Jiwda biyn-

imb gok kuyip miluk yapek, am Antiyok biyomb, biynyomb Jiwda lotiw wiyak gok kuyip aŋgeyak, kiy am biynimb kunjaynep dand apiy, Pol yip, Banabas yip kuyip timey giy, aŋgyokyak.

⁵¹ Aŋgyokeyak, miňmon Antiyok kun ak kiriŋ amniŋ, biyn bi guniy minim ak dand apor ma niŋbay aŋgiy, tomb silkul gok pipal piker yapek, miňmon Aykoniyam amnirik.

⁵² Pen Antiyok biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, Gor Kawnan ak yip mindiy, miňmiň yimb giyinŋ mindyinŋipay.

14

Banabas Yip Pol Yip Aykoniyam Taŋgerik

¹ Banabas yip, Pol yip am Aykoniyam mindiy, Jiwda nan-gep korip ak amiy, minim aŋgrep gerik, Jiwda biynimb diy, Jiwda biynimb mer gok diy, kunjaynep Jiysis nup gosimb niŋyak.

² Pen Jiwda biynimb gunap aŋgyak, “Minim kiymen aŋgiy, am Jiwda biynimb mer gok kuyip aŋgey, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip, miluk niŋyak.

³ Pen Banabas yip, Pol yip minim kun ak niŋiy, miňmon kun ak ma kiriŋ amnirik; mindyinŋ Gor minim tep ak aŋgnyiŋipay. Gor kuyipmin aŋgey kond mindakniŋ, tap mageprek gunap gerik, biynimb Jiwda mer gok niŋiy, minim aspiyr kun biy, niŋind yimb nep aspiyr aŋgiy niŋyak.

⁴ Pen Aykoniyam biynimb kun gok, asik keykey ay; pis bap Banabas yip, Pol yip minim aŋgrik rek niŋyak, pis bap, Jiwda biynimb aŋgyak rek niŋyak.

⁵ Pen, Jiwda biyimb gok, Jiwda biyimb mer gok, biyomb kiyk gok sek Banabas yip, Pol yip kuyip timey giy, kamb jiw pikayun angyi gos ak ninjyak. ⁶⁻⁷ Kiykmışay pen minim kun ak ninjy, pirik miñmon Liystra Débiy, Likoniya propens ak amiy, kun okok girançyinq, Gor minim tep ak ançñirik.

Bi Tomb Timey Gak Suñ Ayak

⁸⁻¹⁰ Pen miñmon Liystra kun ak, bi bap nonim nup tikak ñin anep tomb timey gak bap mindek. Bi kun ak nuk ap bisiñg mindyinq, Pol minim ançakniñ, niñmindek. Pol bi kun ak nup ninjy, bi kun biy Gor yip gek suñ ayninqamb angyi niñmindip rek ayip angyi, nup niñyinq, meñg miñgan dand araniy ançgak, “Jakan!” Ançgek, tikjakiy amnak.

¹¹ Pol kun gek, biyimb niñmindeyak gok wal ançgiy, minim yimb kiyk Likoniya minim ak ançgiy ançyak, “Bi semb biyon nimb gok, biyimb rek ay, ap aspiyr biy ançyak.” ¹² Kun ançgiy, Pol nup ançyak, “Ak bi minim ançgep Hemis, per ançgniñbun ak wip ançyak.” Banabas nup pen ançyak, “Ak bi Sus, lotiw korip giy per ançgniñbun ak wip ançyak.” ¹³ Tap Sus ançgiy ançgniñyinqipay kun ak, lotiw korip nup ak gayak dawin gol kun ak mey, bi lotiw yesek kond mindep kun ak, bi Sus per ançgniñbun ak miñiy wip biy ançgiy, makaw anjlam gunap diy, mon sum tep tep gunap diy dand apek, biyimb kuñay yimb nep wiyak. ¹⁴⁻¹⁵ Pen Pol yip, Banabas yip giyak kun ak ninjy, chirup Gor rek kun gispay ançgiy, chech kiyk gok tungralikiy, biyimb kuñay mindeyak namb kun

ak amiy aŋgrik, “Chirmiŋay gor mer! Biynimb yimb yipund giy. Pen Gor Biyomb yimb tap okok maŋgiysek gayak ak, minim tep nup ak dand aswur. Nuk semb biyoŋ gay, man ar biy gay, niŋ solwara ak gay gak. Chir minim tep nup ak aŋgor, tap yikop aŋgnibim gok kirgiy, Gor permindep ak nup, aŋg niŋmindenimimb aŋgiy nimbip aspur. ¹⁶ Pen wosrey tikiy, Gor biynimb miňmon keykey okok, yerer giyak ak, minim ma aŋgak. ¹⁷ Pen nimbip kirgek, yikop yimb ma mindpim; Minek minek nimbip direp giyin; gek miňmon pikiy, tap keňmaŋgiy kuŋay mindakniŋ, miňmiň gipim. Kun ak biynimb akay akay nuk mindip aŋgiy niŋniŋ, misen niŋniŋgambay aŋgrik.”

¹⁸ Kun aŋgrik ak pen, biynimb kun gok bi omiŋal biy semb biyoŋ nimb opiyr aŋgiy, kaw aŋlam gunap pik simboŋ niŋiŋ geyak, kosyam aŋg aŋg kuyip mer aŋgrik.

Pol Nup Kamb Jiw Pikeyak

¹⁹ Pen kiymenay miňmon Liystra kun ak nep mindrikniŋ, Jiwda biynimb Antiyok Pisidiya propens mindyinipay gunap, Aykoniyam mindyinipay gunap ap, biynimb kun gok kuyip yesek aŋgiy aŋgyak, “Minim tep ma aspiyr. Yesek aspiyr aŋgyak.” Kun aŋgeyak, biynimb kun gok niŋiy, Pol nup kamb jiw pikay, pisnep kumimb aŋgiy, lipiŋ dam kamb wariy giyak ak taw akyan ken yokyak. ²⁰ Yokeyak, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, ap piŋiy kus kus geyak, Pol tikjakakniŋ, nup tip ak poŋind dawin yomb miŋgan biyan amniyak.

*Banabas Yip Pol Yip Andkind Antiyok Siyriya
Amnirik*

Minek, Banabas yip, Pol yip Liystra kirgiy, miñmon Debiy amnirik. ²¹ Amiy, Jiysis minim tep ak biynimb gok kuyip aŋg̊erik, biynimb kuŋaynep Jiysis nup gosimb niŋyak. Pen kiymenjäy nind opur ar anep amjur aŋgiy, andkind Liystra, Aykoniyam, Antiyok Pisiydiya propens ak amyiŋ; biynimb nind Jiysis minim aŋger niŋyak gok kuyip, tip ak aŋg̊nirep giyinŋ amnirik. ²² Pen aŋgrep giyinŋ aŋgrik, “Jiysis minim ak ma kirginimimb; nup gosimb niŋbim rek nep niŋnimimb. Kun gem, nimbip miker ŋiniŋgambay ak pen; kosyam mindpun aŋgiy gos ak ma niŋnimimb; Gor chinup diy kond mindenŋgamb aŋgiy kilis giy gem amnimuŋ aŋgrik.” ²³ Kun aŋgyinŋ, biyomb kuyip miñmon keykey kun gok kond mindenŋgiy gunap aŋg̊ay, kiymenjäy tap ma ŋimbiy, Gor nup aŋgninjyinŋ aŋgrik, “Biynimb guniy, nip gosimb niŋbay rek, kuyip kond mindenmin aŋgrik.”

²⁴ Kun giy Pisiydiya propens okok taŋgiy, andkind ap Peka, Pampiyliya propens ak amiy; ²⁵ Gor minim ak biynimb kun gok kuyip aŋg̊niy, miñmon Ataliya amnirik.

²⁶ Amiy, siyip diy; Antiyok Siyriya propens nind mindiy wirik ak andkind amnirik. Kiyk nind amniŋ gerik, Antiyok biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, Gor nup aŋgninjy aŋgyak, “Minim tep nand ak biynimb okok kuyip aŋg̊niniŋ amjipiyr rek, kuyipmiŋay kond mindrep ginimin aŋgiy, kuyip miŋay aŋgokey, am Aŋgeyak, minim kun

ak aŋñi taŋgiŋipiy. ²⁷ Kun ak andkind Antiyok apiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip suk aŋger, apeyak aŋgrik, “Nimb chirup, Gor nup aŋgnij mindnimbikniŋ mey, Gor chirup kond mind tep gakniŋ, Jiysis minim tep ak aŋñi tangor; biynimb Jiwda mer gok kuŋaynep Jiysis nup gosimb niŋbay aŋgrik.” ²⁸ Kuyip kun giy aŋñiy, kiy yip tapin mindiŋipiy.

15

Jerusalem Ap Nan-giy Minim Aŋgyak

¹ Pen Jiwda bi Jiysis nup gosimb niŋyak gunap, Jiwdiya nimb apiy, bi Jiwda mer Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋgyak, “Basind Mosis chinup Jiwda biynimb gok aŋgak, ‘Gor binuk mindniŋ, kumbak tiknimimb aŋgak.’ Kun ak nimb kun ma giniŋgambim ak, Gor binuk ma mindenŋgambim aŋgyak.”

² Pen Pol yip, Banabas yip minim ak yipund ma gip aŋgiy, kiy yip penpen yimb aŋg amniyak. Kun geyak, Antiyok biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok aŋgyak, “Bi gunap yokon, Pol yip, Banabas yip Jerusalem amiy, bi Jiysis minim dand amemb gok sek, bi lotiw kond mindpay gok sek minim aŋg amiy apiy giy, ap aŋgey chin ninjun aŋgyak.”

³ Kun aŋgiy, kuyip yokyakniŋ, am am Piniysiya propens namb ak amyinŋ, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋgyak, “Miňmon okok biynimb Jiwda mer gok kunep, Jiysis nup gosimb niŋsipay aŋgyak.” Kun aŋgeyak, kuyip tep gak. Miňmon Piniysiya kun ak kirgiy, Samariya amiy, kuyip minim kun ak rek nep aŋgeyak, kiyk kunep

ninjey tep gak. ⁴ Pen Samariya kirgiy, Jerusalem amjakeyak, bi Jiysis minim dand amemb gok sek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindeyak bi gok sek, biynimb Jiysis nup gosimb niňyak yikop gok sek kuyip ninjy aňgyak, “Mam sikop aswim aňgyak.” Aňgeyak, Banabas yip, Pol yip pen aňgrik, “Gor chin yip taňgiy mey, minim tep aňgňon; biynimb miňmon okok kuňaynep Jiysis nup gosimb niňsipay aňgrik.”

⁵ Kun aňgerik, bi Peresiý Jiysis nup gosimb niňyak gunap aňgyak, “Biynimb Jiwda mer gok, Jiysis nup gosimb niňsipay ak, kumbak tikiy Mo-sis aňgak aňgak rek giy, Gor biynimb nuk yipund giy mindenňgambay aňgyak.”

⁶ Kun aňgeyak, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindep bi gok sek, bi Jiysis minim dand amemb gok sek minim kun ak aňgrep gun aňgiy ap nan-giyak. ⁷ Ap nan-giy, minim aňg dam namb pikyinq, Piyta tikjakiy aňgak, “Mam sikop. Nimb niňbim: Gor chinup woňg keykey aňgip rek, wosrey Jiwda mer gok aňgem niňniňgiy aňgiy, yip aňgek, am kuyip minim tep nup ak aňgňinik.

⁸ “Gor gos timund chinup maňgiysek niňimb ak, chinup Jiwda diy, Jiwda mer gok kuyip ma kirgip; Kawnan nuk chinup yokak rek, kuyip kunep yokak. ⁹ Chinup minim bap key aňgiy; kuyip minim bap key aňgiy ma gip. Chinup maňgiysek minim ar nokom aňgak ak mey, nup gosimb niňon; tap siy tap timey gipun ak ninjy kirgip rek, kuyip kunep gip.

¹⁰ “Gor kuyip pisnep dip kun ak, nimb yenен, Gor chinup yerip ginimuň aňgiy nembnemb

giyinç apim, ‘Mosis minim sikoy aŋgak aŋgak rek ma giningambay ak, kuyip ma diningamb apim?’ Asik mosik girep giniŋgiy apim kun ak, apis basind sikop gi mer ninjyak. Chin kunep gi mer niŋbun ak pen, nimb tip ak aspim. ¹¹ Jiysis chinup simb ninjy kumak rek, Gor chinup diy, biynimbi okok kuyip diy gip aŋgak.”

¹² Pen biynimbi ap mindeyak gok, minim bap aŋgiy mer, kapkap mindeyak; Banabas yip, Pol yip aŋgrik, “Chir biynimbi okok kuyip minim tep ak aŋgni taŋgyinç, Gor tap mageprek gunap kun kun giy gak aŋgrik.”

¹³ Pen minim kiyminçay ak aŋjiwrikniŋ, Jemis tikjakiy aŋgak, “Mam sikop. Minim yand aŋgniŋ gispiyn biy ninjim! ¹⁴ Gor biynimbi Jiwda mer okok kuyip gunap nind dak minim ak, Piyta mindarik nimbip aŋgip. ¹⁵ Biynimbi Jiwda mer gok kuyip dak kun ak, bi Gor minim aŋgep gok wosrey aŋgiy tikyak rek nep gak. Minim kun ak tikiy aŋgyak:

¹⁶⁻¹⁷ Biyomb ak aŋgip, ‘Wosrey Jiwda kay nusind kiyk Depiyt mindek ñin ak, kuŋaynep mindrep giyak ak pen; miñiy yip kirgiy, gos kiyk key niŋbay ar ak nep gipay. Kun ak, kisen yand biynimbi miñmon okok maŋgiysek diniŋ gipiyn gok kuyip den, gos yip ak niŋniŋgambay. ¹⁸ Tap yerip yerip kisen giniŋgamb ak niŋbiyn ak mey, kun aspiyn aŋgip’ aŋgyak.”

¹⁹ Jemis minim kun ak aŋgiy aŋgak, “Biynimbi Jiwda mer gok, Jiysis nup gosimb niŋsipay ak, kuyip tap asik mosik gep gok kuŋay mindip aŋgiy ma aŋgjun! ²⁰ Kuyip yikop minj tikyokiy

aŋjun: ‘Biynimb gunap gor yesek gunap sin-bonŋniŋg, kimin kanj tap okok pikeniŋgiy, ma ŋiŋnimimb. Kimin kanj tap gok, likaň ak ma ŋiŋnimimb. Kuŋam tuŋwikey kumek, likaň sek mindeniŋgamb rek ma ŋiŋnimimb. Kuŋam tikem, likaň amdek nep ŋiŋnimimb. Pen biyn siy bi siy ma ginimimb aŋjun aŋgak.’ ²¹ Yenen, chin Jiwda asik mosik gipun minim Mosis tikak ak, wosrey aŋgeyak niŋbay. Miňiy kunep miňmon okok maŋgiysek, lotiw ŋin ak ap Jiwda nan-gep korip ak nan-giy, minim Mosis aŋgiy tikak ak aŋgey niŋbay aŋgak.”

Biynimb Jiwda Mer Gok Kuyip Minj Tik Yokヤak

²² Jemis kun aŋgek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindeyak bi gok diy, bi Jiysis minim dand amemb gok diy, biynimb yikop Jiysis nup gosimb niŋyak gok diy maŋgiysek aŋgyak, “Antiyok biynimb kuyip minj bap tikiy, biyomb Jiwdas yip, Salas yip ŋon; Pol yip, Banabas yip amjipiyr rek, dand kawsek amniyaŋ aŋgyak.” Bi Jiwdas kun ak yimb bap “Basabas” aŋgyiŋipay.

²³ Pen kiyk kun aŋgiy, minj tik miňmon Antiyok Siyriya propens ak yokiy, miňmon Siyliysiya propens ak yokiy, aŋgyak,

“Mam sikop nimb mindpim?

“Chin numam nimbik Jiysis minim dand amemb gok sek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindep gok sek nimbip biynimb Jiwda mer, Jiysis nup gosimb niŋbim gok minj tikyoksipun. ²⁴ Yenen: minim bap wip ak; biynimb guniy nimb gunap, chinup aŋgninijy mer, gos kiyk anep niŋiy, nimbip am minim yomb gospar ayep rek gunap

aŋgeyak mey, ²⁵⁻²⁶ nimbip minj biy tiksipun. Bi chin omiŋal sek aŋgyokon; Pol yip, Banabas yip kawsek niniŋgambay. Yimb kiymiŋay ak, Jiwdas yip, Salas yip. Pen Pol yip, Banabas yip bi tep yimb omiŋal ak; chirup ñaŋg pikayniŋgambay aŋgiy gos ak ma niŋbiyr: Jiysis minim tep ak, monmon aŋgñirep giyiŋg tapiyr. ²⁷ Bi kiymiŋay yip yokniŋgambun omiŋal kun ak, minj tikpun minim ar anep nimbip aŋgñiniŋgayr. ²⁸ Gor Kawnan ak chinup gos tep ñek, minim kun biy tiksipun. Chin Jiwsa gipun gipun rek ginimimb aŋgoniŋgambun; kosyam giniŋgambim ak mey, tap magep yep kaw bap nep aspun. ²⁹ Nimb Jiysis nup gosimb niŋbim rek, biynimb gunap, kimin kanj tap yesek gunap simboŋgiy pikeniŋgiy; ma ñiŋnimimb. Kimin kanj tap gok likaň ak ma ñiŋnimimb. Kuŋam miň wok gey kumek, likaň sek mindonimuŋ ak kunep ma ñiŋnimimb. Biy siy bi siy ma ginimimb. Tap apun kun gok asikrep giniŋgambim ak, tep yimb. Minim kun ak aŋgdipun. Tep.”

³⁰⁻³¹ Pen biynimb Jerusalem nimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, minim kun ak tikiy, Jiwdas yip, Salas yip kuyip ñey, Banabas yip, Pol yip miňmon Antiyok amniyak ñin ak, dand seseš amniyak. Dand amjakeyak, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok ap nan-giy, minj tikyokyak kun ak riyyiyem giy niŋey, kuyip tep yimb gak. ³²⁻³³ Jiwdas yip, Salas yip bi Gor minim aŋgep omiŋal ak mey, ñin kaw bap Antiyok mindiy, mind tep giyan aŋgiy, minim tep gunap kuŋaynep aŋgñirik. Kun giy aŋgñindiy amnirikniŋ, mam ay

kun gok aŋgyak, “Tep. Amniyr aŋgyak.” ³⁴ Pen Salas gos nuk key ninjy aŋgak, “Yand Antiyok biy mindenim aŋgiy,” Antiyok mindek; Jiwdas nep andkind Jerusalem amnak. ³⁵ Pol yip, Banabas yip Antiyok mindiy, bi kun okok nimb gunap yip, Jiysis minim tep ak aŋgiy, aŋgñirep giying mindyiŋgipay.

Pol Yip Banabas Yip Keykey Amnirik

³⁶ Pen mind dand amiy, Pol Banabas nup aŋgak, “Chirmiŋay nind taŋgiy Jiysis minim aŋgor amnak miňmon okok, Jiysis nup gosimb niŋyinę nep mindpay akaŋ aŋgiy, am niŋyj wur aŋgak.” ³⁷ Aŋgek, Banabas aŋgak, “Kun ak Jon Mak nup poŋind amjur aŋgak.” ³⁸ Aŋgek, Pol aŋgak, “Ni kun ak nind poŋind amor, woŋ gi diy ma owak; nuk Pampiylıa nep amiy kiriŋ owak. Kun ak miňiy nup poŋind ma amniŋgambur aŋgak.” ³⁹ Pol kun aŋgek, kiykmıŋay keynep penpen aŋgiy, Banabas nuk Jon Mak yip siyip diy, miňmon Saypras amnirik. ⁴⁰ Pol nuk pen, binak Salas nup dak. Biyimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, Pol yip, Salas yip kuyip, Gor niripmiŋay kond mindakniŋ, taŋgiy winimyr aŋgiy aŋgyokeyak, ⁴¹ am Siyriya propens okok, Siyliysiya propens okok taŋgiŋ, biyimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip, minim gunap sek aŋgrep girik.

16

Pol Miňmon Taŋgiŋgip Okok Tip Amnak

¹⁻² Kiymiŋay am am, miňmon Debiy amiy, miňmon Liystra amjakrik. Miňmon kun ak, bi

Jiysis nup gosimb niŋak bap mindek. Yimb nuk Timotiy. Biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak miňmon Liystra sek, Aykoniyam sek nuk bi tep yimb aŋgyak. Bi kun ak, nonim nuk Jiwda nimb Jiysis nup gosimb niŋak; nop nuk ak Griyk nimb.

³ Pol pen, Timotiy nup niŋek tep gek, nund yip Jiysis minim ak aŋgñi taŋgor aŋgiy niŋak ak pen; Jiwda biynimb gok, nop Griyk nimb ak ŋinuk kumbak ma tikip rek, minim nup ma niŋjun aŋgniŋgiy rek ayek ninjiy, Timotiy nup dand amek kumbak tikiyak. ⁴ Tikiy kisen mey, Pol, Salas, Timotiy kiykyakam, dawin yomb okok taŋgiŋ, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋgyak, “Bi Jiysis minim dand amemb gok sek, Jerusalem Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindpay bi gok sek apay, ‘Mosis Jiwda asik mosik minim aŋgak ak maŋgiyek mer; kaw bap nep dinimimb apay aŋgiy kuyip aŋgrep giyak.’” ⁵ Aŋgrep geyak mey, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, mindrep geyak, biynimb yikop gok kunep tep gek, minek minek gunap sek Jiysis nup gosimb niŋyak.

Pol Wisin Nijak

⁶⁻⁷ Pol binuk gok yip Esiya taŋgey, Gor Kawnan ak aŋgak, “Miňmon biy minim tep ak kuyip ma aŋgñinimimb aŋgak.” Kun aŋgek, Priysiya propens namb okok taŋgiy, Galesiya propens namb okok taŋgiy, ap miňmon Miysiya maŋ maŋ giyiŋ, Biytiyniya propens amnun aŋgeyak, Jiysis Kawnan ak kuyip aŋgak, “Ma amnimimb aŋgak.” ⁸ Kun aŋgek, miňmon Biytiyniya ma amniyak; Miysiya kirgiy, miňmon Trowas amniyak.

⁹ Amiy, kisyimnamb biyan Pol day niŋak; bi Masedoniya propens nimb bap tikjakiy, nup suk aŋgyiŋ aŋgak, “Chinup simb niŋiy, ŋiŋg tikiy, pis biy winimin aŋgak.” ¹⁰ Pol kun giy day niŋek, ak Gor nep, Masedoniya biynimb kuyip minim tep ak aŋgñinimimb aŋgip aŋgiy, am siyip diy, ¹¹ am am, miňmon ŋiŋg timb kusgak Samotres amjaknuk. Minek pen, miňmon ŋiŋg timb kusgak Niyapoliys amjakiy, ¹² siyip ak kirgiy, Masedoniya biynimb miňmon yomb kiyk Piyliypay amjaknuk. Miňmon Piyliypay kun ak, Rom gapman kuŋaynep ap mindiy kond mindyingipay.

Biyn Liydiya Jiysis Nup Gosimb Niŋak

Ñin kaw bap miňmon kun okok yikop mindiy, ¹³ Jiwda lotiw ñin ak apek, miňmon yomb biy ŋiŋg gol akyim, Gor nup aŋgnıqbay tip bap mindip aŋgiy, miňmon yomb kun ak kirgiy, amiy niŋnuk: biyŋ gunap ap mindeyak. Niŋiy, kun siŋak bisgiy, kuyip minim aŋgñinuk. ¹⁴ Biyn mindeyak kun gok, bap yimb nuk Liydiya. Nuk chech muk gok gayek tawyiŋgipay. Nuk Tayatayra nimb. Gor nup nep aŋgnıŋyŋgip. Biyn kun anup, Jiysis gos tep ũnek, Pol minim aŋgak ak niŋind aŋgip aŋgiy dek, ¹⁵ nup ŋiŋg pikniy, biynimb nuk yip kinyak gok kuyip ŋiŋg pikniy ginuk. Biyn Liydiya kun ak aŋgak, “Nimb yip niŋem, Jiysis nup gosimb niŋbiyŋ rek ayip ak, ap korip yip biy mindenimimb aŋgak.” Chinup kun aŋgek, niŋind aŋgip aŋgiy, am korip nup ak kininuk.

Pol Yip Salas Yip Kuyip Kalambis Ayak

¹⁶ Pen chin minek bap tip ak, Gor nup aŋgnijning amiy, pañ woŋ yikop giňemb bap nup namb piknuk. Pañ kun anup kichekiy abaŋ ayek mey, tap yerip yerip kisen giniŋgamb ak, biynimb gok kuyip aŋñek, nup maniy tawyinŋipay. Kun gek, bi nup taw dand apey, woŋ kuyip giňiyinŋip gok, maniy yomb diyiŋgipay.

¹⁷ Chin amninuknij, pañ kun ak chinup kisen giyinŋ aŋgyinŋip, “Bi guniy, Gor Biyomb ak nup woŋ giyinŋ, nimb yergem Gor nimbip dininŋgamb minim ak aŋñiraspay aŋgyinŋip.”

¹⁸ Pen minim kun ak rek, minek minek aŋgek, minek bap Pol nup yiruk gek, andikiy pañ kun anup kichekiy ambaŋ ayak anup aŋgak, “Jiysis Krays yip ginimin aŋgip rek, nip aspiyn, pañ anup kirgiy amnoŋ aŋgak.” Kun aŋgaknij, kichekiy nup ambaŋ ayak ak, mis amnak.

¹⁹ Pen pañ kun anup kond mindyinŋipay bi gok, Pol kichekiy aŋgyokak minim ak ninjy, maniy yomb dipun ak, kisen ma dininŋambun aŋiy, Pol yip, Salas yip kuyip kor giniŋ, lipinŋ dand, Rom biyomb mindeyak ak amiy aŋgyak, ²⁰“Jiwda nimb bi omiŋal biy, ap miňmon chinup biy monmon gispiyr ak, yesek gispiyr. ²¹ Chin Rom biynimb, minim nindik ar ak key mindip ak pen; kiyk yerginij, minim kisenimb ak niŋyaŋ aŋgiy aŋgraspiyr aŋgyak.”

²² Biynimb mindeyak gok kunep, minim ar kun anep aŋgeyak, biyomb gok tikjakiy, chech kuyip-minjaj gok tuŋgasikiy aŋgyak, “Kur diy pikim aŋgyak.” ²³ Aŋgeyak, kur diy pik andik mandik

giy, dam kalambis miñgan ak yokiy, bi kalambis kond mindek anup aŋgyak, “Kuyipmiňay niňmindenimin aŋgyak.” ²⁴ Aŋgeyak, bi kalambis kond mindek ak, kuyipmiňay poňind dam korip miňgan yimb biyaŋ ay, tomb kind kuyip ominjal ak diy mon yomb miňgan ak aŋgek liňger amek, lokiym gak.

²⁵ Pen kisyimnamb yomb biyaŋ, Pol yip, Salas yip Gor nup aŋgnıňyıŋ, lotiw kamep gunap aŋ mindrikniŋ, kalambis bi gok maŋgiysek niňmindeyak. ²⁶ Kun giy niňmindyakniŋ, day monmon yomb ak diy, kalambis korip ak dand doňwiý giy, kinjeŋ gok yikiy, kalambis kay kuyip tiwningiyak senwur gok, maŋgiysek asikak. ²⁷ Kun gek, bi kalambis kay kuyip kond mindek ak tikjakiy niňak; kinjeŋ gok maŋgiysek yikiy mindek. Nuk niňiy, kalambis kay kinjeŋ yikiy pirik amdipay rek, biyomb ak yip ñaŋgnıňgamb aŋgiy, ñayıp baynat ak lipıŋ diy, nuk key piňiy ayin aŋgak.

²⁸ Pol pen, meňg miňgan dand araniy aŋgak, “Yenen nak key piňiy ayning gispan? Chin ma pirik ambun. Maŋgiysek mindpun aŋgak.”

²⁹ Aŋgek, bi kalambis kond mindek ak meňg miňgan dand araniy aŋgak, “Kalambis kay amdipay rek ayip! Sup ak kasek dowim aŋgak.” Aŋgek, sup dand apeyak, dand korip miňgan amiy, jel gek, jep jep diyiŋ, am Pol yip, Salas yip minderik kiňiŋ siňak koňgim yimak. ³⁰ Pen kun giy koňgim yimiň tikjakiy, kuyipmiňay poňind mis biyaŋ amiy aŋgak, “Bomiňal. Yand yergen, Gor yip diniňgamb?” ³¹ Aŋgek, nup aŋgrik, “Jiysis

nup gosimb niñeniñgamban; Gor nip diniñgamb; biynimb nand yip kinban gok kunep aŋgrik.”

³²⁻³³ Kun aŋgerik, kuyipmiñay kisyimken biyan nep dand amiy, pikyak gok ñiñg ayokak. Pen Pol yip, Salas yip biynimb nuk yip kinyak gok sek kuyip, Gor minim ak aŋgñerik, nup gosimb niñeyak, kuyip maŋgiyek ñiñg pikñirik. ³⁴ Ñiñg pikñerik, bi kalambis kay kuyip kond mindek kun ak, kuyipmiñay poñind korip nuk ar biyoñ amiy, tap keñmaŋgiy ñek ñiñrik. Bi kun ak, biynuk ñaŋpan nuk gok sek, “Miñiy Gor nup gosimb niñbun aŋgiy,” tep gaknij mindeyak.

³⁵ Minek pen, Rom biyomb gok, poliys gok kuyip aŋgyak, “Bi kalambis mindpiyr omiñal ak kuyip wisik yokem, amnimiyr aŋgyak.”

³⁶ Aŋgeyak, bi kalambis kay kuyip kond mindyingip ak, minim kun ak dand Pol yip, Salas yip minderik ak amiy aŋgak, “Biyomb gok nirip apay, ‘Wisik yokem amnimiyr apay.’ Kun ak gos sek amnimiyr aŋgak.”

³⁷ Aŋgek, Pol aŋgak, “Chirmiñay kunep bi Rom nimbiñ ak pen, kor niñiy mer; biynimb namb ak chirupmiñay kur diy pikiy, dam kalambis aypay ak tep ma gip. Kun ak chirup kapkap weygiy aŋgyokun aŋgiy aspay? Kiyk key apiy, chirup wisik yokniñgambay aŋgak.”

³⁸⁻³⁹ Pol kun giy aŋgek, poliys gok minim kun ak niñiy, andkind am biyomb gok kuyip minim kun ak aŋgñeyak, kiyk kunep Rom nimbiñ aŋgiy pirikiy, am Pol yip, Salas yip kuyip minim sayn aŋgiy aŋgyak, “Nirminjay miñmon yomb kun biy kiriñg amnimiyr aŋgyak.”

⁴⁰ Aŋgeyak, Pol yip, Salas yip kalambis korip ak kirgiy, biyn Liydiya korip ak am mindiy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip minim aŋgrep giy, amnirik.

17

Tesalonayka Biynimb Pol Yip Salas Yip Kuyip Pikniŋ Giyak

¹ Kiymijay miňmon Piyliypay kirgiy, am am miňmon Ambiypoliys amjakrik. Ambiypoliys nimb am am, miňmon Apoloniya amjakrik. Pen Apoloniya nimb am am miňmon Tesalonayka amjakiy niŋrik; Jiwda nan-gep korip bap mindek.

² Niŋiy, Pol per giyinçip, Jiwda lotiw ñin omiňal nokom, biynimb gok yip nan-gep korip miňgan ak amiyl, Gor minim nind aŋgiy tikyak ak, aŋ amiyl apiy giyak. ³ Kun giy aŋ amiyl apiy giyinç, kuyip Jiysis minim tep ak aŋgñirep giyinç aŋgak, “Bi Krays winiŋgamb aŋgiy kond mindpim ak, nuk apiy, chinup nen aŋgiy, yiwrur dak. Bi Kiyn yomb key yimb kond mindyiňgipun ak mey, bi Jiysis nimbip kesim dispiyn ak nep. Baybol buk ak nup nind aŋgiy tikyak rek, kumiyl tip ak tikjakak aŋgak.”

⁴ Kun aŋgek, gunap niŋind aŋgiy aŋgiy, Pol yip, Salas yip kind ak amniyak. Griyk biynimb Gor nup aŋgninyinçipay gunap; biyn yimb sek gunap kunep, Pol yip, Salas yip aŋgrik minim ak diyak.

⁵ Deyak, Jiwda bi gok niŋey miluk yapek, bi timey yikop mindeyak gunap dey, kiyk pen am biynimb kuŋaynep dand apey, kilpul yomb aŋgyak. Pen Pol yip, Salas yip kuyip piyow niŋiy,

biynimb guniy kuyip ñon, pikyan aŋgiy, am Jeson korip ak piniy kus kus giy, piyow mer niŋyak. ⁶ Piyow mer niŋjiy, Jeson nup diy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gunap sek diy, dand gapman biyomb mindeyak ak amiy, kor guyak. Kor giy aŋgyak, “Bi miňmon okok maŋgiysek taŋgiy minim aŋgñiyakniŋ, kilpul yomb apay gok, miňiy ap mindpay miňmon chin biy. ⁷ Kiyk gapman biyomb chinup Siysa nup kirgiy, Biyomb kiyk Jiysis nup nep dipay. Pen bi Jeson biy, bi kun gok kuyip dam korip nuk ak ayip ak mey, nup dand aswun aŋgyak.” ⁸ Kun aŋgeyak, biynimb kuŋay ap mindeyak gok sek, gapman biyomb gok sek niŋjiy, gos kuŋay niŋyak. ⁹ Gos kuŋay niŋjiy, Jeson nup maniy gunap diy, biynimb nup sek dand wiyak gok maniy gunap diy aŋgyak, “Kisen minim kun ak tip aŋgñeniŋgambim, maniy nimbiп kun biy pisnep diningambun aŋgyak.” Kun aŋgiy, kuyip aŋ mis yokiyak.

Miňmon Beriya Minderik

¹⁰ Kisym owakniŋ, mam Tesalonayka nimb gok, Pol yip, Salas yip kuyip aŋgyokey, miňmon Beriya amnirik. Amiy, Jiwda nan-gep korip miŋgan ak amiy, biynimb gok kuyip minim aŋgñirik. ¹¹ Jiwda biynimb kun gok, Jiwda biynimb Tesalonayka mindeyak gok rek mer; kiyk mindrep guyak ak mey; minim kuyipmiŋay ak niŋey tēp gakniŋ, niŋind apiyr akaŋ aŋgiy, Baybol buk ak minek minek riytiym gi niŋjiy mey, ¹²⁻¹³ biynimb kuŋayneп, Jiysis nup gosimb niŋyak. Griyk biyn yimb mindek gok kunep, kuŋayneп Jiysis nup gosimb niŋyak.

Pen Pol am Beriya biynimb kuyip, Gor minim ak aŋñisap aŋgey, Jiwda biynimb Jiw ap Tesonayka mindyinqipay gok miluk yapek, apiy Beriya biynimb kuyip nembnemb gey, kal ji-wniŋ geyak. ¹⁴ Kun ak ninjy, biynimb Jiysis nup gosimb ninjak gok, Timotiy yip, Salas yip kuyipmiŋay miňmon Beriya kun ak kirgiy, Pol nup dam miňmon nambiyas gol okok yokyak. ¹⁵ Pen bi gunap Pol nup dam miňmon Atens yoki, andkind amniyakniŋ, Pol kuyip aŋgak, “Timotiy yip, Salas yip kuyip aŋgyokem, kasek winimiyr aŋgak.” ¹⁶ Nuk kun aŋgiy, kuyipmiŋay miňmon Atens kun ak kond mindyinq ninjak; biynimb kun gok, gor yesek kiyk aŋgniŋyinqipay gok, kuŋay yimb nep mindek. Niŋek, simbwur nup ak timey yimb gek, ¹⁷ lotiw ñin gok Jiwda nan-gep korip ak amiy, bi Jiwda nimbi gunap, bi yikop Gor nup aŋgniŋyinqipay gunap yip minim aŋ amiy apiy giyinqipay. Pen ñin yikop gunap kunep, ap biynimb nan-giyinqipay tip ak nan-giy, kiy yip minim aŋ amiy apiy gi mindyinqipay.

¹⁸ Miňmon kun okok, biynimb gos ar keykey ninjak gok, yimb keykey aŋgiy, gunap Epki-wriyan biynimb aŋgyak, gunap Stoyik biynimb aŋgyak. Minek bap, Pol biynimb kun gok yip minim aŋ amiy apiy giy, Jiysis kumiy tiljakak minim ak aŋgek, bi tiysa kiyk gok sek ninjy; gunap aŋgyak, “Bi minim monmon aŋgi pbiy, minim kun ak yerip asap?” Pen gunap aŋgyak, “Biynimb par okok aŋgniŋbay tap gok asap aŋgyak.”

¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nup dand kanjsol kay mindeyak ak amiy aŋgyak, “Nand minim kisenimb, biyn-

imb okok kuyip apan ak, miñiy chinup aŋgey, minim kiñiŋ kun ak niŋrep gun aŋgyak.” ²¹ Pen biynimb miñmon Atens nimb gok sek, biynimb okok nimb ap Atens mindeyak gok sek minim kisenimb gunap niŋiy, aŋg mindonjun aŋgiy gos anep niŋyin̄gipay. ²² Pen Pol kanjsol mindeyak namb ak tikjakiy aŋgak, “Nimb Atens biynimb. Yand nimbip niŋbiyn. Nimb kilis yimb giy, tap gunap aŋgniŋun aŋgiy, gos ak niŋbim. ²³ Yand akniy taŋgiy niŋbiyn; nimb kamb bind keykey giy, tap keykey aŋgniŋbim rek, yimb ak ar kun ak tikpik. Kamb bind bap gaypik ak, yimb ak tikiy apik, ‘Bi ma niŋbun ak: kamb bind nup biy apik.’ Minim ma niŋbun aŋgiy tikpik kun ak, nimbip miñiy kiñiŋ ak aŋgniŋ gispiyn.

²⁴ “Gor mankumb biy gay, tap okok maŋgiysek gay gak ak, nuk biyomb yimb. Semb biyon sek, man biy sek kond mindip. Biynimb gok korip akaŋ, tap gunap gayey, nuk ap tap gayniŋgambay namb kun okok mindonimuŋ rek ma ayip. ²⁵ Nuk chinup gay, aňiŋ band ak yokek, aňiŋ ayiŋ mindpun. Tap chin okok maŋgiysek, nuk nep gayak. Nuk Bi kalrimey kun ak, chin tap tep bap giy, nup ñiŋjun rek ma ayip. ²⁶ Nuk Andam nup nep gayek, Andam nuk pen tik dand amiy apiy gek mey, biynimb keykey okok maŋgiysek mindpun. Gor nuk nep gek mey, biynimb gunap miñmon bap mindiy, mind dand amiy, kisen nuk key aŋgak ñin ak apek, biynimb okok nimb gunap ap tip kun ak dipay.

²⁷ “Gor gek, ñin gunap kosyam mindpun ak, yip gosimb niŋyaŋ aŋgiy gip. Nup gosimb niŋniŋ,

nuk par okok ma mindip; chin yip mindip. ²⁸ Ñin ar nuk ak mey, chin mindpun. Pen bi minim kil tikep nimb key gunap, Gor nup Bapiy chin aŋgak ak, niŋind aŋgak. ²⁹ Pen biynimb gok yenen gol, kamb, tap gok diy, gos kiyk key niŋiy, tap gunap gay aŋgnıŋbay. ³⁰ Wosrey Gor minim nup ak ma niŋyıŋgipay rek, kuyip minim gunap kuŋay ma aŋgak. Pen miňiy biynimb miňmon okok maŋgiysek kuyip aŋgip, ‘Tap gunap aŋgnıŋbim ak kirgiy, tap yerip yerip timey gipim ak kirgiy, yip nep gosimb niŋnimimb aŋgip.’ ³¹ Aŋgip kun ak niŋrep yimb ginjun. Kisen nuk key niŋimb ñin bap apek, binuk yipund giy nep gip ak yokek apiy, biynimb maŋgiysek kor giy, bilokningamb. Chin niŋbun: binuk chinup kor yomb giniŋgamb kun ak, Gor gek kumiy tip ak tikjakak aŋgak.”

³² Pol minim kun ak kun giy aŋgek, biynimb mindeyak gok niŋyıŋ, gunap sik aŋgak; gunap aŋgak, “Ñin gunap minim kun ak tip aŋgenimin, chin niŋjun aŋgak.” ³³ Kun aŋgakniŋ, Pol kuyip kiriŋ amnak.

³⁴ Pen miňmon Atens kun ak, biyn bi gunap, minim nup ak kindik giy, Jiysis nup gosimb niŋyak. Biyn bi kun gok mey, bi bap yimb nup ak Dayoniysiys. Nuk biyomb kanjsol kiyk kun ak nimb bap. Biyn bap yimb nuk Damariys. Pen biynimb bi yikop gunap sek Jiysis nup gosimb niŋyak.

18

Pol Am Miňmon Koriy় Mindek

¹ Pol miñmon Atens kun ak kirgiy, miñmon Koriyn amiy ninjak; ²⁻³ bi Jiwda ber, miñmon Pontas nimb bap ap minderik. Biynuk yimb ak Priysiyla; nuñgumiy yimb ak, Akiwiyla. Biber kun ak, kiyk am mindyiñgipiyr; miñmon Yitaliy, Rom mañ okok. Kiyk kun giy am mindyiñgipiyr ak pen, ñin kun ak biyomb Kilodiyas, Jiwda gunap miñmon Rom biy ma mindeniñgiy aŋgek mey, ap miñmon Atens kun ak minderik. Biber kun ak, kiyk ser korip gayiñgipiyr. Pen Pol kunep, wong kun ak rek giyiñgip ak mey, am kiy yip mindiy, ser gok gayiñgipay.

⁴ Pol nuk pen, Jiwda biynimb, Griyk biynimb mañgiysek niñyaŋ aŋgiy, Jiwda lotiw ñin ak wakninq, nan-gep korip ak amiy, kiy yip minim aŋg amiy apiy giyiñgip.

⁵ Kun gi dand amiy, kisen Salas yip, Timotiy yip miñmon Masedoniya kirgiy aperik, ser giyiñgip wong ak kirgiy, minek minek Jiwda biynimb gok kuyip minim aŋñiraŋgying aŋgyiñgip, “Bi Kiŋ yomb key yimb per kond mindyiñgipun ak mey, Jiysis nep aŋgyiñgip.”

⁶ Kun aŋgek, minim nup ak ma niñiy, nup aŋgiweyak; Gor nup yenen kirpay aŋgiy, chech nuk ak pipal pikying, kuyip aŋgak, “Yand nimbip Gor minim ak aŋñen ma niñbim ak, tap nimbik key. Miñiy nimbip Jiwda biynimb kirgiy, biynimb Jiwda mer gok kuyip aŋñiniñgayn aŋgak.” ⁷ Kun aŋgiy, kuyip kirgiy, bi Jiwda mer bap korip ak amnak. Bi kun ak yimb nuk Taytas Jastas. Nuk Gor nup aŋgninyiñgip. Korip nuk ak mindek; Jiwda nan-gep korip gol siŋak.

⁸ Pen Kriy spas, bi Jiwda nan-gep korip kond mindyiñgip ak; biynimb nuk yip mindeyak gok yip, Pol Jiysis minim aŋgak ak, niñind aŋgip aŋgiy, Jiysis nup gosimb niñiy ñiñg pikyak. Koriyn biynimb gunap kunep, Pol minim aŋgak ak niñiy, Jiysis nup gosimb niñiy, ñiñg pikyak.

⁹ Minek bap, Pol day niňak; Biyomb ak nup aŋgak, “Yand nand yip nep mindpiyn ak mey, ma piriknimin; minim yip ak biynimb gok kuyip monmon aŋgnimin. ¹⁰ Miňmon yomb biy, biynimb yand kuňay yimb nep mindpay; biynimb gunap nip timey giniňgijrek ma ayip aŋgak.” ¹¹ Kun aŋgek, Pol miňmon okok ma amnak; miňmon kun anep mindiy, simiy nokom, takin onep kaŋgol ak, Gor minim ak aŋgñi mindyiñgip.

¹² Pen Rom biynimb gok, biyomb Galiyow nup aŋgey, ap Akaya propsen kond mindek ñin ak; Jiwda biynimb gok, Pol nup niňey miluk yapek, nup dand kor amiy aŋgyak, ¹³ “Bi biy biynimb gok kuyip Gor minim aŋgnispyn aŋgiy, Rom biynimb mer apay minim gok nep kuyip aŋgip aŋgyak.” ¹⁴ Kun aŋgeyak, Pol minim kun ak pen aŋgiyn aŋgakniň, biyomb Galiyow tikjakiy kuyip aŋgak, “Nimb Jiwda biynimb. Bi biy tap timey bap gombikop, minim nimb kor gipim ak niňbinip. ¹⁵ Pen nimb yikop apim, ‘Bi biy yesek aŋgiy aŋgip, ‘Bi Kiň yomb key yimb per kond mindpun ak mey, Jiysis nep aŋgiy,’” nasind sikop minim mer apay ak gunap aŋgiy gip apim’ ak, yand ma niňniňgayn. Ak minim yand mer. Minim kun ak nimbik key aŋgnimimb aŋgak.” ¹⁶ Kun aŋgiy, kuyip aŋg mis yokakniň, ¹⁷ kiyk mis amyiňg, bi

Jiwda nan-gep korip kond mindep, Sosteniys nup kur diy pikyak. Nup kun guyak ak pen; biyomb Galiyow niñiy, minim bap ma aŋgak.

Pol Tip Ak Andkind Antiyok Siyriya Amniyn Aŋgiy Amnak

¹⁸ Pen Pol miñmon Koriyn tapin mindiy, mam ay gok kuyip aŋgak, “Nimbkaw mindem aŋgiy,” Akiwiyla ber yip miñmon Siyriya amnun aŋgiy, siyip diy sañdiyak. Am am miñmon Senkriya apay ak amjakiy, Pol yand Gor nup chingiy nep mindeninqayn aŋgiy minim aŋgaying, jun kas nuk ak tikak.

¹⁹⁻²² Pen kiyk am am miñmon Yipiyses amjakiy, Pol nuk Jiwda nan-gep korip miñgan ak amiy, Jiwda biyimb gok yip, minim aŋg amiy apiy gak. Kun gek, nup aŋgyak, “Nin gunap sek, chin yip biy mindenimin aŋgyak.” Kun aŋgyak ak pen, minim kuyip ak ma diy aŋgak, “Nimb kaw mindem. Gor yip yaw aŋgeninqamb; kisen andkind wininqayn aŋgak.” Kun aŋgiy, Akiwiyla ber kuyip, biyimb kun gok yip aŋgay, nuk siyip diy, am am miñmon Siysariya amjakiy, biyimb Jiysis nup gosimb niñyak gok kuyip, nimb mindpim aŋgiy, tip ak siyip diy, miñmon Antiyok amnak.

²³ Amiy, tapin yep ñin kaw bap mindiy kuyip kirgiy, nuk am Galesiya propens okok sek, Priysiya propens okok sek girangiŋ; biyimb Jiysis nup nind gosimb niñyak gok kuyip, aŋgñirep gek, niñrep guyak.

Binak Apolas Gak Minim Ak

²⁴⁻²⁵ Pen bi Jiwda miñmon Aleksandriya nimb bap, ap Yipiyses mindek. Yimb nuk ak Apolas.

Nuk bi minim angrep yimb giy; Baybol buk day nind tikyak ak niŋrep yimb giy gak ak mey; Jiysis minim ak biynimb okok kuyip yipund giy nep anġak. Minim aŋgak kun ak, Jon bi ŋiŋ pikñemb niŋak rek nep niŋiy aŋgak. Pen nuk Jiysis minim gunap sek niŋrep ma gak. ²⁶ Ŋin kun ak tiky nuk ma pirikiy, Jiwda nan-gep korip ak amiy, Jiysis minim ak monmon yimb aŋgňak. Aŋgňek, Akiwiyla ber niŋiy, nup dand korip kiyk ak amiy, Jiysis minim ma niŋak won gunap, aŋgňirep yimb girik.

²⁷⁻²⁸ Kisen nuk Akaya propens amning gek, Yipiyses biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, tep yimb am kuyip aŋginiŋgamb aŋgiy, Akaya biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip minj bap tikiy aŋgyak, “Bi Gor woŋg gip Apolas amjakek, nup dinimimb aŋgyak.” Kun aŋgey mey, Apolas amjakiy, minj ak yomek, Akaya biynimb Gor kuyip simb niŋiy gos tep ſek, Jiysis nup gosimb niŋyak gok maŋgiysek, Apolas nup diyak. Deyak, nuk pen tip kuyip ak diy, Jiwda biynimb gok kuyip minek minek, Baybol buk minim ar ak aŋgrep giying aŋgak, “Bi Kiŋ yomb key yimb aŋgiy, kond mindpim ak mey, Jiysis nep aŋgak.” Kun giy aŋgrep gek, nup minim bap pen aŋgniŋgiy rek ma ayak. Kun gek, biynimb gok Jiysis nup gosimb niŋiy, mindrep yimb giyak.

19

Pol Yipiyses Taŋgiy Minim Aŋgak

¹ Apolas miňmon Koriyn mindakniŋ, Pol miňmon dum bap paŋind amiy, miňmon Yipiyses

amjakiy, biynimbi Jiysis nup minim niļun aŋgyak gunap mindeyak. ² Kuyip ninjy aŋgak, “Nimb Jiysis nup gosimb niļbik ņin ak, Gor Kawnan kuneplip?”

Aŋgek aŋgyak, “Mer. Gor Kawnan mindip aŋgiy chin ma niļbun aŋgyak.”

³ Aŋgeyak, Pol kuyip aŋgak, “Pen nimb yenē ņiļg pik pik?”

Aŋgek aŋgyak, “Chin Jon aŋgyiļgip minim ak diy, ņiļg piknuak aŋgyak.”

⁴ Kun aŋgeyak aŋgak, “Jon biynimbi gok aŋgek ņiļg pikyīļgipay ak; tap siy tap timey gipun ak, yenē kun gipun aŋgiy niļey mey, kuyip ņiļg pikniļgip. Pen kuyip aŋgyiļgip, ‘Biyomb kisen winiļgamb ak apek, nup gosimb niļnimimb aŋgyiļgip.’ Bi kisen winiļgamb aŋgak kun ak, Jiysis nep aŋgak.”

⁵ Pol kun aŋgek, Jiysis biynimbi nuk yimb mindenjun aŋgiy, tip ak ņiļg pikyak. ⁶ Pol kuyip dinijek, Gor Kawnan nuk ak kuyip yokek, minim yimb keykey aŋgiy, day Gor minim tep ak aŋgñiyak. ⁷ Bi anep wimiļgan ak rek kun guyak.

⁸ Pol takin omiļal nokom, biynimbi Jiwda nan-gep korip wiyak gok yip, Gor biynimbi diy kond mindenļgamb minim ak aŋ ami yapiy gi mindyīļgip. ⁹ Pen biynimbi gunap, minim tep ak ma yimb diy, biynimbi mindeyak namb ak aŋgyak, “Kinjeļ tep amemb apay minim kun ak minim rek ma ayip aŋgyak.” Kun aŋgeyak, Pol biynimbi Jiysis nup gosimb niļyak gok kuyip nep dand Tayrenas sikul korip yomb ak ami y, kuyip minim aŋgñi mindyīļgip. ¹⁰ Kun giy aŋgñi

mindek, simiy omiñal yinek mey, Jiwda biynimb gok diy, Griyk biynimb gok diy, miñmon yomb Esiya mindeyak rek mañgiysek, Jiysis nup minim ak, kun kun giy apay aŋgiy niŋyak.

Siypa Ñinuk Nup Giyak Minim Ak

¹¹ Gor, Pol yip mindakniŋ, nuk tap mageprek key yimb gunap giyinjip. ¹² Biynimb gok tap gek, Pol aŋgsiyip chech band nup gok dam, mumbwak ar kiyk gok ay, jak amyiŋgipay. Kichekiy tap gok ambaŋ ayiŋgip gok kunep mis amyiŋgipay.

¹³ Jiwda bi kunj tap gok giyinj, kichekiy tap gok aŋgyokpun aŋgiy girangiŋgipay gok, Pol gak rek niŋiy chin kunep gun aŋgiy, kichekiy gok kuyip aŋgyak, “Jiysis Biyomb Pol per aŋgninjimb ak mindip rek, mis amnoŋ aŋgyak.” ¹⁴⁻¹⁶ Pen bi Gor nup simboŋgep yomb Siypa, ñinuk onep ar ak mindeyak. Kiyk kunep kichekiy tap gok aŋgyokun aŋgiy aŋgeyak, kichekiy biynimb ambaŋ ayak gok pen aŋgyak, “Jiysis yip, Pol yip kuyip niŋbun ak pen, nimbi an?” Kun aŋgiy, bi kun gok kuyip talakiy, tapin nep pikiy, chech kuyip gok tuŋgralikyokey, daynep mindiy, korip kun ak kirgiy pirik amniyak.

¹⁷ Pen minim kun ak, Jiwda biynimb, Griyk biynimb, miñmon Yipiyses mindeyak gok mañgiysek niŋiy pirikiy, Jiysis yimb nup ak tapin nep dand aranyak. ¹⁸ Jiysis biynimb nuk mindeyak gok, gunap ap nan-giy, kunj tap yerip timey giyak gok, miseŋ aŋgyak. ¹⁹ Kunj tap gok giy, buk tik ayiŋgipay gok, biynimb niŋmindyakniŋ, mon pik daŋgiyey yinak. Buk tap kun gok, maniy tawep namb ak ñin paŋgey,

piyptiy tawsin (50,000) rek amnak. ²⁰ Pen miñmon Yipiyses kun geyak, Biyomb minim nuk ak yomb yimb gak.

Yipiyses Biynimb Kilpul Añgyak

²¹ Pen kun giy, kisen Gor Kawnan ak Pol nup gos ñek añgak, "Yand Masedoniya amiy, Akaya amiy, Jerusalem amniñgayn. Amiy, miñmon Rom kuneñ amniñgayn añgak." ²² Kun añgiy, bi nup kond minderik, Timotiy yip, Yirastas yip kuyip añgyokek, miñmon Masedoniya amerik; nuk miñmon Yipiyses takiy ñin kaw bap mindek.

²³ Ñin namb kun ak, Yipiyses biynimb yikop gunap, Jiysis nep mey; Gor yip jimñiy min-dep kinjeñram ak mindip añgeyak, kiy yip pen-pen gining rek giyak. ²⁴ Bi bap, yimb nuk Demetriyas ak, bi gunap yip, tap gol rek ak diy, tap yesek añgniñyinqipay korip achimb kil-rimey gunap gayey, biynimb gunap ap taw dam ay, biyn yomb chin Atemis nup añgniñjep korip ak añgiy, añgniñyinqipay. Bi kun gok woñg kun ak giy, maniy yomb yimb diyingipay rek, ²⁵ Demetriyas nuk bi nup woñg giyak gok sek, bi woñg kiyk giyinqipay kun ak rek giyak gok sek añgek, ap nan-geyak añgak, "Nimb niñbim; chin woñg nokom kun biy giy mey, maniy yomb yimb dipun. ²⁶ Pen Pol apiy, biynimb gok kuyip yesek añgiy añgip, 'Ñin mañgiy diy tap gipay gok, tap añgniñjep mer añgip.' Kun añgamb, Yipiyses biynimb gok diy, Esiya propens biynimb okok diy mañgiysek niñsipay. ²⁷ Pol minim nuk ak añgek, tap gon tawyingipay ak, miñiy ma tawpay. Pen ar kun anep ma aspiyn; biyn yomb chin Atemis nup

aŋgniŋbun ak kirgiy, korip yomb nup aŋgniŋbay ak kirgiy gispay aŋgiy aspiyn. Biynimb akniy nep nup ma kirpay, biynimb okok kunep nup kirginiŋ gispay aŋgak.”

²⁸⁻²⁹ Demetriyas kun aŋgek, bi kun gok niŋiy, biyn yomb chin aŋgniŋbun ak nep aŋgiy, meŋ minjan dand araniy aŋ amiy apiy giyaknij, biynimb dawin yomb kun animb kuŋaynep apiy, Pol binup omiŋal ak kuyip, lipiŋ dand minim aŋgep tip ak amniyak. Binuk omiŋal kun ak, nuk yip Masedoniya nimb ap minderik. Yimb kiymiŋay ak, Gaya yip, Ariystakas yip. ³⁰ Pol pen, biynimb ap nan-giy, minim aŋgeyak namb ak amniy aŋgek, bi Jiysis nup gosimb niŋyak gok nup mer aŋgyak. ³¹ Gapman biyomb gunap, Pol nup buŋgiy kiyk ak mey, nup minim yokiy aŋgyak, “Biynimb ap nan-giy, minim aspay namb ak ma amnimin aŋgyak.”

³² Pen biynimb kuŋaynep ap nan-giy, minim yomb aŋgiy, minim keykey yimb nep aŋgyak. Kiyk minim kiňiŋ niŋiy aspun ak aŋgiy ma niŋyak; monmon nep aŋgyak.

³³ Bi Jiwda gunap, bi chin Aleksanda, kuyip aŋgrep giniŋgamb aŋgiy, nup biynimb namb ak yokeyak, nuk kuyip ŋin tung milich giy, minim aŋgniŋ gaknij, ³⁴ kiyk niŋyak; nuk Jiwda nimb ak mey, meŋ minjan dand araniy aŋgak, “Atemis nep mey, biyn yomb chin aŋgiy,” tapin nep aŋ mindeyak.

³⁵ Kun giy aŋ mindey mindey; bi ŋiwlkil tikep yomb kiyk ak tikjakiy kuyip aŋgak, “Kapkap mindem aŋgak.” Kun aŋgek, kapkap mindyaknij

aŋgak, “Yipiyses biynimbi. Miñmon chin biy, biy yomb Atemis kamb nuk gap rek, semb biyon nimbi jiw owak ak diy, korip gayrep giy aŋgnıňbun ak; an ma ninjimb aŋgiy, kilpul yomb ak aspim? ³⁶ Minim kun ak, biynimbi maŋgiysek niŋbay nen: kirgim.

³⁷ “Pen bi dand opim omiňal biy, biy yomb Atemis nup aŋgnıňbun ak, nup ma aŋgjiwiy, korip nup aŋgnıňbun tap gunap siy ma dipiyr ak pen; kuyip dand opim. ³⁸ Kun ak Demetriyas akaň, binuk gunap minim mindek kor giniňg, biyomb gok mindpay ak mey, kor giniňgiy. ³⁹ Pen minim miker gunap mindonimuň, ap nan-gipun ñin ak nep aŋgnimimb. ⁴⁰ Chin miňiy ap nan-giy kilpul aspun ak, minim kiňiň bap mindek ma aspun. Gapman biyomb yimb bap, yenen ap nan-giy minim aspim aŋgek, pen minim bap aŋgjun rek ma ayip aŋgak.” ⁴¹ Nuk kun aŋgiy, kuyip aŋgyokek, keykey amniyak.

20

Pol Miñmon Masedoniya Amiy, Miñmon Griyk Amnak

¹ Pen biynimbi gok minim yomb aŋg mindiy keykey amniyakniň, Pol biynimbi Jiysis nup gosimb niňyak gok kuyip suk aŋgek apeyak; Gor minim gunap aŋgnirep yimb giy, kuyip kirgiy, nuk miñmon Masedoniya amnak. ² Amiy, kun okok taŋgying, biynimbi Jiysis nup gosimb niňyak gok kuyip, Jiysis minim ak aŋgňi dam dam, miñmon Griyk amjakak. ³ Amjakiy, takin omiňal nokom kun ak mindiy, kisen siyip diy, Siyriya

amniyn aŋgak ak pen; nuk minim bap niŋak; Jiwda kay nup pik ayning geyak. Minim kun ak ninjy, lum ar nep andkind Masedoniya amniyn aŋgiy niŋak.

4-5 Pen Pol binuk yip taŋgeyak gok mey Timotiy; Piras ñinuk Sopata miňmon Beriya nimb; Ariystakas yip, Sekundas yip Tesalonayka nimb; Gayas Debiy nimb; Tikiykas yip, Tropiymas yip Esiya nimb. Bi kun gok, Pol yip ap ap miňmon Piylipay apiy, kiyk nind miňmon Trowas amiy, chinup kond mindeyak. **6** Jiwda ñin yomb biret yiys sek ma ñimbun ñin ak mindon pandikaknij, kisen siyip diy, ñin onep mamind ak namb kiniy, miňmon Trowas amjaknuk. Amiy, wiyk nokom bap kun okok mindonuk.

Yiwraya Nup Gek Tip Tikjakak

7-8 Wiyk mindonuk kun ak, Sarirey duŋgep won ak, biret wayn ñiŋniŋ am korip ar biyon nan-giy, Pol toy amniŋgayn aŋgiy, minim aŋgaknij, niŋmindonuk. Kun giy niŋmindon mindon, kisyim apek, lam daŋgiy ay niŋmindonuk. **9** Pen bi paranj bap, wiyndiw ar ak bisgiy, Pol minim aŋgaknij, niŋmindek. Yimb nuk ak Yiwtiykas. Nuk kun giy niŋmind mind, wisin kalrimey yimb apek, wisin juk juk gi gi, biyon nimb gindam man biyan pikek, am biyan diy niŋyak: pisnep kumiý mindek. **10** Pol nuk pen biyan amiy, nup namb namb diy aŋgak, “Gos kuŋay ma niŋnimimb; nuk kim mindip aŋgak.” **11** Kun aŋgiy, tip biyon amiy, biret gunap tipaŋ jimniy ñimbiy, Pol tip ak minim aŋ mindek mindek, miňmon yapiy, pumb owaknij

amnak. ¹² Pen bi paranj apyap pikak anup, dand korip amiy, miñmiñ yimb guyak.

Pol Trowas Kirgiy Miletas Amnak

¹³ Pol chinup aŋgak, “Nimb siyip diy miñmon Asos amenimimb; yand man ar apiy, siyip dininggañ miñmon kun ak aŋgak.” ¹⁴ Kun aŋgek, chin siyip diy am Asos amiy, Pol nup kun ak diy, miñmon Mitiliyniy amninuk. ¹⁵⁻¹⁶ Minek Mitiliyniy kirgiy, miñmon Chiyos maŋ ak amjaknuk. Minek ak, miñmon Samos amjakiy, Pol nuk gos bap ninjak: Yipiyses amiy, sayn nep girangi, Pendiykos ñin ak, Jerusalem ma ninjun rek ayek mey, Yipiyses silgiy, Miletas amninuk.

Pol Yipiyses Biynimb Kuyip Aŋgak Pisnep Amjipiyn Aŋgak

¹⁷ Miletas amiy, Pol minim yokek Yipiyses amek, Jiysis biynimb nuk gok kuyip kond mindeyak bi gok kuyip aŋgak, “Mindpiyn biy winiŋgiy aŋgak.”

¹⁸ Kun aŋgek, apeyak aŋgak, “Nind propens nimbip biy mawep ñin ak apiy, nimb yip mindiy, mind dand amiy, yerip yerip giyinгиpiyn ak niňbim. ¹⁹ Yimb yand ma dand araninik; Krays nup wong ak giňnikniň, Jiwda biynimb yip timey gining geyak, yip simb gek, siy aŋgying, minim aŋgňinik. ²⁰ Pen yand korip nimbip okok akan, nan-gipim tip okok amiy, minim tep nup bap weygiy ma aŋgňinik; mangiysek nep aŋgňinik. ²¹ Nimbip Jiwda biynimb gok diy, Jiwda biynimb mer gok diy, aŋgrep guy aŋgnik, ‘Tap timey gipim

ak kirgiy, Gor aŋgip minim ak diy, Jiysis nup gosimb niŋnimimb aŋgnik.’

²² “Pen miňiy niŋim! Gor Kawnan ak, yip miň rek ay, dand Jerusalem amjap ak; yip yerip rek giniŋgamb ak ma niŋbiyn. ²³ Pen yand niŋbiyn: miňmon gok miňmon gok amjaken; Gor Kawnan ak yip aŋgip, “Nand Jerusalem amey, nip kalambis ayey, kosyam yimb mindenŋgamban aŋgip.” ²⁴ Pen ak minim ma mindip. Yand keynep mindrep giyn aŋgiy gos ak ma niŋbiyn. Yip pikniŋgambay aŋgiy, ma pirikpiyn. Biyomb Jiysis, wong yip aŋgak ak nep gosimb niŋbiyn ak mey, Gor chinup simb niŋiy dip minim tep ak, aŋgyiŋ nep mindenŋgayn.

²⁵ “Pen niŋim. Nimb biynimib akay akay, Gor biynimib diy kond mindenŋgamb aŋgen niŋbim gok, yip tip ak ma niŋniŋgambim. ²⁶ Miňiy amniŋ mey, nimbiп misen aspiyn. Biynimib Gor minim ma niŋiy yiwrur yomb dininŋgambay gok; tap kiyk key. Yand yip mer. ²⁷ Yand Gor minim bap ma aŋgñimbiyn mer; mangiysek yimb nimbiп aŋgñimbiyn. ²⁸ Nimb key niŋrep giy, biynimib Gor Kawnan aŋgek kond mindpim gok kuyip, niŋrep giy ginimimb. Bi kanj siypsiyp mokep gok, kanj kiyk gok kond mindrep gipay rek, nimb biynimib Jiysis nup gosimb niŋbay gok kuyip, kond mindrep ginimimb. Gor chinup simb niŋiy, Ņinuk nup yokek ap chinup aŋgiy kumak ak, sakiy ma ginimimb. Niŋmindiy, biynimib nup ker mindpay gok kuyip kond mindenimimb. ²⁹ Yand niŋbiyn. Yand amen, kayn sakiy gok apiy, kanj siypsiyp nimb mokpim gok gunap

siw ñiñningambay. ³⁰ Biynimb gunap pen tik-jakiy, minim yesek yesek aŋgiy, biynimb Jiysis nup gosimb niñbay gunap kuyip, lipiŋ dand kind kiyk okok amniñgambay. ³¹ Pen yand simiy omiŋal nokom, miñmon nimbip Yipiyses mindiy, pumbnamb kisyimken, simb gakniŋ, siy aŋgyiŋ nimbip maŋgiysek aŋgñirep ginik. Minim aŋgñinik kun ak sakiy ma ginimimb; niñy়ing nep mindenimimb.

³² “Yand nimbip Gor ñin ar ak ay amjipiyn. Nuk nimb yip mindenigamb. Minim tep nup ak niñep mindiy mey; biynimb sun-tep nuk gunap yip mindrep giniñgambim.

³³ “Nimb yip mindenik ñin ak, biynimb gunap, chech maniy tap kuyip gok asimb ma aŋgnik. ³⁴ Ñin maŋgiy yand ak keynep woŋ giy, bi yip tangyingipun gok yip, tap ñimbyiŋipun. ³⁵ Pen gipiyn kun ak rek nimb kuneŋ giy, biynimb simbgeprek gok kuyip direp ginimimb. Biyomb chin Jiysis, minim aŋgak ak niñbim. Nuk aŋgak, ‘Bi gunap nimbip tap ñeniñgambay, nimbip tep giniñgamb ak pen; nimb biynimb gunap kuyip tap ñiniñgambim ak, nimbip tep yimb giniñgamb aŋgak.’”

³⁶ Pol minim kun ak aŋgjiwiy, biyomb Yipiyses nimb kun gok yip koŋgi yimi, Gor nup aŋgniŋyak. ³⁷⁻³⁸ Pen Pol bi kun gok kuyip, kisen jomluk yip ak ma niñniñgambim aŋgek, nup am kaykol giy, siy aŋgiy, kuyip simb gakniŋ, nup namb ay dam siyip miňgan ak yokiyak.

Pol Siyip Diy Jerusalem Amniñg Sañdak

¹ Pen chin Yipiyses biynimb kuyip, nimb mindem aŋgiy sañdinuk. Yŋgen ak aprep gek, yipund giy nep am am, Kos amninuk. Pen minek Kos kirgiy, Rowdes amiy, Patara amninuk. ² Amiy niŋnuk; siyip bap Piniysiya amniñg gek mey, chin siyip kun ak diy sañdinuk. ³ Am am, Saypras ñin aŋind kind okok ken mindakniŋ, niŋyiŋ am am, Siyriya niŋnuk. Tap kakaw gok, Siyriya yisik yokniŋ mey, am sua ginuk Taya. ⁴ Taya sua giy, am biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip piyow niŋiy, kiy yip wiyk nokom bap mindonuk. Pen Gor Kawnan ak biynimb kun gok kuyip gos ñek, Pol nup aŋgyak, “Jerusalem amniñg gispan ak ma amnimin aŋgyak.” ⁵ Pen siyip ak tap kakaw yisik yokdey, amjipun aŋgon, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak kun gok, biyn ñapan kiyk gok maŋgiysek, chinup dam ñiŋ gol ak yokey, kiy yip koŋgim yimi, Gor nup aŋgnıŋnuk. Pen chin penpen ñin piksakiy, ⁶ am siyip ak dinukniŋ, kiyk andkind korip amniyak.

Aŋgabas Pol Nup Kun Kun Giningambay Aŋgak

⁷ Pen chin siyip diy Taya kirgiy, am sua ginuk: Tolemeys. Sua giy, biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok kuyip aŋgnuk, “Nimb mind-pim aŋgnuk.” Kun aŋgiy, ñin bap kiy yip kun ak mindonuk. ⁸ Minek ak kuyip kirgiy, am Siysariya amjakiy, Piyliyp korip ak amninuk. Nuk bi yipen-jiliys bap. Nup mey, nind Jerusalem mindek, bi onep kaŋgol ak yip aŋgayeyak, keňmaŋgiy bilok niŋgiŋipay. ⁹ Pen bi Piyliyp kun ak, panuk onep tingawip ak Gor minim aŋgyiŋgipay. Pañ kun

gok kiyk bi ma diyak. ¹⁰⁻¹¹ Chin Piyliyp yip mindonuk ñin namb kun ak, bi Gor minim aŋgep An̄gabas; miñmon Jiwdiya nimb ak apiy, Pol ler nup ak diy, ñin tomb nuk gok tiwninqrimbikiy aŋgak, “Gor Kawnan ak aŋgip, ‘Bi ler nop kun biy nup, Jerusalem amek, Jiwda biyimb nup tiwninqrimbikiy, dam Rom biyomb gok kuyip ñiniŋgambay aŋgip aŋgak.’” ¹² Kun aŋgek, chin man̄giysek minim kun ak ninjy, Pol nup aŋgnuk, “Jerusalem ma amnimin aŋgnuk.”

¹³ Aŋgonuk, nuk pen aŋgak, “Yip yenen simb niŋiy siy aŋgem, yip simb gisap. Yand Jerusalem amiy, Jiysis minim ak aŋgniŋgayn. Yip kalam-bis ayniŋgambay akaŋ, pik ayniŋgambay ak, ma piriksiyiyn. Monmon am aŋgniŋgayn aŋgak.”

¹⁴ Pen chin Pol nup kun giy aŋ mer ninjy aŋgnuk, “Bapiy Gor key niŋimb rek giniŋgamb aŋgnuk.”

Jerusalem Biyimb Pol Nup Aŋgjwyak

¹⁵⁻¹⁶ Pen chin kun giy Siysariya mindiy, Jerusalem amniŋ, tap chin gok moka giy, biyimb Jiysis nup gosimb niŋyak miñmon kun okok nimb gunap poŋind, Jerusalem amonuk; chinup dam Nason korip ak ayey kininuk. Bi Nason kun ak, miñmon Saypras nimb. Nuk Jiysis nup nind nep gosimb niŋyak. ¹⁷ Biyimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok man̄giysek, chinup niŋey tep gak.

¹⁸ Minek minim aŋgniŋg; biyomb Jiysis biyimb nuk gok kuyip kond mindyiŋgip Jemis nup niŋniŋ amiy niŋnuk: nuk bi woŋj jimniy gep gunap yip, ap nan-giy mindeyak. ¹⁹ Pen chin

amjakiy, Pol kuyip, nimb mindpim aŋgak. Pol pen, Gor nup kond mindaknij, Jiwda biynimb mer miñmon okok taŋgiy, tap yerip yerip gak ak, biyomb kun gok kuyip kesim diñak. ²⁰ Kiyk minim kun ak niŋiy, Gor nup tep aŋgiy, Pol nup aŋgyak, “Mam. Nand niŋban: Jiwda biynimb tawsin kuŋaynep, Jiysis nup gosimb niŋbay ak pen, kilis timey giy apay, ‘Chin Jiwda gok, Jiwda biynimb giyingipay ar ak nep ginjun apay.’ ²¹ Kun gipay rek, Jiwda biynimb okok nimb gunap, Jerusalem biy apiy, niŋrep ma giy apay, ‘Pol nuk, Gor minim Mosis wosrey aŋgiy tikak ak kirgiy, chin Jiwda gipun gipun ar ak kirgiy, Jiwda biynimb miñmon paryomb okok mindpay gok kuyip aŋgiþ, “Ñi nimb gok kumbak ma tiknimimb aŋgiþ” apay.’

²² “Kiyk minim niŋrep ma giy, nip apay kun ak, chin yerginjun? Nand Jerusalem biy opan rek, biynimb kun gok nip niŋiy, minim yomb aŋgniŋgambay. ²³⁻²⁴ Kun ak bi chin omiŋal omiŋal, chin Jiwda gipun miñ ar ak kindik giy, Gor nup minim bap niŋind yimb aspun aŋgyak ak mey, Gor nup tap pik daŋgiy simboŋ ñiniŋgispay rek; nand am ñin onep ar ak kiy yip ñiŋg pik tep giy, tap Gor nup simboŋ ñiniŋgambay gok taw ñenimin simboŋ ñiy mey, jun kas kiyk ak tikniŋgambay. Kun geniŋgamban mey, biynimb maŋgiysek nip minim aŋgyak kun ak, yesek nep aŋgyak ak niŋniŋgambay. Nand Jiwda nimb ak mey, chin Jiwda gipun rek nep gipan aŋgniŋgambay. ²⁵ Pen biynimb Jiwda mer Jiysis nup gosimb niŋbay gok kuyip, minj tikyokiy

aŋgnuk:

‘Jiwda kay gipay gipay rek gun aŋgiy, kosyam giniŋgambim. Kun ak tap gunap nep ginimimb. Biynimb gunap tap yesek okok simboŋgying, kimin kanj pikeniŋgiy, nimb ma ŋiŋnimimb. Kimin kanj tap gok likaň sek ma ŋiŋnimimb. Kun ak kimin, kanj tap gok kuŋam tuŋgwikekey kumek, likaň sek mindenŋgamb rek ma ŋiŋnimimb. Biy siy bi siy ma ginimimb aŋgiy,’ minj tiknuk aŋgyak.’

²⁶ Kun aŋgeyak, Pol minim kuyip ak diy; minek, bi omiŋal omiŋal tap simboŋ ŋining giyak kun gok yip, ŋiŋg pik tep giy; Gor aŋgnijep korip ak amniyak. Amiy, Pol bi mindenayak gok kuyip aŋgak, “Chin ŋin onep kaŋgol ak mindiy, ŋin ar ak, Gor nup tap ŋiŋemb gunap keykey dand apiy, nup simboŋ ŋiniŋgambun aŋgak.”

Jiwda Biynimb Pol Nup Chichiy Diyak

²⁷⁻²⁸ Kun aŋgiy, ŋiŋg pik mindyaknij, ar ŋin ak maŋ owaknij, Jiwda biynimb Esiya mindiy wiyak gunap ninyak: Pol Gor aŋgnijep korip miŋgan ak minden. Niŋiy, nup chichiy diy, meŋg miŋgan dand araniy aŋgyak, “Chin Yisrel biynimb mangiysek tikjakiy, bi timey gip biy di mindenjun. Miňmon okok taŋgiy, per timey nep gip bi ak mey biy. Chin Jiwda biynimb gipun ar ak timey aŋgiy, Mosis aŋgiy tikak minim ak timey aŋgiy, Gor aŋgnijep korip biy aŋgjiwy gip. Jiwda biynimb mer Gor aŋgnijep korip miŋgan biy ma dand owepl gok kuyip, monmon dand wip aŋgyak.” ²⁹ Kiyk minim aŋgyak kun ak, gos nep niŋiy aŋgyak. Pol yikop Tropiymas yip,

Gor aŋgnijep korip manj okok taŋgek niŋiy mey aŋgyak, “Pol binak Tropiymas miňmon Yipiyses nimb ak yip, Gor aŋgnijep korip miňgan ak amimb aŋgyak.”

³⁰ Kun aŋgey, minim kun ak biynimb okok maŋgiysek ninjy, ap Pol nup di mis biyaŋ yokiy, kinjeŋ ak giňiyak. ³¹⁻³² Giňiy, kilpul yomb aŋyinj, Pol nup pisnep pikayniŋ rek giyak. Pen giyak minim kun ak, amiybi yomb yimb mindek ak amek, nuk binuk kuŋaynep pojind kasek apchakeyak ninjy, Pol nup pikayniŋ geyak ak kirgiyak. ³³ Amiybi yomb kun ak apiy, Pol nup chichiy diy, binuk gok kuyip aŋgak “Nup sen ominjal ayňinimimb aŋgak.”

Aŋgek, aŋgak rek geyak, biynimb mindeyak gok kuyip aŋgak, “Nuk tap yergamb nup kun gispim?”

³⁴ Aŋgek, kiyk minim keykey aŋgey, kilpul yomb yimb gak. Kun gek amiybi yomb ak, binuk gok kuyip aŋgek, Pol nup dand korip yomb kiyk ak amniŋ; ³⁵ dand korip kinjenrumb gol siňak amjakyakniŋ, biynimb kuŋaynep kisen giy, Pol nup timey giniŋ nep giyak. Kun giyak rek, amiybi gok nup di wanjrem ar ak ay, dand amniyak. ³⁶ Pen biynimb kun gok, Pol nup aŋgyak, “Nup pisnep pikayim! Nup pisnep pikayim aŋgyak.” ³⁷ Kun aŋgyak ak pen; amiybi gok Pol nup dand korip miňgan biyaŋ amniŋ giyakniŋ, nuk Griyk minim aŋgiy, amiybi yomb yimb anup aŋgak, “Yand minim nip bap aŋgnim akaŋ?” Aŋgek, amiybi yomb yimb ak aŋgak, “Nand Griyk minim niňban sek? ³⁸ Yand aŋgnijbiyn-eŋ, nand

mey, bi Yijip nimb; bi penpen gipay kuñay yimb diy, dam miñmon nep okok, weygey mindeyak bi anep aŋgnı̄nbiyn. Pen nand Griyk minim ak aspan aŋgak.”

³⁹ Aŋgek, Pol aŋgak, “Yand bi Jiwda bap. Yip tikyak, miñmon yomb Tasas Siyliysiya propens. Pen yip yaw aŋgenimin, yand biynimb guniy kuyip minim aŋgnim aŋgak.” ⁴⁰ Aŋgek, amiybi yomb yimb ak, yaw kun ginimin aŋgek, Pol korip ak yirar rek giy tawind tapay ar ak taw mindiy, ñin dand aranek, biynimb gok minim ma aŋgyakniŋ; nuk Hiybriw minim aŋgiy kuyip minim aŋgñak.

22

¹ Pol nuk kuyip kun giy, Hiybriw minim aŋgiy aŋgak, “Bapiy sikop diy, mam sikop diy, nimb minim aŋgnı̄n gispiyn ak niñmindenimimb aŋgak.” ² Kun aŋgek, minim minim aŋgiy mer, kapkap yimb mindyakniŋ, ³ kuyip aŋgak, “Yand Jiwda nimb ak pen, yip tikyak miñmon yomb Tasas Siyliysiya propens. Pen yand ap Jerusalem biy, tiysa Gameliyel yip mindiy, yomb ginik ak mey, apis basind sikop yerip yerip aŋgyak minim ak maŋgiysek, yip aŋgñek niñnik. Kun ak, nimb Gor nup direp gun aŋgiy, kilrimey nep gipim rek, yand kunep giyin̄gipiyn. ⁴ Biynimb Jiysis nup gosimb niňyak gok kuyip, timey yimb giyin̄gipiyn. Kuyip pik ayin aŋgiy, biynimb gok monmon miñ ay, dand kalambis amyin̄gipiyn.

⁵ “Giyin̄gipiyn kun ak, biyomb Gor nup simbongep gok sek, bi kanjsol gok sek aŋgnı̄nem, kiyk yesek aŋgip ma aŋgnı̄ngambay; ninjind aŋgip

aŋgniŋgambay. Biyomb kun gok, yand Damaskas amniŋ genik, yip minj gunap tikňiyak. Minj kun ak tikiy aŋgyak, ‘Pol nup kondenimimb; nuk Damaskas biynimb Jiysis nup gosimb niŋbəy gok kuyip miň ay, dand Jerusalem biy winimuŋ aŋgyak.’ Pen yand minj kun ak diy kuyip miň ay, dand Jerusalem apen, gos niŋniŋgambay aŋgnik.

Pol Jiysis Nup Gosimb Niŋak Kesim

⁶ “Pen yand minj kun gok bi gunap yip dand am am, pumbnamb yoŋ won ak, Damaskas maŋ maŋ ginukniŋ, melik yomb ak, semb ar biyoŋ nimb aňiňak rek diy owak. ⁷ Kun gek, yand apyap piknikniŋ, minim bap yip aŋgak, ‘Sol! Sol! Yip yenen per timey gipan?’

⁸ “Aŋgek, yand aŋgnik, ‘Biyomb! Nand an?’

“Aŋgenik, ‘Yand bi Jiysis Nasaret nimb: yip per timey gipan anep aŋgak.’

⁹ “Bi yand yip amonuk gok, melik yomb ak niŋyak ak pen; minim maŋgiy ak ma niŋyak.
¹⁰ Yand pen aŋgnik, ‘Biyomb. Yerginim?’

“Aŋgenik, yip aŋgak, ‘Tikjakiy, Damaskas amiy, Gor nup yerer giniŋgamban ak, niŋ aŋgniŋgambay aŋgak.’ ¹¹ Melik kun ak, yomb yimb giy, windin yip ak pisnep koy gek, niŋnim rek ma ayak. Kun gek, bi yand yip amninuk gok, yip ŋin kind ak diy, dand Damaskas amniyak.

¹² “Pen Damaskas bi bap mindek. Yimb nuk ak Ananayas. Nuk Gor minim ak niŋrep giy, minim chin yerip yerip mindip ak niŋrep yimb giy gak. Bi kun anup, Jiwda biynimb Damaskas mindeyak gok, maŋgiysek aŋgyak, ‘Ak bi tep yimb aŋgyak.’ ¹³ Pen nuk, yand mindenik maŋ siŋak

apiy aŋgak, ‘Mam Pol, windin tip niŋan aŋgak.’ Kun aŋgakniŋ, windin yip koy gak ak, pisnep sunj ayakniŋ, nup niŋnik. ¹⁴ Yip aŋgak, ‘Gor Biyomb, basind apis sikop aŋgninijengipay ak, nip diy woŋ nuk ak ayning gisap ak mey, Ņinuk Krays nup misen niŋiy, minim nuk ak misen niŋiy gipan. ¹⁵ Nip yerer gamb niŋban kun ak, biynimb gok kuyip aŋgninijengamban. ¹⁶ Kun ak ma kond mindenimin; tikjakiy Gor nup aŋgninij, niŋ pikenijgamban; timey gipan gach ak, Gor wiwyokniŋgamb aŋgak.’

Jiwda Mer Okok Kuyip Aŋgninimin Aŋgak

¹⁷ “Kun aŋgek, aŋgak rek nep ginik. Kisen miňmon Jerusalem biy apiy, Gor aŋgninjep korip ak amiy, Gor nup aŋgninj mindiy, day niŋnik ak: ¹⁸ Jiysis yip aŋgak, ‘Kasek Jerusalem kirgiy, miňmon key okok amnimin. Biynimb guniy minim tep yip ak aŋgenijgamban, ma niŋniŋgambay aŋgak.’

¹⁹ “Kun aŋgek, yand aŋgnik, ‘Biyomb. Kiyk key yip niŋbay; yand nind nan-gep korip okok amiy, biynimb nip gosimb niŋyak gok kuyip kalambis ay, takiy nep pikyingipiyn. ²⁰ Pen ňin bap, bi minim tep nip aŋgep Stiypin nup pikayakniŋ, panj aŋgiy, bi nup pikeyak gok chech kiyk tuŋgasik ayak gok kond mindenik aŋgnik.’ ²¹ Kun aŋgenik, Biyomb ak yip aŋgak, ‘Yand nip aŋgyoken, am Jiwda mer gok kuyip, minim aŋgninijgamban aŋgak.’”

Amiybi Yomb Ak Pol Nup Kond Mindek

22 Jiwda biynimb, Pol minim aŋgak ak niŋmind dand amiy, minim kun ak aŋgek niŋiy, kiyk minim yomb yimb aŋgiy aŋgyak, “Bi kun ak rek ma mindenimuŋ; nuk Gor nup aŋgiwsap rek, nup pisnep pikayep aŋgyak.”

23 Kun aŋgiŋ, chech yomb kiyk gok tuŋgasik yokiy, silkul gok yiprunj dingey aranak. **24** Kun geyak, amiybi yomb yimb ak, binuk gunap kuyip aŋgak, “Nup dand korip miŋan amiy, pikenimimb, biynimb guniy yenen nup minim yomb aspay kiňiŋ ak, nimbiŋ aŋgnimuŋ aŋgak.”

25 Kun aŋgek, nup pikniŋ, dand amiy miň tiwniŋ ayak. Pen Pol amiybi yomb yep maŋ kun siŋak jak mindek anup aŋgak, “Chin Rom biynimb low bap kun giy mindip? Bi Rom nimb yipund giy gok kuyip kor ma giy, monmon pikpay sek?”

26 Pol kun aŋgek, amiybi yomb kun ak, amiybi yomb yimb anup aŋgak, “Nand yerginiŋ gispan? Bi kun ak nuk Rom yipund giy aŋgak.”

27 Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak apiy, Pol nup aŋgak, “Nand Rom nimb yipund giy akan, yip aŋgey niŋiŋ?”

Aŋgek, Pol aŋgak, “Yaw. Yand Rom nimb yipund giy aŋgak.”

28 Aŋgek, amiybi yomb yimb ak aŋgak, “Yand maniy yomb yimb ak yokiy mey, Rom bi mindpiyn aŋgak.”

Aŋgek, Pol pen aŋgak, “Rom kay yip tikyak ak mey, yand Rom bi mindpiyn aŋgak.”

29 Kun angek, bi nup miñ ayak gok pirikyak. Amiybi yomb yimb ak, bi biy Rom nimb ak pen; nup miñ aypiyn aŋgiy, kunep pirikak.

30 Minek pen, amiybi yomb yimb ak, Jiwda kay Pol nup minim yerip aspay ak niŋrep giyn aŋgiy, Gor nup simboŋgep yomb gok sek, bi Jiwda kanjsol gok sek maŋgiysek, suk angek ap nan-geyak, angek Pol nup am wisik dand apiy, mindeyak maŋ siŋak ayak.

23

Pol Jiwda Kanjsol Gok Kuyip Minim Aŋgak

1 Pol nup kun giy wisik dap ayeyak; nuk Jiwda kanjsol kun gok kuyip niŋmindyiŋ aŋgak, “Mam sikop. Yand Gor aŋgip rek per gipiyn ak mey, gospar aying ma mindpiyn aŋgak.”

2 Kun angek, Ananayas Gor nup simboŋgep biyomb yimb ak, bi maŋ siŋak mindeyak gok kuyip aŋgak, “Minim yesek aŋgip joŋimb band, ak piktopil gim aŋgak.”

3 Kun angek, nup pikeyak, Pol nuk biyomb kun anup aŋgak, “Biynimb gok nip niŋey, bi tep rek mindpan ak pen; gos timund nak ak, timey yimb niŋban. Kun gipan kun ak, Gor nip pen pikniŋgamb. Chin Jiwda gipun rek niŋiy, yip kor gipan ak pen; Jiwda gipun ar ak kirgiy, ‘Nup monmon pikim apan’ aŋgak.”

4 Pol kun angek, bi maŋ siŋak mindeyak kun gok aŋgyak, “Gor nup simboŋgep biyomb yimb anup aŋgiwsipan?”

5 Aŋgey, Pol aŋgak, “Mam sikop. Nuk Gor nup simboŋgep biyomb yimb aŋgiy ma niŋbiyn.

Baybol buk ak tikiy aŋgyak, ‘Biyomb nimb gok kuyip ma aŋgjiwnimimb aŋgyak.’ ”

6-8 Won kun ak Pol niŋak; bi kanjsol mindeyak kun gok, gunap Sanjiwsiy biynimb niŋbay rek niŋyak, gunap Peresiya biynimb niŋbay rek niŋyak. Bi Sanjiwsiy gok gos kiyk ak ninjy aŋgyiŋgipay, “Enjol gok ma mindpay. Kawnan ma mindip. Biynimb gok kumiya pisnep kumbay aŋgyiŋgipay.” Pol nuk layn keykey mindeyak kun ak ninjy, minim yomb aŋgiy aŋgak, “Mam sikop. Basind apis yand gok maŋgiysek Peresiya biynimb: yand kunep Peresiya bap. Biynimb kumiya tikjakipay minim ak aŋgen, yip pen kor gispay aŋgak.”

9-10 Kun aŋgek, bi Sanjiwsiy kanjsol gok asik key ay, bi Peresiya kanjsol gok asik key ay, kilpul yomb aŋgyak. Aŋgeyak, Peresiya kay bi low tiysa kiyk gok, meŋ miŋgan dand araniy aŋgyak, “Bi biy tap timey bap gip aŋgiy, ma apun. Nuk Damaskas amnak ñin ak, Gor Kawnan ak akan, enjol bap niŋak rek ayip; chin ma niŋbun aŋgyak.” Kun aŋgiy, penpen aŋg dand amniyakniŋ, amiybı yomb yimb ak ninjy, mindak kun aŋg dand ami, Pol nup tuŋrik day day ayningiy rek ayek ninjy, amiybı nuk gok kuyip aŋgek, Pol nup poŋind dam korip kiyk yomb miŋgan ak ayak.

11 Pen ñin kun ak kisyimken biyan, Jiysis ap Pol mindek siŋak jak mindiy aŋgak, “Gos sek mindenimin. Minim tep yand ak Jerusalem biy apan rek, Rom ami, kunep aŋgnimin aŋgak.”

Pol Nup Piŋniŋgambun Aŋgyak

12-13 Minek pen, Jiwda biynimbiñinjiwiyominjalrek ap nan-giy, minim aŋg ar nokom ay aŋgyak, “Chin Pol nup ma pikaypun won biy; tap ma ñimbiy, ñiŋg ma ñimbiy giniŋgambun aŋgyak.” **14** Kun aŋgiy, am Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, bi kanjsol yikop gok sek kuyip aŋgyak, “Chin niŋind yimb apun. Tap ma ñiŋniŋgambun: Pol nup pisnep pik ay mey, kisen tap ñiŋniŋgambun. **15** Kun ak nimbi, amiybi yomb anup minim yokiy, yesek aŋgiy aŋgnimimb, ‘Pol nup dand biy apey, nup minim gunap sek aŋgnij tep ginjun aŋgnimimb.’ Yesek kun aŋgem mey, chin ñiluk ay mindoniŋgambun; apeniŋgamb, pisnep pikayniŋgambun aŋgyak.”

16 Pen Pol nunay ñinuk ak, Pol nup pikayniŋgiyak minim kun ak niŋiy, numbap Pol nup dam ayak korip ak amiy, aŋgñak. **17** Aŋgñek, Pol niŋiy, amiybi kuyip kond mindep bi bap nup aŋgak, “Bi paranj biy, minim bap mindip. Nup poŋind amiybi yomb yimb mindip ak amey, minim kun ak aŋgan aŋgak.”

18 Aŋgek, nunay ñinuk kun anup poŋind amiybi yomb yimb mindek ak amiy aŋgak, “Pol kalambis bi ak aŋgip, ‘Bi paranj biy minim bap mindip nen, nup poŋind dand, biyomb yimb ak mindip amey, minim kun ak aŋgnimuŋ aŋgek;’ poŋind aswiyn aŋgak.”

19 Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak, ñi kun anup ñin kind ak diy, poŋind gol okok amiy aŋgak, “Yip minim aŋgniŋ apan kun ak, aŋgan aŋgak.”

20 Aŋgek, ñi paranj kun ak aŋgak, “Jiwda biynimbiñinjiwiyominjalrek ap nan-giy, minim yokiy, yesek

aŋgniŋgambay, ‘Pol nup dand kanjsol mindpay ak apenimin, minim gunap sek aŋgniŋrep ginjun aŋgniŋgambay.’ ²¹ Kun ak minim kiy aŋgniŋgiy ak, ma niŋnimin. Bi kiyk ñin jiwiy ominjal rek, Pol nup ñaŋg ay nep mey, tap ñiŋniŋgambun aŋgiy, minim aŋgapyay. Kiyk minim nip ak niŋjiy, kun ginjun aŋgiy kond mindpay aŋgak.”

²² Kun aŋgek, amiybi yomb yimb ak niŋjiy, nup aŋgyokyinq aŋgak, “Biynimb gunap kuyip niŋjiy, amiybi yomb yimb anup, kun kun giy aŋgiy aswiyn ma aŋgnimin aŋgak.”

Pol Gapman Biyomb Piyliyks Mindek Ak Amnak

²³ Amiybi yomb yimb ak kun aŋgiy, amiybi kond mindep nuk ominjal ak suk aŋgek aper aŋgak, “Pol nup pik ayniŋ minim aspay. Kun ak miňiy kisyimnamb biyaŋ, nup pojind dand Siysariya amnimimb. Bi kusay diniŋgiy gok, ñin jiwiy onep wanjrem ak diy, amiybi gok, ñin jiwiy onep wanjrem ak diy, kanj hos sek diniŋgiy gok, ñin jiwiy ominjal nokom, andikiy onep wanjrem ak diy dand amnimimb. ²⁴ Pol nup hos gunap sek di namb ay, pojind dam, gapman biyomb Piyliyks mindip ak yokiy winimimb aŋgak.”

²⁵ Kun aŋgiy, nuk biyomb Piyliyks nup minj bap tikiy aŋgak, ²⁶ “Yand Kilodiyas Liysiyas; nip gapman biyomb Piyliyks minj tiksipiyn. ‘Nand mindpan?’ ²⁷ Bi nip yoksiipyen biy, Jiwda biynimb pikayniŋ gey, yand niŋnik: nuk bi Rom nimb ak niŋjiy mey, amiybi yand gunap yip amiy, nup dand winuk. ²⁸ Dand apiy, nup pikniŋ giyak minim kiňiŋ kun ak niŋjin aŋgiy, nup dand kanjsol miytiyŋ kiyk ak amiy niŋnik: ²⁹ Jiwda

biyimb kiyk gipay rek minim ar gunap nep mindek. Pen nuk tap gunap gek, nup pisnep pił ayep akan, kalambis ayep minim kiñiñ bap ma mindek. ³⁰ Pen minim bap apay, ‘Bi kun anup ñiluk ay mindiy ñaŋgniŋgambun aŋgey’ mey, nand mindpan ak yoksipiyn. Bi nup minim aspay kun gok, kunep aŋgyoken amiy, minim kiñiñ kun ak nip aŋgniŋgambay. Tep.”

³¹ Amiybi yomb yimb ak kun aŋgiy, minj tikñek; amiybi gok, Pol nup kisyim biyaŋ nep poñind am am, Antiypatriys amjakyak. ³² Minek, amiybi yikop gok maŋgiysek andkind korip wiyak. Amiybi kanj hos sek gok nep, Pol nup dand Sisariya amiy, ³³ gapman biyomb anup minj niy aŋgyak, “Kalambis bi dand opun biy, yimb nuk Pol aŋgyak.”

³⁴ Biyomb ak nuk minj riytiym giniŋgiy, Pol nup aŋgak, “Nand propens akay nimb?”

Aŋgek, Pol aŋgak, “Propens yand Siyliysiya aŋgak.”

³⁵ Kun aŋgek, biyomb ak niŋiy nup aŋgak, “Bi nip minim apay gok apey, minim aŋgniŋgambun aŋgak.” Kun aŋgiy, binuk gunap kuyip aŋgak, “Nup dam gapman biyomb Herot korip ak ay, kond mindrep ginimimb aŋgak.”

24

Jiwda Biyomb Gok Pol Nup Kor Giyak

¹ Pol nup kun giy dam ayey, ñin onep tiŋgawip ak mindek. Minek mamind ak, Gor nup simbongep biyomb yimb Ananayas, Siysariya amniŋ, Jiwda kansol kiyk gunap poñind, bi minim

aŋgep kiyk Tetiwlas yip, Siysariya amniyak. Amiy, gapman biyomb Piyliyks nup niŋiy aŋgyak, “Pol nup kor gun aŋgyak.”

² Kun aŋgeyak, gapman biyomb ak, Pol nup aŋgek apek, bi minim aŋgep Tetiwlas, Pol nup kor giniŋg, gapman biyomb Piyliyks nup aŋgak, “Nand mey, gos niŋrep giy chinup kond mindey mindrep gipun. ³ Gipan kun ak, chin nip tep yimb apun. ⁴ Nip minim paryomb ma aŋgniŋgayn; minim maŋ won aŋgniŋg gispiyn ak, timund pik niŋnimin.

⁵ “Chin niŋbun: bi kun biy per timey nep gip. Miňmon akay akay amimb okok, Jiwda kay kuyip tungasik keykey ayaknij, pernep penpen gipay. Biyimb Jiysis bi Nasaret nimb anup gosimb niŋbay gok, biyomb kiyk mey kun ak. ⁶⁻⁷ Nuk Gor aŋgniŋep korip chinup ak kunep gek timey gin-imuŋ rek ayek mey, nup diy, tap chinup gip kun ak kor giniŋg gonuk, amiybi yomb yimb Laysiyas, kaljiw apiy, ⁸ nup dand amiy aŋgak, ‘Bi nup kor giniŋg gipay gok, biyomb Piyliyks mindip ak amiy, kor giniŋgiy aŋgak.’ Kun aŋgek mey, miňiy opun. Minim kun ak, Pol nup aŋgniŋgamban, nuk key, nup kor gipun minim kiňiŋ ak aŋgek, niŋniŋgamban.” ⁹ Tetiwlas kun aŋgek, bi Jiwda ap mindeyak gok, minim nup ak kindik giy aŋgyak, “Niŋind yimb aŋgip aŋgyak.”

Pol Biyomb Piyliyks Nup Minim Aŋgak

¹⁰ Gapman biyomb ak, Pol nup minim aŋgan aŋgek, Pol aŋgak, “Nand simiy kuŋaynep miňmon biy kond mindiy, niŋrep gipan rek, yipund giy nep aŋgniŋgamban. Kun ak mey, yip tep gaknij

nip minim aspiyn. ¹¹ Yip Jerusalem per giraŋgip aŋgey ma niŋniŋgamban; yand Gor nup aŋgnijiyŋ aŋgiy, menikarik siŋbiy nep, Gor aŋgnijep korip ak amninik. ¹² Yand biyimb gunap diy Gor aŋgnijep korip ak akan, Jiwda nan-gep korip okok akan, dawin yomb namb okok akan; simbwur timey gep rek minim gunap ma aŋnik. ¹³ Yip miňiy kor gispay ak, nand niŋniŋgamban; minim kiňiŋ bap ma mindenŋgamb.

¹⁴ “Pen nip minim bap miseŋ aŋgnijeng gispiyn. Yip apay ‘Pol chin Jiwda gunap gipun rek ma gip. Nuk Jiysis nup kisen giying, Gor nup aŋgnijimb apay.’ Minim kun ak niŋind apay. Yand Jiysis binuk yimb ak mey, kun gipiyn. Apis basind sikop Gor aŋgnijengipay anep, yand aŋgnijbiyn. Bi Gor minim aŋgep gok, minim tikyak ak ma kirpiyn. ¹⁵⁻¹⁶ Jiwda gunap, ‘Biyimb tep gok sek, biyimb timey gok sek maŋgiysek, kumiy tikjakniŋgambay aŋgiy niŋbay rek ak’ yand kuneŋ niŋbiyn. Gor yip am mindenŋgambiyn aŋgiy, monmon ma gipiyn. Gor niŋiy akan, biyimb gok niŋiy, sisker gip aŋgnijengambay ak niŋiy mey, niŋrep giy, mindrep gipiyn.

¹⁷ “Pen yand simiy gunap, miňmon okok taŋgiy, biyimb yand tap ma mindip gok kuyip maniy ŋiy, Gor nup tap simboŋ ŋiy aŋgiy, Jerusalem amninik. ¹⁸ Amiy, Gor nup tap simboŋ ŋiy aŋgiy, ŋiŋg pikrep giy, Gor aŋgnijep korip ak am mindenik. Pen biyimb kuŋay ma ap mindeyak ak mey, penpen aŋgep rek minim gunap ma aŋnik.

¹⁹ “Pen Jiwda biyimb Esiya nimb gok, ap

yesek aŋgiy, yip diyak. Minim kiyk mindombikop ak, biy apiy minim kun ak apyap. ²⁰ Ma opay ak, bi kanjsol guniy, yip Jerusalem biy kor giy, timey gen minim kiňin niňyak ak, aŋgey niňnimin! ²¹ Pen yip kor giyak ñin ak, minim nokom bap nep aŋgnik. Menj miňgan dand araniy aŋgnik, ‘Yand biynimb kumi y tikjakpay aŋgiy gos anep niňen, yip kor gispim aŋgnik.’”

²² Pol kun aŋgakniň, gapman biyomb Piyliyks, biynimb Jiysis nup gosimb niňyinçipay gok per girep gey niňak ak mey, Jiwda biynimb minim ar kuyip ak ma diy aŋgak, “Kisen amiybi yomb yimb Liysiás apek, minim nup ak niňiy, minim kun ak aŋgniňgayn aŋgak.”

²³ Kun aŋgiy, bi kalambis kay kuyip kond mindep anup aŋgak, “Pol nup miň ay, kond mindrep ginimin. Pen nup pisnep miň wos ma aynimin; nuk tap gunap ma mindek, biynimb nuk gok kuyip aŋgniňek, nup ñiniňgiy aŋgak.”

Pol Kalambis Simiy Omiňal Mindek

²⁴ Kisen minek bap, Piyliyks biynuk Driwsiyla yip, Pol nup niňniňg wirik. Biyn Driwsiyla kun ak, nuk Jiwda biyn bap. Pen kiyber apiy, nuŋgumiý Pol nup suk aŋgek apek, Pol nuk Jiysis nup yergiy chingipay minim ak aŋg dand amying aŋgak, ²⁵ “Gos chin ar ak key ma ninjun, Gor aŋgi rek niňiy, mindrep ginjun. Mer ak kor yomb ak niňniňgambun aŋgak.” Kun aŋgek, gapman biyomb Piyliyks minim kun ak niňiy pirikiy, jep di giy, Pol nup aŋgak, “Nand miňiy am mindenimin; kisen yikop mindiy ker nip suk aŋgen winimin aŋgak.”

26 Pen biyomb kun ak, gos nuk okok nep ninijy aŋgak, yand Pol nup minek minek suk aŋgen apek mey, gos nuk ak ninijy aŋgniŋgamb, ‘Yand nup kapkap maniy ñiy amniyn aŋgiy, yip maniy ñiniŋgamb aŋgak. Pen gos kun ak niŋak rek, Pol nup minek minek suk aŋgek apek, minim aŋgiŋgipiyr.’ **27** Pen Piyliyks, Pol nup yikop wisik yoknim aŋgiy niŋak ak pen; Jiwda biynimb yip yiruk niŋniŋgambay aŋgiy kirkak.

Pol kalambis nep mindek, simiy ominjal yi-naknij, binak Posiyas Pestas, Piyliyks tip nup ak diy, Siysariya propens ak kond mindek.

25

Pol Biyomb Siysa Nep Yip Kor Niŋniŋgamb Aŋgak

1 Pen biyomb Pestas, Siysariya apiy, ñin ominjal nokom mindiy, Jerusalem amnaknij, **2-3** Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, Jiwda biyomb gunap sek nup ninijy; Pol nup kinjeŋnamb ak ñiluk ay pikayniŋ aŋgyak, “Chinup simb niŋiy, bi nand gunap aŋgenimin, Pol nup kasek dand Jerusalem winiŋgiy aŋgyak.”

4 Kun aŋgeyak, Pestas aŋgak, “Pol kalambis mindip Siysariya. Kun ak, yand amniŋ gispiyn rek, **5** nup minim gunap mindonimuj, biyomb nimbiŋ gunap aŋgem, yand yip Siysariya amiy, nup kor giniŋgiy aŋgak.”

6 Kun aŋgiy, nuk ñin kaw bap mindiy, biyomb kiyk gunap Pestas yip Siysariya amniyak. Minek, kor gep mingan ak amiy, Pestas aŋgek, **7** Pol nup dand apeyak, Jiwda bi Jerusalem nimbiŋ wiyak

gok ap nup piñiy kus kus giy, minim ar keykey kunjaynep aŋgyak. Pen minim aŋgyak ar kun gok, minim kiñiñ mindek ma aŋgyak; yesek nep aŋgyak.

⁸ Pen Pol tikjakiy aŋgak, “Yand Jiwda biynimb minim ar ak akan, Gor aŋgnijep korip minim ar ak akan, Rom biyomb Siysa low minim nup ar ak, ma timbrikpiyn aŋgak.”

⁹ Aŋgek, biyomb Pestas gos nuk ak key ninjiy aŋgak, “Pol nup Jerusalem yoken, Jiwda biynimb yip niñey tep giniñgamb aŋgiy,” Pol nup aŋgnijiy aŋgak, “Kor minim kun biy, Jerusalem amiy aŋgjun?”

¹⁰ Aŋgek Pol aŋgak, “Miñiy Rom biyomb Siysa kor ar nuk ak mindpiyn. Yenen Jerusalem amiy aŋgjun? Yand Jiwda biynimb kuyip tap bap ma yimb gipiyn ak, nand kunep niñban. ¹¹ Pen tap bap gen, kor giy yip pikayun apyap ak; ma pirikpinip. Ak yip monmon pikpiyap. Pen kor giy, minim kiñiñ ma mindip ak, yip Jiwda biynimb kuyip ñining gispan ak, yipund ma gip. Rom biyomb yimb Siysa, low nuk bap kun giy ma mindip. Kun ak yand biyomb Siysa mindip ak amiy, minim kun biy aŋgnijgayn. Pen yand Jerusalem ma amniñgayn aŋgak.”

¹² Pol kun aŋgek, biyomb Pestas am binuk gok yip minim kun ak aŋ amiy apiy giy, andkind apiy aŋgak, “Biyomb Siysa kor yip ak niñniñgamb apan ak mey, nip Siysa mindip Rom aŋgyokon, kor kun ak giniñgamban aŋgak.”

Pol Biyomb Aŋgriypa Nup Minim Aŋñak

13-14 Pen ñin bap, kiyn An̄griypa yip, nunay nuk Baniys yip aŋgrik, “Binak Pestas miñiy ap biynimbi kond mindip Siysariya. Chir am nup ninjy owiyr aŋgrik.” Kun aŋgiy, Siysariya amiy, Pestas yip ñin kaw bap mindying; Pestas kiyn An̄griypa nup aŋgak, “Yand kisen winik; nind Piyliyks miñmon biy kond mindek ñin ak, bi Pol apay anup, kor giyak ak mey, kor giniŋ ap kond mindip biy. **15** Yand Jerusalem amenik, Gor nup simboŋgep biyomb gok sek, bi Jiwda kanjsol gok sek maŋgiysek aŋgyak, ‘Pol nup pikaynimimb aŋgyak.’ **16** Pen minim kiñiŋ bap ma aŋgeyak kuyip aŋgnik, ‘Chin Rom biynimbi low bap kun giy ma mindip. Biynimbi yikop ma pikpun; kor giy, minim junj bap mindamb nep mey, kun gipun aŋgnik.’ **17** Kun aŋgiy, yand yip Jerusalem biy apiy, minek mey, am kor gipay korip miŋan ak bisgiy, Pol nup suk aŋgen owak. **18** Yand aŋgnijnik-en̄, minim yomb yimb mindip aŋgnik ak pen, bi nup kor giyak gok, minim aŋgyakniŋ niŋnik; minim yomb ma mindek. **19** Kiyk yikop aŋgyak, ‘Gor minim ak, chin aŋgrep gipun rek ma aŋgip; nuk gunap sisker aŋgip aŋgyak.’ Bi bap yimb nuk Jiysis aŋgyak ak kunep; kiyk pis-nep kumimb aŋgyak’ ak pen; Pol aŋgak, ‘Miñiy tikjakiy kim mindip aŋgak.’ **20** Gor minim aŋgiy kor gipay ak, yand niŋrep ma gipiyn rek, nup aŋgnik, ‘Jerusalem amiy, minim kiñiŋ kun ak aŋgniniŋgamban akan aŋgenik,’ **21** ‘Mer! Yand kalambis nep mindenŋgayn. Kisen Rom biyomb yimb Siysa, nuk key minim kun ak aŋgniniŋgamb aŋgak.’ Kun aŋgek, yand nup Siysa ker yokniŋ,

kalambis aypiyn rek mindip aŋgnik.”

²² Pestas kun aŋgek, kiyŋ Aŋgriypa aŋgak, “Pestas. Bi kun ak minim nuk key aŋgek, yand niŋniŋgayn aŋgak.” Aŋgek aŋgak, “Kun ak toy niŋnimin aŋgak.”

²³ Kun aŋgek, minek, Aŋgriypa nunay Baniys yip, chech tep tep nep ay, amiysi yomb gunap, biyomb miňmon kun ak nimb gunap yip wilikiy, biyimb yomb aswun aŋgiy, yiňrimey giying, kor niŋep korip miŋan ak wiyak. Ap mindyaknij, Pestas bi gunap kuyip aŋgak, “Pol nup am dand owim aŋgak.”

²⁴ Aŋgek, dand apeyak, Pestas tikjakiy aŋgak, “Kiŋ Aŋgriypa sek, biyimb ap mindpim guniy sek bi biy nup niŋim. Jiwda biyimb nup kor giy, minim yomb aŋgiy, bi kun biy pisnep pikayep apay. Jerusalem minden, yip kun anep apay; biy apen, kun anep apay. ²⁵ Yand niŋbiyn: biyimb gok tap timey yimb gey, ŋin gunap pikaypay ak pen, bi biy nup kor giy niŋnik: tap kun ak rek bap ma gak. Nuk key aŋgak, ‘Biyomb Siysa nep minim yip kun ak aŋniŋgamb aŋgak.’ Kun ak mey, yand gos kun ak niŋiy, Siysa ker yokniŋ gispiyn. ²⁶ Pen yand bi kun biy tap yerip yerip gip minim kiňin ak, minj sek tikniňim rek ma ayip. Kun ak, kiyŋ Aŋgriypa sek, biyimb yikop gok sek nimb minim nup ak niŋiy, tap gunap yerip yerip gip ak aŋgem, minj sek tikiy, biyomb Siysa mindip ak yoknim. ²⁷ Yikop yokniŋgambiyn ak, yand niŋen yipund ma giniŋgamb aŋgak.”

Pol Kiŋ Aŋgriypa Nup Minim Aŋgak

¹ Pen kiŋ Aŋgriypa Pol nup aŋgak, “Yand nip niŋsipyen nen, minim aŋgan aŋgak.”

² Aŋgek, Pol ŋin dand araniy aŋgak, “Kiŋ Aŋgriypa. Nand nep apiy yip minim aŋgnimin aŋgey, Jiwda biynimb minim yip apay ak, nip aŋgniŋ gispiy ak; yip tep gip. ³ Chin Jiwda biynimb gipun gipun ar ak nand maŋgiyek niŋban ak mey; nip nep aŋgniŋ gispiy ak, yip tep gip. Kun ak minim aŋgen, yip yiruk ma niŋnimin.

⁴⁻⁶ “Jiwda biynimb Jerusalem nimb gok, yip kor gispay ak; Gor wosrey basind apis sikop kuyip minim tep aŋgek, gos sek kond mindyiŋgipay minim anep aŋgen, yip kor gispay. Pen yand bi key okok nimb rek, minim bap key aŋgnim: yand bi key okok nimb mer; bi Peresi, Jiwda low minim niŋiy, asik tep yimb gipiyn bap. Ņiskoy miŋg mindiy, mind dand apiy, miňiy mindpiyň ŋin biy, miňmon yand Tasas nimb, Jerusalem nimb gipiyn. Kun ak yip Peresi aŋgiy niŋbay ak pen, minim kun ak weygiy, yip kor gispay.

⁷ “Nand niŋban: ‘Chin Jiwda biynimb gok kiňiŋ keykey onep wimiŋgan ak mindpun. Chin maŋgiyek, Gor basind apis sikop kuyip aŋgak minim tep ak kond mindpun. Nuk biynimb kumbay gok, gen tikjakniŋgambay aŋgak minim ak niŋmindiy, pumbnamb kisyimken, nup aŋgniŋyiŋg mindpun. Pen kiŋ Aŋgriypa nand niŋan! Kumiy tip tikjakniŋgambun minim anep aŋgen, yip kor gipay! ⁸ Pen nimb yenen biynimb kumbay gok, Gor gek ma tikjakniŋgambay aŋgiy niŋbim?’

9 “Pen yand key, nind Jiysis Nasaret nimb minim ak, yipund ma gip aŋgiy, Gor biyimb nuk gok kuyip, timey yimb giyingipiyn.
10 Pen Jerusalem minden, Gor nup simbongep biyomb gok yip aŋgey, Jiysis ker mindeyak biyimb gok kuyip am dand apen, kalambis ayingipay. Gunap pisnep pikayingipay. Biyimb pikayingipay gok kuyip panj aŋgyingipiyn.
11 Jiwda nan-gep korip okok taŋgiy, biyimb Jiysis nup gosimb ninjak gok kuyip niŋen, yip milukrimey yapek; minim kun ak kirginimimb aŋgiy, kuyip timey giyingipiyn. Ñin gunap biyimb kun gok piyow niŋiy aŋgiy, miňmon paryomb okok amyngipiyn.

Pol Jiysis Nup Gosimb Niŋak Kesim

12 “Pen ñin bap Damaskas biyimb Jiysis nup gosimb ninjak gok kuyip, miň ay dand wiyn aŋgen, Gor nup simbongep biyomb gok yaw aŋgiy, minj tikñey, dand sañdinik. **13** Pumbnamb yomb yoŋ won ak, kinjeŋnamb ak amyŋ niŋnik; melik yomb ak semb biyoŋ nimb, chin amninuk ak niŋak. Biyomb niŋan! Melik niŋak kun ak, pumb melik rek mer; melik kun ak key yimb gak.
14 Kun gek, chin maŋgiysek apyap pikey, yand niŋnik; minim bap, minim yimb chin Hiybriw minim aŋgiy, yip aŋgak, ‘Sol! Sol! Yip yenen per miluk niŋiy timey gipan? Nip per kinjeŋ tep yomiyn apiyn ak pen; yip timey gipan ak, nip key yiwr gisap aŋgak.’

15 Aŋgek, yand aŋgnik, ‘Biyomb nand an?’ Aŋgenik aŋgak, ‘Yand Biyomb Jiysis; yip per timey

gipan ak nep aŋgak.’ ¹⁶ Kun aŋgiy, yip aŋgak, ‘Tik-jakan! Yand nip minim aŋgniŋ opiyen ak aŋgniŋ gispiyn. Nand woŋ yip ak giy, yip miňiy niňban rek, pen kisen yomen niňrep giningamban rek, biynimb gunap kuyip aŋgniniňgamban. ¹⁷ Kun giy aŋgniiyŋ tarŋnäknij, Jiwda biynimb gok sek, biynimb Jiwda mer gok sek nip timey giyakniŋ, kond mindeningayn. ¹⁸ Kun ak biyimb kisyim wip okok mindpay gok, melik tep ak niňniňgambay. Seytan nup gos ak kirgiy, Bapiy gosimb chirupapiy anep niňniňgambay. Yip dininjambay kun ak, tap yerip yerip timey giyak gok, Bapiy niňiy kirgininingamb. Nuk kuyip niňek, biynimb yand nindnimb gok niňek tep gip rek ak giniňgamb aŋgak.’

Pol Gor Nup Woŋ Giyinjip Ak Aŋgñak

¹⁹ “Pen kiyŋ Angriypa. Yand melik semb biyon nimb apiy minim aŋgak kun ak, ma kirginik. ²⁰ Damaskas amiy, biynimb kun okok kuyip Jiysis minim tep ak aŋgninik. Kisen am Jerusalem biynimb kuyip aŋgniiy, Jiwdiya biynimb okok kuyip aŋgniiy, biynimb Jiwda mer miňmon okok aŋgniiy ginik. Kuyip aŋgniiy aŋgnik, ‘Tap siy tap timey gipim gok yenen kun gipun aŋgiy kirgiy, Gor nup gosimb nokom niňiy, aŋgip rek ginimimb aŋgnik.’ ²¹ Jiwda biynimb mer gok sek, minim kun ak aŋgninik ak mey, kisen Gor aŋgninjep korip ak amenik, Jiwda biynimb yip niňiy mey pikayak. ²² Pen Gor yip kond nep mindip rek, minim tep nup ak, biynimb yimb mindip gok sek, biynimb yimb ma mindip gok sek aŋgniiyŋ nep mindpiyn. Minim aŋgnimbiyn kun ak, ar bap key

mer; binak Mosis sek, bi Gor minim aŋgep gunap sek aŋgyak rek nep aŋgñimbiyn. ²³ Kiyk aŋgyak:

“Krays apiy, miker diying, kumiyl tikjakniŋgamb
ak mey; Jiwda biyimb gok sek, Jiwdal biyimb
mer gok sek kumiyl, tikjakep kinjeŋ ak
niŋniŋgambay aŋgyak.” ”

²⁴ Pol minim kun ak aŋgakniŋ, biyomb Pestas
minim yomb aŋgiy aŋgak, “Pol. Nand minim ar
keykey layniym gipan rek, jun muk nip ak milip
gek aspan aŋgak.”

²⁵ Aŋgek, Pol aŋgak, “Biyomb Pestas. Yip jun
muk milip gek ma aspiyn; gos niŋyiŋ, minim
niŋind yimb ak aspiyn. ²⁶ Kiŋ Aŋgriypa! Chin
niŋiy gipun ar ak, nand niŋban ak mey, yand
nip pirikiy ma aspiyn. Yand niŋbiyn: Jiysis
nup yerer guyak ak weygiy ma guyak; miseŋ nep
geyak niŋnak ak mey, tap bap ma niŋban mer;
maŋgiysek niŋban.

²⁷ “Nand bi Gor minim aŋgep gok, minim
aŋgyak ak, niŋind aŋgyak aŋgiy, gos niŋban? Yand
niŋen; nand niŋind apay aŋgiy niŋban rek ayip
aŋgak.”

²⁸ Pol kun aŋgek, kiŋ Aŋgriypa aŋgak, “Pol.
Nand yip, minim sikoy bap aŋgen, Jiysis binuk
bap minden aŋgiy, yip minim kun ak aspan?”

²⁹ Aŋgek, Pol aŋgak, “Minim paryomb aŋgiy
akan, minim maŋ won aŋgiy ma apiyn; yikop Gor
nup aŋgniiy apiyn, “Nand sek, biyimb minim
aŋgen niŋmindpay guniy sek yand mindpiyn rek,
mindeniŋgiy aŋgiy apiyn. Pen yip sen aypay rek,
kuyip ma ayniŋgiy aŋgiy apiyn.”

30-31 Pol kun aŋgek, biyomb Pestas ak, kiyn Aŋgriypa ak, nunay Baniys ak, biyimb mindeyak gok maŋgiysek mis tikjakiy aŋgyak, “Biyimb gok timey gey mey, kor giy, gunap kalambis ay, gunap pisnep pik ay gipay; pen bi biy tap timey bap ma gip aŋgyak.”

32 Kun aŋgiy, kiyn Aŋgriypa, Pestas nup aŋgak, “Miňiy kalambis kirgiy mis ambikop ak pen; nuk Siysa kor yip niňningamb aŋgip ak mey, kalambis mindiy, biyomb Siysa mindip ak amniňgamb aŋgak.”

27

Pol Nup Yokon Rom Amniňgamb Aŋgyak

1 Kisen minim aŋgay aŋgyak, “Bi kalambis gok kuyip, biyomb Jiwliyas, amiybi kuňay yimb kond mindip anup ñon, amiybi nuk gunap yip poňind biyomb Siysa mindip Rom amniyan aŋgyak.” Amiybi kun gok kuyip aŋgyingipay, “Biyomb Siysa amiybi nuk yimb aŋgyingipay.” **2** Pen ñin kun ak, siyip Andramaytiyam nimb ak, miňmon Esiya amniňg gek mey, siyip kun ak dinuk. Bi Masedoniya propens nimb bap yip amninuk. Yimb nuk Ariystakas. Miňmon sikoy nuk ak mey Tesalonayka.

3 Minek Saydon amjakonuk. Pen Jiwliyas Pol nup ma girimey gak; nup aŋgak, “Am buňgiy nand gok kuyip niňey, nip tap yerip tikdinimun gok, niňningiy aŋgak.” **4-5** Pen chin Saydon kun ak kiriňg amyiňg niňnuk; yiňgen yomb yimb ak apiy, niňg siy ak paŋgek. Kun gek, Saypras bak okok amiy, am am Siyliysiya sil giy, am Pampiyliya sil

giy, miñmon yomb Lisiya amiy, am Mayra amjaknuk. ⁶ Amjakiy, amiy biyomb bi kalambis kay kuyip kond mindek ak niñak; siyip Aleksandriya nimb ak, Rom amning gek. Niñiy, chinup aŋgek siyip kun ak dinuk. ⁷ Diy, kapkap nep am am, Naydas amjaknuk. Pen yinjen yomb ma apek, yipund giy amemb rek ma ayek mey, piskind okok nep am am, Salmoney sil giy, Kriyt bak okok amiy, ⁸ kosyam am am, Per-Heypens amjaknuk. Miñmon kun ak, miñmon yomb Lasiya mañ okok. ⁹⁻¹⁰ Chin kun giy sayn nep giraŋgnukniŋ mey, Jiwda biyimb tap ma ñimbay ñin ak pandikek; ñinŋ siy yomb paŋgep ñin ak owak.

Pen Pol nuk, bi siyip kapten ak sek, bi siyip nop ak sek kuyip aŋgak, “Bi guniy. Amemb rek ma ayip ak; amoniŋgambun, tap kakaw timey giy, siyip timey giy, chinup gunap pikayningamb aŋgak.”

¹¹ Pol kun aŋgak ak pen, siyip kapten ak sek, bi siyip nop ak sek aŋgrik, “Miñmon biy miñmon timey. Yinjen nep dip ak, siyip ak mindrep ginimunŋ rek ma ayip aŋgrik.” Kun aŋgerik, amiybı yomb Jiwliyas, Pol minim ak kirgiy, minim kuyip ak dak. ¹² Bi siyip nop ak sek, bi siyip woŋ giyak gunap sek aŋgyak, “Yinjen yomb dip ñin biy, miñmon timey kun biy ma mindonjun; Piyniyks mañ mindip ak am mindonjun. Yinjen yomb wip ñin ak, siyip dam miñmon kun ak ayey, timey ma gip aŋgyak.”

Yinjen Yomb Apiy Niñg Siy Paŋgak

¹³ Kun aŋgiy, kun ak mindiy, yinjen siskoy owak ñin bap, miñiy amiy, amjakniŋgambun

aŋgiy, aŋga yokiyak ak lipiŋg diy, ńiŋg timb kusgak Kriyt kun ak, ńiŋg gol ar ak amninuk.

¹⁴ Kun giy amninukniŋ, yiŋgen yomb ak amninuk okok ken apiy, chinup dand yesek okok amniŋg rek gak. ¹⁵ Kun gek, bi siyip nop gok, dand yipund giy amnun aŋgiy, gi mer ninjy kirgiyak. Chinup sesek dand ńiŋg solwara namb yomb okok amnak.

¹⁶ Kun giy dand amek, am am, ńiŋg timb kusgak miňmon sikoy Kawda aŋgyak ak bak okok amiy aŋgnuk, “Yiŋgen siskoy asaw rek, bot sikoy band ak diy, siyip yomb miŋgan ak ayun aŋgiy, kosyam yimb daynuk. ¹⁷ Dayrep giy, siyip yomb ak paŋgnimun aŋgiy, miň gok, okok nimb okok nimb tiwniŋgrep giyak. Pen “Yiŋgen yomb asaw biy, siyip chinup ak dand Apriyka amiy, kamb kalnas akaŋ, kamb kilup ak piŋiyek, paŋgnıŋgamb aŋgiy, ser tiwnerŋiyak ak wiſik yepye, jel pirikyŋ amninuk. ¹⁸ Yiŋgen yomb apyiŋ nep mindek ak mey, minek siyip ak awan amnaŋ aŋgiy, tap kakaw gok, yisik ńiŋg solwara yokiyak. ¹⁹ Minek ak kunep, yiŋgen di nep mindek mey, tap yerip yerip siyip timey gek ginjun aŋgiy dayey mindek gok, ńinen maŋgiysek diyokyak. ²⁰ Chin minek minek pumb gap gok ma nep ninjiŋgipun. Pen yiŋgen ak kun giy di nep mindek ak mey, miňmon bap ma amniŋgambun; kum diniŋgambun aŋgiy niŋnuk.

²¹ Pen tap ma nep ńimbyiŋgipay rek, Pol mindeyak namb ak tikjakiy aŋgak, “Minim yand aŋgnik ak niŋbikip rek aŋgep, chin Kriyt nep mindiy, tap kakaw tap gok ma diyokpinup. ²² Pen

gos kuŋay ma niŋnimimb. Chin bap ma kumniŋgambun; siyip ak nep pisnep timey giniŋgamb.

23-24 “Yand Gor binuk ak, nup aŋgninyaŋ nep mindpiyn ak mey, miňiy kinambiyn, enjol bap yokek ap yand mindambiyn maŋ siŋak apiy, aŋgip, ‘Pol ma piriknimin! Gor nip kond mindeŋgamb ma kumniŋgamban. Mindiy, biyomb Siysa mindip ak amiy, kor niŋniŋgamban. Biyimb siyip miŋgan guniy kuyip kunep kond mindek ma kumniŋgambay aŋgip.’

25 “Kun ak ma piriknimimb. Yand niŋbiyn; Gor aŋgip rek nep giniŋgamb. **26** Pen chin am am, miňmon niŋ timb kusgak bap amniŋgambun aŋgak.”

Siyip Pisnep Timey Gak

27 Pen yiŋgen ak chinup kun giy dand am am, niň wanjrem piskind ak, kisyimken biyan mey, niŋ solwara ‘Edriyatiyk’ apay namb ak amiyŋ, bi siyip woŋ giyak gok, gos bap niŋiy, miňmon sikoy bap apchaksipun rek ayip aŋgyak. **28** Kiyk gos kun ak niŋiy, kamb kilup maŋ maŋ mindip akaŋ aŋgiy, ay niŋbay tap bap ay ninjak: par yomb yomb mindek. Takiy sikoy won bap amiy, tip ak ay ninjak: tapin maŋ yimb mindek.

29 Kun gek, chin kamb sek okok amjipun rek ayip aŋgiy, pirikiy, aŋga omiŋal omiŋal yokeyak, siyip ak aland gak. Aland gek mindiyaŋ, Gor nup aŋgniaŋ aŋgyak, “Miňmon kasek yapiy, pumb ak niŋaŋ aŋgyak.” **30** Pen bi siyip woŋ giyak gok, miňmon niŋ timb kusgak yep maŋ kun ak amniŋ; biyimb gok niŋmindeyak rek, yesek tom

giy aŋgyak, “Bot sikoy ak dam jun akneŋ ken yokiy, aŋga gunap sek yokun aŋgyak.”

³¹ Kiyk yesek kun giyakniŋ, Pol niŋjiy, Jiwliyas amiybi nuk gok yip kuyip aŋgak, “Bi siyip woŋg gipay biy, kiyk bot sikoy ak diy maŋgiysek am diniŋg gispay. Kun ak kiyk amdeniŋgambay, siyip biy an kond mindek mindoniŋgambun? Ak kum diniŋgambun aŋgak.” ³² Kun aŋgek, amiybi gok, minim kun ak niŋjiy, bot ŋiŋg biyan yokniŋg geyak miň ak, pisnep timbrik yokyak.

³³ Pen miňmon yowniŋg gak won ak, Pol kuyip aŋgak, “Ñin onep wanjrem piskind ak gos kuŋay niŋyinŋ, tap ma ñimbiy, yikop nep mindpim. ³⁴ Pen nimbip aspiyn, tap bap ma yimb giniŋgamb. Kun ak yikop mindiy, yergiy mindeniŋgambim; tap ñiŋnimimb aŋgak.”

³⁵⁻³⁶ Pol kun aŋgiy, biret ak diy, Gor nup arŋniŋjiy, tipaŋg ŋiŋakniŋ, kiyk kuneŋ simbwur tep gek tap ŋiŋyak. ³⁷ Chin biyñimb tiw handret sependiy sikis, siyip miŋgan kun ak mindonuk. ³⁸ Pen tap ñimbiy, siyip ak awan amnaŋ aŋgiy, wiyt mindek gok ŋiŋg solwara biyan diyokyak.

³⁹ Miňmon tikakniŋ, ŋiŋg timb kusgak miňmon won ak niŋnuk ak pen, miňmon kun biy yerip aŋgiy, ma niŋnuk. Pen kiyk niŋyak; ŋiŋg solwara akneŋ timbsak amnak ak, kamb kilup tep yimb ak mindek ak mey, aŋgyak, “Siyip ak ar kun ak yipund giy amniŋgambun aŋgiy,” ⁴⁰ siyip aŋga yokyak miň gok timbrikiy, siyip pis pis ayak stiya omiŋal ak wisik yepiy, ser yomb wisik ayak ak, tip ak tiwniŋgiy, saŋdinuk. ⁴¹ Am am mey, siyip jun day ak, kamb kalnas day ak piŋiy; aldi wos

gak. Kun giy aldi wos gek, ñiñg solwara ak pañg apiy, siyip sumb day okok ken, pisnep pikpañg pikek amnak. ⁴² Kun gek, amiyybi gunap, ap biyomb kiyk Jiwliyas nup aŋgyak, “Siyip ak timey gisap. Bi kalambis gok pirik amey, chinup aŋg giniñgambay. Kun ak kuyip pikayun aŋgyak.”

⁴³ Kun aŋgyak ak pen, Jiwliyas Pol nup gos niñiy, kuyip mer aŋgiy aŋgak, “Bi ñiñg kas pilik niñbay gok, nind ñiñg kas pilikiy ameniñgiy; ⁴⁴ kisen bi ñiñg kas ma pilik niñbay gok, pilan day day gok, chichiy diy amniñgiy aŋgak.” Aŋgek, aŋgak rek nep ginuk. Bi bap ñiñg ma ñiñruk; maŋgiysek kim amninuk.

28

Pol Miñmon Molta Mindek

¹ Pen chin miñmon ñiñg timb kusgak kun ak amonuk, biynimb kun gok mindeyak gok, chinup aŋgyak, “Miñmon biy, Molta aŋgyak.” ² Kun aŋgiy, chinup girep guyak. Chinup miñmon pik pir gak rek; mon dap daŋgiyey, maŋiy tep ginuk.

³ Pol pen am mon alik gunap yipruñg dand apiy, daŋgiyakniñ, kondkol ak mon alik dand wak namb kun okok mindek ak mey, pipon gek, araniy Pol nup ñin kind ak siwyinjsek ayak. ⁴ Kun gek, biynimb miñmon kun ak mindeyak gok niñiy, kiyk key aŋgyak, “Kalambis bi biy, timey gip rek, kim amnimun rek ma ayip. Ñiñg solwara namb ak mindiy, siyip ak timey gek ma kumimb ak pen; miñiy kumningamb aŋgyak.”

⁵ Kun aŋgyak ak pen, Pol ñin maŋgiy nuk ak pipal pikek, kondkol kun ak yapiy, mon yinak.

⁶ Biyimb kun gok pen, Pol nup kondkol siwip ak, siw giniñgamb akan, kasek kumniñgamb aŋgyak, tapin niŋmindey, nup tap bap ma gek aŋgyak, “Bi kun ak biyimb bap mer: nuk gor bap aŋgyak.”

⁷ Pen biyomb miñmon kun ak kond mindek ak, yimb nuk ak Pabliyas. Korip miñmon nuk ak maŋ kun siňak mindek ak mey, chinup dand korip nuk ak amiy, ñin omiňal nokom kond mindrep yimb gak. ⁸ Biyomb kun ak, nop nuk ak, mumbwak nup okok mon rek yiniy, simb koŋgil kunep giy, kum mindek. Pol Gor nup aŋgnijiy, nup diniňek, tap gak kun ak pisnep suŋ ayak. ⁹ Kun gek niňiy, biyimb miñmon kun ak tap gak gok, apeyak, Pol diniňek, kuyip suŋ ayak. ¹⁰ Pol kun gek mey, chinup kond mindrep yimb giy; siyip diy amniňg ginuk ñin ak, tap yerip ma mindek gok, chinup monmon ñiyak.

Pol Rom Amjakak

¹¹ Pen miñmon kun ak, siyip Aleksandriya nimb bap ap mindek. Siyip kun ak yimb nuk ak “Tamsek” aŋgyak. Ñin kun ak yiŋgen yomb dep ñin ak owak ak mey, amemb rek ma ayek, kun ak mindek. Chin kunep miñmon kun ak mindon, takin omiňal nokom amnakniň, ¹² yiŋgen yomb ma dep ñin ak apek, siyip Tamsek kun ak diy, Sayrakus amninuk. Amiy, ñin omiňal nokom kun ak mindiy, ¹³ siyip kun ak nep diy, Resiyam amninuk. Minek, yiŋgen yomb ak kund okok ken apiy, siyip ak dand kasek amek mey, ñin omiňal ñiňg namb okok mindiy, Puteyoliy amjaknuk. ¹⁴ Miñmon kun ak, biyimb Jiysis nup gosimb niňyak gunap mindeyak ak mey, chinup aŋgyak,

“Chin yip mindiy amnimimb aŋgyak.” Aŋgeyak, kiy yip ñin onep ar ak mindiy, Rom amnun aŋgiy saŋdinuk.

¹⁵ Pen Rom biynimb Jiysis nup gosimb niŋyak gok, chinup asway aŋgey niŋiy, gunap ap chinup Apiyas maker namb ak, namb pikyak; gunap ap chinup namb pikyak; stowa omiŋal nokom mindek miňmon ak. Pen chinup ap namb pikyak rek, Pol kuyip niŋiy, simbwur nup ak tep gek, Gor nup, “Tep” aŋgak.

¹⁶ Pen chin Rom amonuk, gapman biyomb ak, Pol nup aŋgak, “Korip nak bap key kinimin aŋgek,” nuk korip bap piyow niŋiy kin mindakniŋ, amiybi bap nup kond mindiŋip.

Pol Jiysis Minim Tep Ak Aŋgak Miňmon Rom

¹⁷ Pol ñin omiŋal nokom mindiy, minim aŋgniŋ, Jiwda biyomb miňmon kun ak mindeyak gok kuyip suk aŋgek, ap nan-geyak aŋgak, “Mam sikop. Yand biynimb chin gok ma miluk niŋiy, basind apis sikop minim aŋgyak ak ma timbriknik ak pen, Jiwda biyomb Jerusalem nimb gok, yip kalambis ay, dam Rom gapman biyomb kun okok mindpay gok kuyip ñeyak, ¹⁸⁻¹⁹ yip kor giy niŋyak: minim kiňiŋ bap ma mindek. Yip pikniŋgiy rek ma ayak. Kun gek mey, yip wisikyokun aŋgiy niŋyak ak pen; Jiwda kay mindeyak gok, kilis timey giy, yip tip ak kor geyak mey aŋgnik, ‘Biyomb Siysa nep kor yip ak niŋniŋgamb aŋgnik.’ Biynimb yand gok kuyip minim bap mindek kun ma ginik. ²⁰ Pen chin Jiwda gok, minim tep gos sek kond mindpun ak

nep aŋgen; yip miñ aypay. Minim kun ak aŋgniŋg Mey, nimbip suk apiyŋ aŋgak.”

²¹ Pol kun aŋgek, nup aŋgyak, “Bi Jiwdiya nimb kun gok, biy apiy akanj, minj ñey apek, minim timey gunap nip aŋgey, ma niŋbun. ²² Kun ak, nand minim nand key aŋgey chin ninjun. Pen chin niŋbun: Jiwsa biynimb gok apay, ‘Biynimb gos nand niŋban rek niŋbay gok, biynimb tep mer apay’ aŋgyak.”

²³ Pen kiyk kun aŋgiy, ñin bap minim aŋgniŋgambun aŋgiy, aŋgayak. Kisen ñin aŋgayak kun ak apek, biynimb nind wiyak rek mer, kuŋay yimb nep Pol mindek korip ak, maynamb yimb ap nan-giyak. Kun giy ap nan-geyak, Pol nuk Gor biynimb diy kond mindeniŋgamb minim ak aŋñiŋg; Mosis sek, bi Gor minim aŋgep gunap sek Jiysis kun kun giy giniŋgamb aŋgiy tikyak minim ak sek aŋñiy gak. Jiysis nup minim ak aŋgen niŋyaŋ aŋgiy, minim kun ak aŋg mindakniŋ, pumb paŋind amnak.

²⁴ Pen minim aŋgak kun ak, gunap aŋgak rek niŋyak; gunap ma niŋyak. ²⁵ Biynimb ma niŋyak gok kuyip aŋgak, “Wosrey Gor Kawnan ak, Asaya nup bak ayek, niŋind yimb, basind apis chinup gok kuyip minim bap aŋgak. ²⁶ Minim kun ak, Baybol buk ak tiky aŋgyak:

Jiwsa biynimb gok kuyip am aŋgiy aŋgnimin, “Minim aŋgey niŋniŋgambim ak pen; minim aŋgip ak aŋgiy ma niŋniŋgambim. Windin niŋniŋgambim ak pen, tap bap ma niŋniŋgambim. ²⁷ Biynimb guniy minim yand apiyŋ ak kuyip yiruk gek, ma yimb niŋbay. Gor minim niŋon,

chinup gek, biynimb nuk mindenjun rek ma ayip aŋgiy, timund pil giy, windin jukiy nep mindpay' aŋgyak."

²⁸ "Kun ak, Jiwda biynimb guniy. Nimb Jiwda kay, Gor minim tep ak kirpim rek, nuk aŋgek amjap biynimb wikan gunap kuyip. Kiyk nep niŋniŋgambay aŋgak." ²⁹ Pol kuyip minim kun ak aŋgiwakniŋ, Jiwda gok kiyk key amying, pen aŋgek pen aŋgek giying amniyak.

³⁰ Pen Pol miňmon Rom kin mindyinjip kɔ-rip ak, tawyiŋ tawyiŋ nep kin mindek; simiy omiňal yinak. ³¹ Biynimb nup ker wiyak gok, kuyip maŋgiysek direp yimb giy, Gor biynimb diy kond mindenŋgamb minim ak, aŋgñiy; Jiysis Krays minim ak aŋgñiy gak. Nuk kun gek, Rom gapman biyomb gok, nup ma aŋg giyak ak mey, biynimb gok kuyip minim kilis giy aŋgiy, yipund giy nep aŋgñiyinjip.

**Kalam Baybol Buk Gor minim nuk kisin
angayak**
**The New Testament in the Kalam Language of Papua
New Guinea**

Nupela Testamen long tokples Kalam long Niugini
copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kalam

Dialect: central

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 9 Oct 2020
1491c109-3ee2-5565-9b83-06c480168547